

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

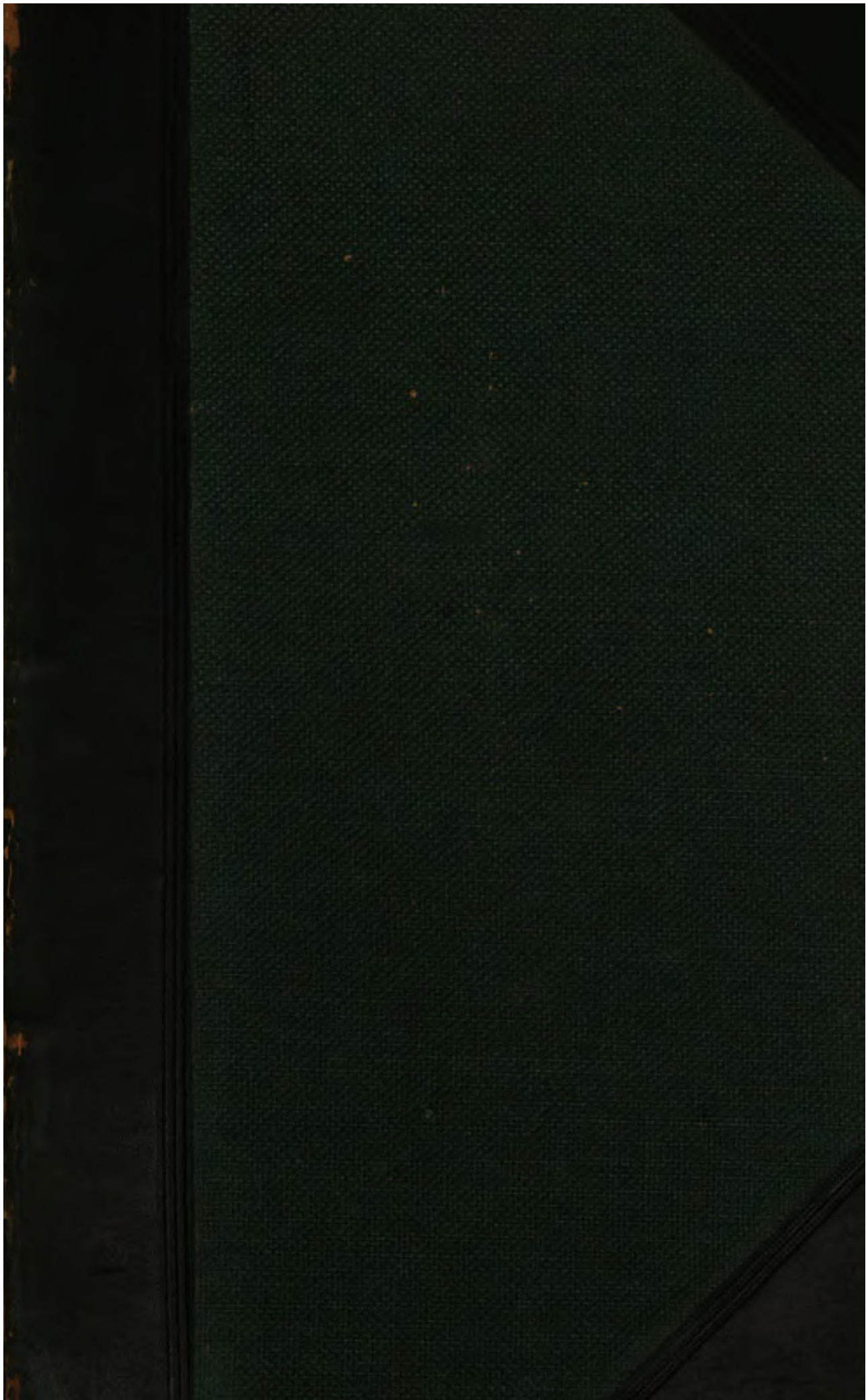
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

51. a. 10

100

101

102

103

104

105

106

107

COLLEZIONE

DI

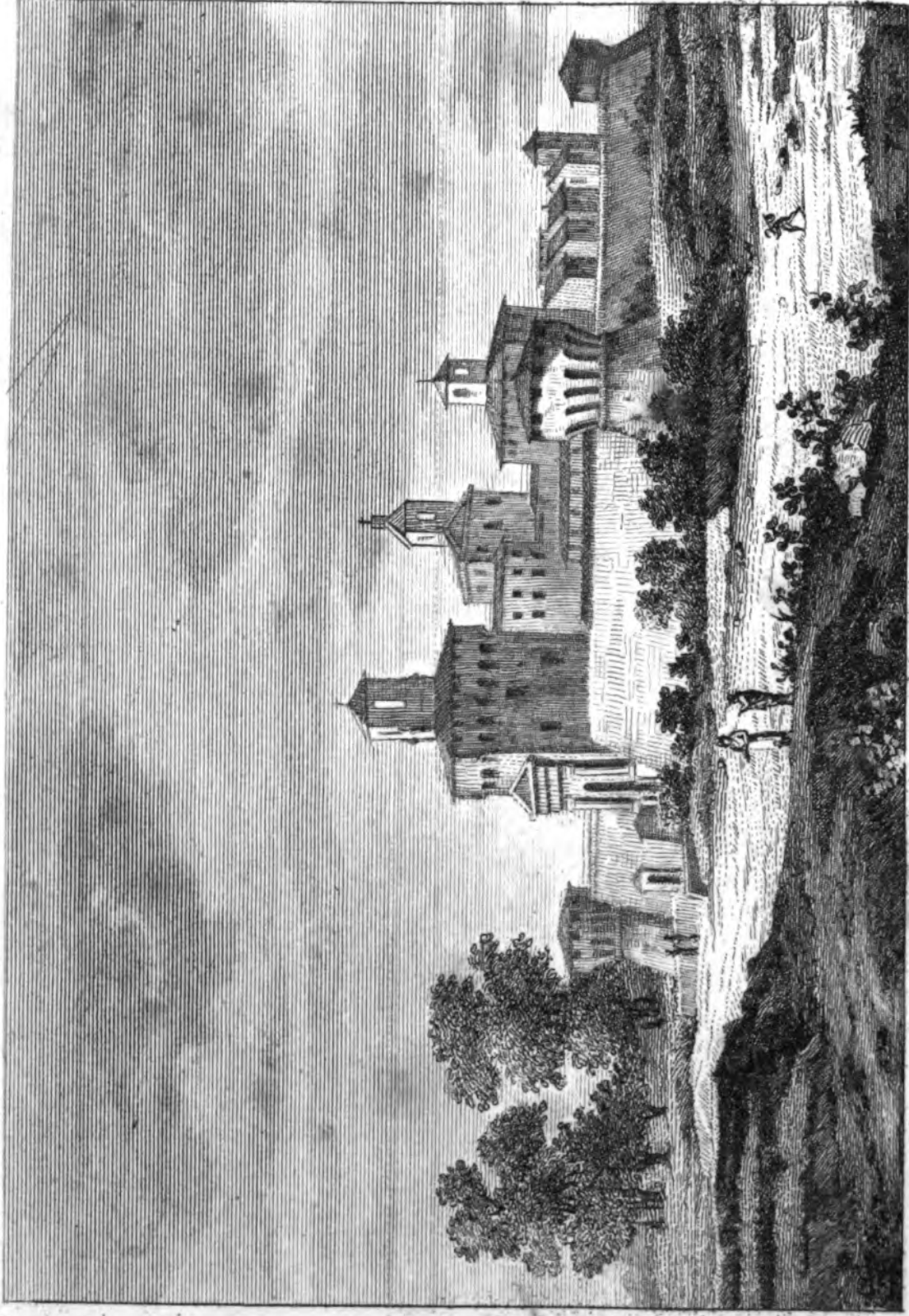
COMPONIMENTI SCELTI

IN IDIOMA BOLOGNESE .

VOLUME VI.

C. M. Fola 1

VEDUTA DI CASTEL GUELFO .

AL PENTAMERÒN
D'ZVAN ALÈSSI BASILE

O SIA

ZINQUANTA FOL
DETTI DA DIS DONN
IN ZEINQU GIORNAT.

TRADUZIÒN DAL NAPOLITAN
IN LÈINGUA BULGNÈISA.

TOM II.

BOLOGNA 1839.
PRESSO L'EDITORE ANTONIO CHIERICI
Libraio in via san Mammolo
alla Lira d' Apollo.

FOLA SÊTTIMA

La Clumbeina.

Chi nass Sgnòur n' ha da commetter del bassèzz. I omen cùn piú i ein nad grand, i hau da dar miòur esèimpi alla zèint urdinaria, perchè l'asnein impara d'magnar la paia dall'asnòn. E quèsta è la manira d'èsser stimâ e bèin vlú da tútt.

A i era in-t-un paèis luntan trèi meia da Napol un bosc pein d'fig e d'fiopp tant fess ch'al sòul n'al psseva mai furar. In mézz a st bosc a s' trovava una catapèccia d'una caslèta ch'cascava a pizz, al piú gran tanabus ch' s' si mai vèst. Dèinter po a i stava una vèccia ch'accumpagnava anca li la bllèzza dla cà, perchè l'era la piú brútta figura ch'camminass cùn du pi. L'era zoppa, greinza, plâ, nèigra cm'è la calezen, e po aqusé

sbrisa ch'la n'aveva nianc la camisa, e s'la vleva viver a i bisugnava andar pituccand. Mo perchè allòura el coss andaven mal, cmod el van anc adèss, ch'al n'è piú al tèimp dla cuccagna, a s'abbatteva che sta povra diavla asiava di dé intir per trovar un po' d'pan, tant da n'murir dalla fam. Un dé zirand secònd al solit per zercar la limosna a i lù dunâ di fasú, che qu'ann a i n'era tanta la gran abbondanza ch'i i treven drì, ma pur la in avé arrisg da far una mnêstra. La s'i purtò a cà, es i mess a moi in-t-un pgnattein da un bagaròn sù in-t-al murèll dla fnêstra, e po andò a brusquular di stecc, tant ch'la i pssess cuser, ch'a n'i era mai d'avvis d'magnari, ch'a i pareva d'avèir da far nozz. Mo guardâ bèin s'el dsgrazi dan drì iúst a qui ch'èin piú miserabil. Al purtò al cas, ch'al passò per d'lé Dardanèll, ch'era al fiol dèl Rê, ch'audava a cazza cùn la balêstra, cmod usava allòura, e vdènd st pgnattein in s'la fnêstra a i vegn voia d'far un bèll còulp, es scumess cùn du pagg' ch'l'aveva sig un scud a chi avess tratt mei in mézz al pgnattein. I cminzònn a trar d'gúst a st pover pgnattein, e finalmèint a i tuccò una botta d'Dardanèll sé tamúgna, ch'l'andò in mell brisel, e tútt i fasù sparguiâ per la pòlver, e andâ al boia. La vèccia turnò a cà ch'sti zèint eren iúst andâ vi dòp avèir fatt sta bèll'ovra. Quand sta donna vest i fasù e al pgnattein, ch'ern andâ a da mal, la dé in-del

rabbi ch' la pareva un diavel dl inferen, es cminzò a augurar tútt al mal ch' la pssé a qulú ch' aveva fatt st malann, e ch'a n'pssess piú trovar la cà so, e ch'al pssess êssr impiccâ, e fra tant alter augurazz la i fé quell, ch'al s' avess da innamorar dla fiola d' una donna salvadga; e ch' sta vèccia t' faga tant scherni ch' t' n' i puss durar, sebbèin t' sepp innamorâ mort dla ragazza, ch' t' av da augurar i fasù, brútt zaltrunazz, seppet' mo chi t' vù, n' pust' mai avèir bèin. Òura, sebbèin ch'al dis al pruverbi: che rang'd' aseen n' arriva al zil, sta volta mo all' i arrivò lú; ch' l'intravegn iúst una massa d' malann a quell pover prèinzip. A n' passò nianc, cossa? dòu òur ch' al s' pers pr un bòsc sèinza ch' al pssess piú trovar i servitur. Qué l' incuntrò la piú bèlla ragazza ch' s' pssess mai vèder. Quèsta era dri a zercar del lumag per divertirs', cm' la li aveva in man a fari metter fora el coren, dsèndi qulà pertantèigula, ch' sol dir i tuset: *lumaga, lumaga mett fora quatter coren dòu per te, e dòu per mi maré*. Al Prèinzip ch' vest sta tridla d' bllèzza, al s' n' innamorò dett e fatt, e la Filador (ch' l' aveva nom aqusé) a n' s' in dis, ch' anca li a i piase al Prèinzip, perchè l' era un bèll ragazz, tant ch' i s' cusènn sé mattamèint tútt e du. ch' a n' s' pssé dir d' piú. I steven po lé inuccâ sèinza dir una parola, mo i ucc' dscurreven piú dla lèingua. Dòp ch' i fúnn po stâ lé un pzzulètt sèinza batter nè pê nè

pòns, al Prèinzip cån la vòus ch' i termava al prinzipiò a barbuttlar cvèll. Dis: mo da ch' banda è saltâ fora st fiòur d' bellèzza? At zil zertamèint l' ha tratta zò. Oh fortunâ sti busc ch' i stan sèimper dintòuren; benedètta qula mamma ch' i dé la tètta. Feliz quell zèint ch' i ein avsein per pssèirla mirar seimper. Li arspòus: eh el fatt coss; l' è la so buntâ ch' al fa parlar aqusé, me n' val nieint, mo s' a fúss bona da cvèll ch' a m' cmauda. — E lú rèplica, mo la i dis poc lì, s' l' è bona, basta ch' la s' cuntèinta ch' me i voia bèin ch' a i prumètt d' spusarla, e dsènd aqusé a i ciappò la man es i la basò. La Filador, ch' n' era avviâ gran fatt al zerimoni d' còurt, arstò cunfusa sèinza pssèir prufrir una parola, la dvintò ròssa ròssa, ch' la pareva sèimper piú bèlla. Dardanèll era tútt cuntèint, es arev seguitâ ste dialog ch' i deva tant gúst, mo a i fú sgumbiâ al filatoi, perchè a st mònd a n' s' dà cunsulaziòn che n' si guastâ da qualc dsgúst. Siccòm i vicc' ein al flazèll di mrus, al saltò fora in-t-al piú bèll la mamma dla Filador, ch' era una donna salvadga, mo la piú brútt vcciazza, a n' deg alter. L' aveva n' sò quant splaccher gruss cm' è 'l sèdel d' purzèll, i ucc' sgarblâ, tri o quatter dintazz ch' i saltaven fora da una buccazza, ch' feva spavèint, la veta fatta a archètt, in sòmma l' era al mudèll di piú brútt scurzi ch' pssess far la natura. L' era po d' zúnta la piú mala spirta arrabbiâ, ch' s' dess al mònd, un diavl

in carn e oss. A vèder st zuvnètt cún so fiola la t' m' i ficcò addoss du ucciazz, ch'l' av a cascar mort dalla pora, e po cún un grúgn tant e fatt, tútta arguianta: cossa i vol qué a lú, dis? Ch' al s' la faccia bèin piú prèst che d' frèzza, s' a n' vol dar in scoi. Lú ch' n'era avèzz a sta fatta d'cumplimeint s'n'avé per mal, es vols metter man alla spada dsèndi: tirt'indrì brútta streia; mo in quell mèinter ch' al stintava a tirarla fora, perchè l' era ruznèinta, la vèccia, ch' era zà affadâ, al fé arstar lé insmê cmod fa un agnèll quand al vèd al lòuv, e po t' al ciappò pr al pindòn dla spada, e s' al tirò dri, cmod s' faré un asen per la cavèzza, es al cundúss a cà so d' li. La i dess po: savet' al mi cusslein ch' per pagarem' dl' insulèinza ch' t' m' há fatt, t' há da sgubbar tútt al dé, s' t'en' vù ch' a t' stragualza in du bcon. Al vegn po sira e lì al mess a durmir sú in-t-la paia in-t-una stallèta ch' serveva del volt pr un sumarein. La mattèna po prema d' andar fora d' cà la ciamò Dardanèll es i dess: abbadem' bèin al mi zaqulein, e fa ch' a n' t' l'ava da dir dòu volt; me voi ch' sta sira quand a tòurn a cà seppa zappâ tútt l' ort, ch' s' fatt i quaderen e sumnâ i radecc' e i prassú, e s' a n' srà fatt quèst ch' a-i ho dett, te m' la pagarâ. E po vultands' a so fiola; e té braghira bada bèin alla cà, e stà in-t-la to, ch' a n' l'ava da far anc tig. Quand l' av dà sti urden l' andò a cmarar cún quell'-i alter donn salvadghi

ch'eren pr al bosc. Dardanèll ch' sinté ch' la cossa piava brúta piga, cminzò a dir: eh si maldètt quand a sòn mai vgnú in sti quartir, es pianzeva. La Filador al cunsulava dsèndi: i fatt simitòn, cossa volel' avèir pora, n'sâl' che per lú a m' dspuiaré in camisa? Me i voi tant bèin a lú, es ho tant a car d'èsser sig, e per cossa dònca s'aggrivel' lú d'èsser vgnú in cà mi? Dardanèll po dseva: la n' crèda mega ch'a m'aggriva d'avèir lassâ i mi bi quartir, i bi dsnar, e tútt el delezi dla còurt per st tanabus, e ch'a m'dspiasa d'magnar del pan d'tridèll in vez d'quèll pan d'sèida ch'a-i era avèzz; o sgnera uo, ch' la crèda pur che per li a farev quèst e alter: mo l'è ch'a pèins a quèll zappar l'ort ch'a n'sò far; e po la vol ch' al si finé sta sira: oh ch' la tuga st prillein: la dis, ch's'a n' l' ho fatt la m' magnarà; ch' la m' magna pur, a m' dspias sòul ch'allòura a n'prò piú èssr avsein a li, ch'pr alter po sti qutà m'fan vèint. Eh ch'a n'dúbita, dsé la Filador, ch' l'ort srà zappâ, srà semnâ, es i srà fatt tútt quèll ch'i vol: sâl' lú ch' me sòn affadâ? a voi mo dir ch'a poss far alt e bass. Dardanèll ch' sinté st'antefona a i dess: mo dònca cossa stèn-ia qué a fnucciar? Perchè n'scapéu-ia vi, ch' a la cundurò mig dalla sgnera mader, e la srà li donna e madouna. La ragazza dess: la mamma è piú putèinta d'me, fein ch'a n' ho cumpé i dsdott ann, ch' a i sòn avsein, a n' sòn in libertâ d' far quèll

ch'a voi: quand srà quell pùnt al vdrà bèin lù s' a farèin pulid. Intant al vegn sira e la donna salvadga turnò a cà, l' andò prema a girar per l' ort, e la fé el maravèi a vèdrel' aqusé aggiustâ ch'al pareva dpeint, a i saltò al diavl addoss dalla rabbia. La ciamò po la fiola ch'i mandass zò el trèzz di cavì, cmod l' era solita pr andar sù in-t-la stanza, perchè l' era tant vèccia ch' la n' psseva far i pirù, e la s' attaccò al trèzz dla ragazza, ch' aveva una têsta d' cavì biond cm' è l' or. La ciamò sù Dardanèll, es i dmandò s' l' aveva fatt quell ch' la i aveva dett; e lù arspòus d' sé; la i dé du panett d' quell solit pan nèigher, un pzzol d' furmai, e n' sò quant fig secc, e po dis, va mo a lètt, e arcordet' d' èssr in pi bèin a bunòura véh. La i andava po guardand, ch'a i pareva impussebil ch' un zuvnètt aqusé zintil a i fúss bastâ l'anem d' far qula fadiga. La i guardava al man ch' ereu anc aqusé bianchi, e dilicati ch'a n' si vdeva nianc un sègn dla zappa, e l' era strasecolâ. Oss basta, la dess in cor so a la vdrèin. La matteina sùbit mai ch' fú dé la t' m' al fé saltar sù es i dess: stà a sentir, Dardanèll, vit' sti sì carra d' lègna ch' ein in st camaròn? me voi ch' el seppen stlà tútti stassira, e ch' el seppen tútti in quatter pizz, e s' a n' srà fatt, te t' srà al mi cumpanadg da zèna. Dardanèll a sentir sta gnexa l' arstò mort spant, es s' era zà dâ alla dspraziòn. La Filador era alla fnèstra, e dis coss' hâl mai? Mo l' è pur

spuròus. Nianc s'al fúss un ragazzol. Mo n'i ho-ia dett ch'a n' s' d'ùbita. A n' sòn qué me? Ch' al s' aquèida mo, ch' el lègn sràn stlâ innanz sira, sèinza ch'al faga una fadiga al mònd, e aqusé fú. La donna salvadga ch' vegn a cà la sira, e ch' vest el lègn stlâ • messi a lug, e ògn cossa, la n' savé dov ficcars' dalla stezza, es dess: ossú a n' ho sen' pora ch'qula zaquleina d'mi fiola i apa man me in sti bravur; mo lassa pur, a in voi pruvàr anc un'altra a vèder cmod la va, e po pinsarèin al mod d' pruvèdri. Al terz dé la i dess ch' la vleva ch'al vudass una zisterna ch' tgueva mell corb d'aqua, e ch' la fúss vudâ e annttâ in fònd innanz sira, per pssèiri metter dl' aqua nova; cún elsolit mnazz dèl farl'in pizz, e dèl magnarel'. Dòp ch' la vèccia fú andâ vi, Dardanèll, ch' dseva èsser d' tèsta curta, cminzò a far el solit laminturi, sèinza arcurdars' ch' la Filador psseva far d'ògn cossa. E per quèst la ragazza i n'avé dsparèir. Mo diavel la dsé, n' hâl mo vest s' ògn volta a l' ho aiutâ? basta a sòn mo stúffa, ch' l'ava d' avèir tútti sti angari per causa mi, e zà ch' a vèd ch' la mamma è sèinza dscherziòn, ch'al staga quèid che stasira in-t-la calâ dèl sòul l' arriva quell' mumeint in-t-al qual me sòn lebera d'far quell' ch'a voi, e qusé a z'la cuirèin, e me vgnarò a star in cà so, s'a n' poss da viva almanc da morta. Al Prèinzip saltava tant alt dall'algrèzza; oh adèssò sè ch'a sòn cuntèint, adèss

a cgnoss ch' la m'vol bèin davvèira. Quand al fù vers sira la Filador cundúss in fònd al l'ort Dardanèll, es livònn sù una masègna ch'era tra di stirp dov' a i era un bus, ch' metteva in-t-un cundott ch'mnava poc lontan dalla Zittâ. I s' messn a còrrer per st cundútt e i arrivònn prèst fora, poc lontan da Nápol. Dardanèll dess allòura: Filadureina a n'voi mega ch'arrivadi a casa mi aqusé a pi vdé, ch'al para alla mi sgnera mader ch'apa tolt una scagnuzzanta per muier. Al la mess in-t-un'ustari lé avsein, dsèndi ch'la m'aspèta què che dmattena a vgnarò cùn del carrozz, di servitur, e un pètenlèr da mettri at-tòuren, ch'a n'voi ch'la si vesta aqusé iu anmeina. Lassèin dònca lé la Filador, e Dardanèll a arpusars'prema, perchè l'era stracc, e po dòp l'andarà in zittâ, quand srà dé, e turnèin pr un poc alla cà dla Donna salvadga, la qual arrivò dòp un'òura ch' i nuster zuvnett s' l'eren fatta. La ciamò so fiola, cmod la suleva far, perchè la i mandass zò el trèzz, mo l' av l'asi d'aspttar ch'la n'vest ngòtta. N'sintènd nssúu la s'inzgnò d'arrampigars' cùn el znocc'alla mei sù per la scala e po s'mess a zercar dapertútt, fein sòtt'al lét e dedri alla cassa, po sblisgò zò dal scal un'altra volta, e asiand per l'ort la vest al sfunderiòn ch'era avert, e ch'la cherdeva ch'so fiola n'savess ch'a i fúss, e l'acgnusé ch'i eren scappâ per d'lé. La pinsò ch'la n'era piú a tèimp a còrr'ri dri, tra ch' l'era

zoppa, e po ch' l' era passà chi sà quant tèimp, la cminzò a battr i pi, a tirars' i cavi, e a dir robba dsfatta. E po dess: ah brúttta fursanta d'una fiola, dòp ch' a-i ho fatt tant per té, te m' tratt a sta manira! Mo séint a t' agùr ch' al prem ch' basará to fiol, cm' l' ar-riva a cà so, seppa causa ch' al se dscorda d' te, e ch' al n' i pèinsa piú. Mo ch' staga lé la vèccia a dir tútt i sperpúst ch' la vol, ch' nú n' in vlèin piú sentir: e currèin a vèder dov' è Dardanèll. Mo l' è a cà so lú. I servi-tur i pagg' e tútt el sòu cheriatur feven di o o, perché i al tgueven per mort. I andònn tútt incòutra, e dmandandi: mo dov' él' mai stâ fena adèss? Él' viv o mort? Sú pr el scal l' incuutrò la so sgnera mader ch' s' al mess a abbrazzar e basar dalla gran cunsulaziòn d' turnarl' a vèder. Per quant po la i dman-dass dov' l' era stâ, e cossa i era intravgnú, lú n' i saveva arspònder una patacca, e l' a-rev pur vlú, mo l' era imbruiâ, perché a n' s' arcurdava piú ngòtta, pervi d' qula mali ch' i aveva fatt la donna salvadga. Basta al s' in tirò fora dsèndi: mo a m' sòn pers, mo l' era tard, in sòmma al sfulgnacò sú cvèll tant ch' i al lassònn quiet. So mader po i dess: savâ fiol mi che per livarev' l' uccasiòn d' andar a cazza a girandular pr i bosc a v' avèin ammanvâ una bèlla spòusa, la tu-riv'? Dardanèll puvrètt che n' s' arcurdava piú nieint, e che n' saveva nianc se Filador fúss stâ al mònd, arspòus: mo casp s' a la turò,

dov éla? quand la sgnera mader cmanda a n' si dis d' nò. — Siav' bendètt fiol mi, fra quatter dé a farèin súbit al matrimoni. Quèst' è una bèlla sgnureina, recca purassá, e d' sangu real. Qui alter dé Dardanèll la vest e la i piase, e magari i avessi proposit del muier cún quant a in aré tolt, sèinza arcurdars'piú dla povra Filador, ch'l'aveva lassá là in-t-l'ustari, sèimper per qula rasòn, ch' a savì zà. Qula povra diavla ch'vest ch'al Prèinzip en' turnava, pr al prem e secònd dé la sté pazièinta, cherdènd ch'al füss dri a far di gran preparamejnt per cündurla cún gran fèsta a palazz; mo quand la fú al terz dé la n'psse piú star quèida es cminzò a dmandar del nov a tútt qui ch' capitaven all'ustari, e la sinté ch'al s'feva al spòus lú. Una bagatèlla d'sta fatta l' accurò, mo la n'sté mega a guardar al prúgn no: la s'fé dar di pantalon, e una giacchètta dal camarir dl ost, e qusé vsté da om la s' avviò al palazz d' Dardanèll iúst in quèll dé ch' s' feva el nozz, ch' a i era uu zintunar d' cug tútt in fazzènd. L' andò zò in cuseina es i dmandò s' i aveven bisògn d' un sguatter, lòur a n' i pars vèira d'torel', e li cminzò súbit a far cvèll. In quèll mèinter ch' i cug lavuraven la Filador fé li cún el sòu man una bèlla clumbeina d' pasta frola, e po la mess dèintr in-t-un pastezz, dòp avèirla affadà, perchè a v'arcurdari bèin ch'la Filador aveva la fadaziòn. Al pastezz po andò in tavla e al scalc cminzò a cavari la cassa;

mo bona a s'vèd saltar fora sta clumbeina ch' svulazzava in zà in là, ch'la fé armagner tútt incantâ pr amòur dla so gran bellèzza: tútt ern inuccâ e nssùn magnava piú: mo la piú bêlla fú po quand i la sinténn zanzar. La s' mess indrett a Dardanèll, e cún una vusleina suttila suttila la cminzò a diri: Ahn a deg me al mi zaqulein a n' v' arcurdâ piú d' qula puvrèta dla Filador no? A n' savì piú s'qula povra qutâ ha fatt per vù piú che n' fé Carl in Franza, e po la pagâ d' sta bêlla munèida? Brutt cuslazz, quèst è al regal ch'a i fâ pr avèirev' tolt d' in-t-el man dla donna salvadga? E po ch'a n'sò po me tant alter benefezi? Mo basta al n'è nianc andâ a lètt chi ha d'avèir la mala nott. Taffia pur sù, e tût'bòn tèimp cún sta simòuna d' sta spòusa, e la Filador starà là a sbadacciar, mo s' al zil vol t' in pintirà. Finé sta zanzada clumbèscà, la vulò fora dla fnèstra sèinza che nssùn piú la vdess. Al Prèinzip era piú mort che viv. A n'ev'deg nieint dla spòusa, e d' tútt i dsnadur, che n' capeven cossa fúss st indvinèll, cmod en'capeva nianc nient l' istèss Dardanèll, sèimper per quèll malandrein dscurdamèint. In sein l'arveins un poc e al dmandò chi aveva fatt quèll pastezz e chi i aveva mess dèinter qula clòmba. I i arspòusen; ch' l'era un sguatter nov capitâ lé in cuseina iúst qula mattena. Ch' al vegna sù sùbit, dess al Prèinzip. La Filador, ch' era zà al sguatter, s'tré in zuocc' dinanz.

a Dardanèll, es cminzò a smergular digandi: mo cossa i ho-ia fatt me a lù? Em'sòn-ia meritâ d' êsser trattâ cmod a m' tratta, ingratazz; ch' al dega bèin sù; cossa i hò-ia fatt? Al Prèinzip la ciappò per man es la fé livar sù, e in quell mumèint al vegn in lù, perchè la Filador in-t-al tuccarel' la i partezipò la so fadaziòn, e qusé fù dsfatt la melli d' qula streia d' so mader. Al cminzò a arcurdars' tútt el-i ubbligaziòn ch'al i aveva, e a cuntarli alla so sgnera mader. Po, dis, quèsta merita ch' a la tuga per muier, ma cmod farò-ia cùn l'impègn d' sta bèlla Sgnureina ch'a-i ho qué vsein, ch'en'n' ha còulpa? La sgnera madr arspòus: fiol mi, a v' lass mo far a vù a cavarev' da st intrig, basta ch'a n' i famen' tort, ch' a m' dspiasrev purassâ. Allòura qula Zòuvna, ch'aveva sintú tútt sti squas a i era zà cminzâ a vgnir sù i ciù, la saltò sù es dess: eh ch' i n' s' peien zà fastidi d' me, perchè a dirla a-i ho tant pein al fus d' sta so cà, ch' un' òura em' par mell ann d' scavarem' d' qué me cùn tútt sti simiton, tolé: me vag vi anc adêss a casa mi, es livò sù. Dardanèll ch'n' i pareva vèira d' dzamplars' da st garbúi, a i vegn tant de cor dall' allgrèzza. A i dé sig di servitur ch' l' accumpagnassn a casa, es i dess: ch' la cumpatessa mo; ma li n' savé alter d' cumpatimèint, la i vultò el spall es andò vi tútta dspariròusa. Dardanèll fé po vstir la Filador cùn un bèll audrièn, e la sgnera mader i

mess in têsta una bêlla mêzza louna d'bril-
lant, ch' la i regalò, e po fénn far el-i al-
lgrèzz la sira. In-t-al piú bêll ch' i illumina-
ven la sala s'sinté sú pr el scal un gran su-
namèint d'campanlein. Al Prèinzip dess cún
so mader: oh stà a vèder che quèsta è una
bêlla mascarâ ch' ha fatt per me sta nubiltâ
napolitana, che zerto è sèimper magnifica
in-t-el sòu coss, ch' la spènd del volt infem
al cott e al crud. Intant ch' i andaven strul-
gand cossa al dseva êsser, al cumpars in
mèzz alla sala al piú brútt mascarunazz ch'
s'psess vèder, ch' scussava piú d'un miar d'
campanein. Al n'era alt un brazz, mo l'era
gross piú d'una bòtt. L'andò dinanz al
Prèinzip, Sâl' mo lustressem chi a sòn me?
A sòn l'ombra d'qula povra Vèccia padròu-
na d'quèll pgnattein pein d'fasù ch'al rum-
pé lú; mé n'aveva dsègn d'magnar altr in
quèll dé, e infatti n'cattand chi m' dess uu
bccòn d'pan a tegn murir dalla fam. Me i
aveva fatt quèll brútt augurazz. La donna
salvadga i iu fé un alter, e tútt s' ein veri-
ficâ. A sòn vgnú per diri, ch' a sòn armasa
cuntèinta, e per diri ch' l'ava sèimpr in
mèint qui fasù, perchè al vein vèira al pru-
verhì 'che: *Chi sèmna i fasù a i nass el
coren, val a dir: Chi fà dèl mal ai alter a
i vein addoss dèl dann e del dsgrazi.* Dòp
avèir dett sti parol al mascaròn se sfumò. La
Filador ch' vest, ch' al paré ch' al Prèinzip
füss armas inspuré, la i fé anem dsèndi: adèss,

ch' a i sòn avsein me ch' al n'ava mega pora d' brútt mustazz. I purtònn po in tavla la zèna e l' allgrèzza fé dscurdar tútt i guai.

FOLA UTTAVA

La Stiava.

A n' i è piú brútta cossa d'la Gelosi. L'è una vertezen ch' fa dar volta al zervèll, una fivra ch' arscalda al sangu, un serpèint che v' rousga al cor, un mal insòmna che v' li va la sonn, v' tol l' apptit, e v' attosga tútt quell poc d' bèin ch' a prén godr a st mònd. E po, che guai, che dsgrazi n' porta sta furia! Basta a sintirèin cossa suzzed in sta fola.

In-t-un palazz antig antig a i steva al Baròn d' Sèlva-scura ch' aveva una Surèlla pútt. Sta zuvnèta era casaleina, e invez d' andar a girandular sú e zò pr al còurs la fèsta

la s' diverteva stand in-t-al zardein cùn del-
 l'-i alter zòuvni sòu amighi, dov él fevn'alla
 streia, alla pgnatazza, all' agòccia dspuntâ,
 e el passavn aqusé al tèimp in allgrì. Un dé
 fra i alter el-i eren avsein a una zdètta bas-
 sa d' ros, e a i vegu in tèsta d' far a gara
 a chi d' lòur fúss bastâ l' anem d' saltarla
 nètta, e chi l'avess passâ per dlà sèinza tuc-
 carla aré po veint un prèmi, ch' el desti-
 nonn d' zeinq pavel, mettènd zò un tant pr
 úna. Qué tútt sti ragazzoli cminzòun a pru-
 var. Chi s' imbalzava cùn la stanèlla in-t-la
 zèda, chi la tuccava cùn un pè, a chi s' i
 attaccava un ciappètt del scarp; in sòmma
 tútti i daven dèinter. Quand tuccò all' An-
 zella, surèlla dèl Baròn, la s' tirò indri un
 pzzol, la ciappò una carrira, e po dspiccò
 un slanz es saltò per dlà dalla zada, mo seb-
 bèin ch' a tútti a i pars ch' la la passass
 nètta in-t-ògn mod la s' tirò dri una foia,
 mo la fú tant svelta ch' la la ciappò sú cam-
 minand, e s' la stragualzò sèinza che nssúna
 s' n' address, es guadagnò lì al prèmi. Mo a
 n' passò tri dé ch' a s' i cminzò a guufiar la
 panza. Quand la s' accurzé d' una cossa sé
 fatta l'av a murir dalla strètta, perchè lì sa-
 veva d' sicur d'en'n'avèir còulpa, es andava
 strulgand cmod la psseva ésser stâ. Basta
 chersènd la fazzenda a i cherseva al dulòur,
 e la tols sú al so lavurir dòp dsnar, es andò
 a trovar zert donn sòu amighi, ch' eren fàd,
 es i cuntò i su guai. Lòur i dessen ch' la

n' s' dúbítass, ch' al n' era ngotta, e ch' l' era stâ qula foia d' rosa ch' l' aveva ingiutté, e ch' al dseva ésser pr al peccâ d' qula poc d' fufegna ch' l' aveva fatt addoss al sòu cumpagni d' avèir purtâ vi al prèmi che n' sré stâ so. Sintènd sta cossa la s' quietò, e la n' s' in dava piú fastidi, perchè la cunfidava in-t-el fad ch' l' arén aiutâ. Finalmèint dòp al tèimp solit la s' trovò avèir una bèlla fandseina, ch' mai s' pssess vèder; e la i mess sú nom Lisa, e po la mandò a quell fad, perchè el n' avessen cura. Quèsti tútti insèmm i dénn la fadaziòn, forchè la piú pzneina ch' n' era lé, e la vols còrrer per vèder sta ragazzola, e la scappuzzò, e se stravultò un pê, e a i veins tanta la gran rabbia pr al dulòur ch' la sinteva, ch' la dess; guarda mo te per sta cagòuna cossa m' tòcca suffrir, brúttà qutâ, ch' a t' possa intravgnir che quand t' arâ sètt ann to madr in-t-al pttart' t' intriga tant i cavì ch' al pèttèn s' i incastra tant in-t-la tèsta, ch' te tegn murir per quell. Aqusé appúnt intravegn. In-t-i sètt ann so mader la pttava, a s' i ingattiò i cavì, al pètteu s' i incastrò, i deint s' i piantòn in-t-la tèsta, e la teins murir d' spasem. So mader se dsprò tant fort per sta dsgrazia, ch' l' av a urbir dal gran pianzer. Mo zà ch' a n' i era piú rimedi, zà che nssún aveva vest sta fiola da viva, la n' vols nianc ch' la fúss vesta da morta, e perchè n' s' accurzess la fé far sètt cass d' cristall, úna deintr in-t-l'altra,

e in-t-la prema la i mess la Lisa, e pò fé metter sti cass in-t-una stanza secreta dèl palazz, l'assrò l' úss es teins sèimper la ciav in bisacca. Mo cossa mo? l' Anzella era tant travaiâ dal dulòur d'sta perdita, ch' la s'ammalò, e l'andò per cunsumaziòn, e dòp qualc ann l' era per murir. Quand la fú all'ultem la chiamò so fradèll, es i dess: vù vdì ch' me sòn qué avsein a sgablar, per me a n' i è piú zirott: me a v' lass tutt el mi tatter ch'a in siadi al padròn, pur ch'a m'prumttadi una cossa, ch' l' è mo de n' avrir mai, per quâ s' si pretèst qula stanza secreta d' st palazz, e ch' a tgnadi bèin custodè sta ciav, ch' a v' dag, in-t-al voster scrittori. So fradèll ch' i vleva al bèin dl' anma s' mess a pianzer es i prumess d' far tutt quèll ch' la vleva, e la sgnera Anzella da lé a qualc dé andò a Patrass. Passâ un ann o du al Baròn ch' era stúff d' star in cà da per lù, tols muier, mo una sgnòura gelòusa arabé. Puc mis dòp al spusalezi a i vegn bisògn d' far un viaz, e in-t-l' andar vi l' arcmandò alla Sgnòura ch' l' avess bèin cor alla cà, e ch' la fess bèin in mod ch' a n' se strussiass la robba. A i dé tutt el ciav, mo al dess: l' avverta bèin de n' andar in qula stanza là d'cò, che sebbèin a i seppa qué la ciav a n' si pò andar, e la pèinsa bèin, ch' a i prev suzzeder qualc dsgrazia da avèirsen' da pintir. Li prumess d' bèin far e d' bèin dir, mo pinsâ vù, al n' av sé prèst vultâ i garett ch' a si moss la curiosità,

ch'è una dota ch'al l'ha tútt el donn, d'savèir cossa ch'diavel dseva ésser là d'cò, ch'la n'psseva piú star. L'era po in forsi pervi d'quell dsgrazi ch'i arén pssú suzeder cmod aveva dett so maré, ma la gelusì i aguzzò sèimper piú l'apptit, e la vinzé la pora, e d'loug l'andò a qula slanzia es l'avèrs. La prema cossa ch'i dé in-t-l'occ'el fùnn quell cass, es vest ch'al trasparava per d'fora qula bèlla tóusa ch'al pareva iúst ch'la durmess. L'era po granda e grossa cmod l'avé da vgnir, perchè l'era chersú cún el cass e ògn cossa, in-t-al crèsser ch'l'aveva fatt lì. Sta diavla d'sta Sgnòura ch'era rusgâ dalla gelosì per so maré, ch'vest sta zòuvna aqusé frèscà e bèlla, la dess: ah nmamì; a-i ho mo capé adèss da cossa davgneva la gran pora ch'avé al sgnèr Baròn ch'a n'intrass qué dèinter: bòn bòn, a-i ho mo dscvert la quaia me; e la robba ch'la n'dess al zil al sà po lú. La sfundò el cass es dé un gran tirott pr i cavì alla Lisa. La ragazza mo s'arsinté lì, perchè la i dè st tirott cún tanta rabbia, ch'la i fé batter la tèsta in tèrra, e in-t-al dar quell còulp a i saltò fora al pètten d'in-t-i cavì, es pars ch'la se dsdass. Súbit ch'la fú vgnú in se la ciamò: oh mamma, mamma? La Barunèssa dess: adèss adèss a t'voi bèin me dar la mamma ch't'vâ zercaud. La i taiò po tútt i cavì ras, e po i mess indoss una stanlazza, e una vstinzetta tútta strazzâ, es la trattava cmod s'faré una stiava.

La n' feva alter che diri di strapazz, e a n' passava dé ch'la n' la stiaffzass, es la tgnava anc a stècc in-t-al magnar. Da lé a puc dé al turnò al sgnèr Baròn, es dmandò chi era mo qula ragazza nova ch'era lé per cà. La Barunèssa, cherdènd ch'al n' la cgnussess perchè l'era aqusé strazzâ, e po l'era dvintâ tant magra e smorta, la i dé ad intènder ch' l'era una stiava ch' i aveva mandâ la so sgnèra Zé, mo ch'l'era insulèinta, e ch'bsgnava tgnirla bassa a forza de bott. Passâ a poc tèmp al Baròn vols andar alla fira; es dmandò a tútt qui d' cà, infena al sguatter, cossa i vleven ch' a i purtass d' bèll: chi dess a turev sta cossa, e chi st' altra: in ultem al vegn a dmandar alla stiava cossa la vleva. Quand la Sgnòura sinté, la pars un diavel dl' inferen, es cminzò a dir ch' mai du, e zà e là, e ch' la n' vlé mega li ch' al la mttes in duzeina, ch' l'era una sfazzâ, ch' piava tropp argoi, e lassla pur dir a li. Mo al padròn la lassò battlar; es vols in tútt i mod savèir dalla Lisa cossa la vleva, perchè l'era amurèvol, es en' psseva suffrir sti qutâ. La Lisa dess; ch' la n' vleva alter, se n' ch' a i purtass una pù, un curtèll, e una preda da aguzzar: e s' al vguess mai, dis, a dscusdars' d' pruvèder quèll ch' a-i ho dmandâ, n' possel' mai passar al prem fiúm ch' al trova in-t-al turnar indrì. Al Baròn andò alla fira, pruvest ògn cossa, forchè quèll ch' i aveva urdnâ la ragazza. Al turnava zà

indrì, quand l'è per passar al fiúm al salta in barca, mo bona per quant al barcarol avess l'asi d' mñar al rèm, a n' fú pussebil ch'la barca s'vless dspustar. Allòura al s'arcurdò d' qu' agurazz ch' i avé fatt la stia-va e d' long al turnò indrì a pruveder qula robba. Arrivâ ch'al fú a casa al dé ògn cossa a chi l'aveva d'avèir. La Lisa s'andò a srrar in-t-la so stanzietta, e po s'mess in znocc' dinanz alla so bambozza es cminzò a pianzer e a cuntari tútt i su guai, perchè la s'arcurdava quell, ch' i aveva cuntâ la mamma da ra fen a ròn, dsènd ògn cossa a qula quâtâ d' strazz, iúst cmod l' arev fatt a ún ch' in-tindess: e po, perchè la vdeva che qusti n'i arspundeva, la ciappava al curtèll, e dòp avèirl'aguzzâ in s'qula preda, la dseva: an'a deg me cussleina s'te n'm'arspònd, me m'insfilz véh, ch' l' é po finé la fèsta, e la bambozza s' chinava zò a poc a poc, es dseva: sé, sé, ch'a t'ho intèis; e del volt la i azuntava; t' m' ha mo ròtt cmod s' sol dir me. Óura per tant al durò ste dialog una man d' dé. Al sguer Baròn aveva mo una stanza dov al i aveva la so librari, e a i capitava una volta al mèis al piú al piú, ch'era iúst a mur alla stanziola dla Lisa, e al sinté battlarla cmod s'a i fúss dl'altra zèint, al s'vols ciarir chi era là dèinter, al s' accustò all'úss e guardand pr al bus dla ciavadura al vest quèl scurzi dla ragazza in zuocc' dinanz alla bambozza. Al sinté ch'la Lisa i cuntava tútt

quèll ch'era intravgnú alla so mamma, al salt d'la zêda d'ros, al stragualzamèint d'la foia d'rosa, l'istoria del Fâd, e ògn cossa, quand a s' dis ògn cossa, ògn cossa. La cminzò po a scartar cònta la sgnera Barunèssa ch'la cavò d'in-t-el cass, ch'la trattava aqusé mal per causa d'la gelusì ch'l'aveva a so maré, es in feva fass e fassulein'; e in quell mèinter ch'la cuntava sti coss la pianzeva ch' a se sré lavâ el man sòtta ai ucc' tant era el lagrem: e po fineva cùn dir alla pu: sù bèin arspòndem' s'in chi no me m'ammazz cùn st curtèll, es feva iúst sègn d'ammazzars'. Al Baròn ch' vest sta fazzènda dé camminand un calz all'úss, ch'andò là in tèrra in du pizz, e po tols sùbit al curtèll d'in man alla Lisa, es dess a-i-ho sintù ògn cossa. Lì po i basò la man es i dess: oh s' al savess, sgner zio, cossa a-i ho mandâ zò, al pianzrev bèin anca lù, vèdel'. Lù po la cundúss sùbit fora d'cà es la mess a duzeina féna a tant ch'la s'fúss arfatta, perchè a dirla stiétta la n' i era piú mêzza. Da lé a puc mis, quand al cgnussé lù ch'l'era dvintâ in tunarein e bêlla, al vols ch'la vgness una mattena sig a dsnar, dov l' invidò anc un bèll zuvnètt ch' al i aveva trovâ in st mèinter da dari per maré. Al dess po a so muier ch' al vleva invidar una so nvòuda, cùn al maré ch' al i aveva destinâ. A s'fé al dsnar, e dòp ch' i aven dsparciâ al sgner zio vols ch' la Lisa cuntass tûta la so veta. La ragazza s' mess a cuntar

ògn cossa fena al púnt d'èsser vgnú fora dal cass d'cristall; e qué la tasé dsènd ch'al rést se saveva abbastanza. La Barunèssa ch'cgnussé la prudèinza dla Lisa s' livò sù, es andò a abbrazzarla pianzènd, e tütta murtificâ. A-i fù po presentâ al spòus, ch'i piasé, e lé dett e fatt i fù al tòccaman, e la sira l' andò a casa so d'lú, dov la campò feliz fenna ch'la vols: e al veins vèira al pruverbi:

*Che l'om quand manc a i pèinsa
A i piov dal zil la ricompèinsa.*

FOLA NONA

Al Cadnazz.

I cunsei d' l' invidia n' parturén mai che del dsgrazi, e cún la mascara dèl bèin la cruv la fazza dl'arveina. Per quèst qui ch' s' vèden favuré dalla furtòuna han d'avèir sèimper pora di invidius.

A i era una volta una donna ch' aveva trèi fioli, e tútt sti donn eren miserabil, ch'el n'aveven nè cún ch' magnar, nè cún che vstirs'. Sta puvrèta d' so mader andava del volt a zercar tra dèl rúsc ch' era per la strâ s' la trovava cvèll da cavars' la fam. Una matteina la trovò del bèlli foi d' coll ch' eren stâ tratti vi da un cug: la li tols e po dess al sòu fioli ch' andassen a una funtaneina ch' era fora dla porta d' zittâ, ch' el n' i eren mega tant lontan, a torr una brocca d' qu' aqua,

ch' deva amòur alla robba, ch' la i vleva
 cuser dèinter sti foi; mo nssúna d' lòur cun-
 cludeva a andari, e úna la dava all'altra, tant
 ch' la mader ciappò sú li la brocca dsènd:
 qué bsògna far da quella dèl pudstá d' Sini-
 gaia che cmanda e po fa, a-i andarò mo me,
 cossa vliv' ch'a fazza? Fav'mo del fioli e po
 bsugnarà ch' a li servadi vù lòur, el vèden
 ch' a sòn véccia, che d' ogn' òura a n' em'
 poss piú tirar dri el gamb, es n' ein da tant
 d' sullivarem'? La piú pzneina ch' aveva nom
 Lúzzla, ch' era anc la piú meschinètta dess:
 dá qué a me mamma ch' sebbèin a-i ho poe
 fiá, a m' inzguarò d' purtar la brocca, e s' la
 n' srà peina rasa pazeinza. Quand la fú alla
 fontaneina, e ch' l' av impé la brocca a i
 vegn incòutra un servitòur tútt galluná ch' i
 dess: o bélla púttá, vliv' vgnir mig qué in-t-un
 béll palazz? L' è qué vsein, vsein vdi, oh a
 v' dunarò del bélli cusslein' s' a vgnari. La
 Lúzzla ch' aveva al nom e i fatt, ch' l' era
 una bagaiola spiritòusa la i arspòus: lassá
 ch' a porta a cà st' aqua, ch' la mamma m' a-
 spètta, ch' a turnarò súbit. La còurs a cà, e
 quand l' av mess zò la brocca, la piò la scu-
 sa, ch' l' andava vi per zercar di stecc. La
 turnò là dov era anc quèll servitòur; lú s' av-
 viò innanz e li i tegu dri, es andònn in-t-una
 grotta tútta adubbá d' vidalba, e d' lé i pas-
 sònn in-t-un béll palazz, ch' traluccava dal
 gran or. Lè i era apparciá una bélla tavla,
 ma prema de dsnar al dé fora dòu tassagnotti

d'dunzèll ch'la dspuionn da cap a pi cavan-
di d' indoss tútt qui strazz, es la vsténn cún
un abit d' durant nov d' zècca. La s' mess a
sedr a tavla dov a i fú purtà d' ògn sorta
d' piattanz, d' frutta, e d' coss dòulzi, ch' a
t'imprumett ch'la Luzzla, s' in fé un zibèn,
perchè la n'aveva mai magnâ un bòn bccòn,
dòp ch'l'era nada. La sira i la messn in-t-un
bèll létta arcamâ d' perl' e d' or. Dòp ch' i
avénn asmurzâ la candèila la sinté ch'a l'veius
n'sò chi sig a durmir, e la cherdé ch'la fúss
úna d'quell dunzèll ch'al fess perchè la n'a-
vess pora la nòtt, mo li n'saveva né che, nè
com, perchè tútt qui ch'l'aveva vest e ch'la
sinteva n' dseveu nieint, l'òur n'avreven bòc-
ca nssún. Sta cossa durò aqusé n' sò quant
dé, fein ch' a i vègn la voia d' andar a vè-
der la mamma, es al dess a quell servitòur
ch'l'era lú ch'la serveva da camarir. Lú andò
in-t-una stanza lé a mur, es parlò a u' sò
chi, e po turnò fora cún uua bursa peina
d' zcchein d' or, dsèndi tulé Luzzleina, andâ
pur dalla mamma, e dunai sti quattrein, mo
guardâ bèin d' turnar prèst vdi, e n' stâ a
dir dov a vgnadi, nè alter. La Luzzla andò
vi tútta alligra, es andò a cà so aqusé vsté-
bèin ch'el sòu surèlt alzònn un grúgn tant
e fatt dalla rabbia, ch' el n' psseven piú pr
en' savèir cmod l'aveva qui bi pagn, perchè
da li zà en' pssénn dscavar ngòtta. La sté lé
a sedr un pucctein e in-t-l'andar vi la dé
alla mamma quia bursa d' zcchein, dsèndi:

tulè gudii pr amòur mi. So madr e el sòu surèll la vleven accompagnar, mo li n' vols nssùn, e turnò là in quell bèll palazz. La sté quèida n'sò quant mis, ch'la n'dess mai d'vlèir andar a cà, perchè la n'psseva desiderar d'piú; pur a i turnò al rusghein, e qusé l'andò in-t-l'istèssa manira cùn quela bursa d'quattrein ch'i fúnn dunâ da purtar a cà, e sta cossa intravegn trèi o quatter volt, e sèimper el surèll cherpaven dall'invidia, e dalla rabbia, perchè po anc en'psseven savèir da dov vguess sta cossa. Basta al perfuid sti brútti lòuvi mnònn tant la vssiga per la zènder, es messn in volta tant braghiri, che per vi d'una donna salvadga, o si d'una strolga el savènn ògn cossa. La prema volta ch'veins a cà la Lùzzla el gli dessen: oh stezza rabbia, sebbèin mo ch'a n'z'avì mai vlú dir dov andâ, e cossa a fâ in-t-ògn mod avèin mo savú ògn cossa, a in savèin piú d'vú purassâ Stâ bèin a udir: vù ògn nott, innanz ch'andadi a lét, i v'dan la dormia, e l'è per quell ch'a n'pssì mai cgnosser chi è quell ch'vein in-t-la stanza. Vù n'arì mai la suddisfaziòn d'pssèirel'veder, cm'a n'fâ quell ch'a v'dirèin. Vù quand la sira al vein quell servitòur a purtarev' l'acqua d'veta dòp zenna (ch'l'è lé dèinter dov a i è quell servezi) avì da dir: ahu, cusslein, andâm' a torr un tvaìol da spazzarem' la bòcca, e in quell mèz ch'lú va in là, e vù avì d'arversar al bicchir in-t-l'urinari,

ch' aquesé a pri star dèsda la nott. Quand a sintirì po voster maré indurmintà battì fug cùn l'azzarein ch' arì zà preparâ, impiâ la lúm e a vdrì ògn cossa, e vù po a sarì ch' bòn tèimp ari per l'avvgnir. La povra Lúzzla che n'cgusseva ch' el-i eren drì a far al so mal, la i saltò dèintr a pi par, e sùbit ch' fù vgnú la nott la fé quell ch' i aveva suggeré quell pttèiguli. Quand la sinté che ògn cossa era quiet, e ch' so maré runfava, la batté fug, es impiò la candèila, e po andò a guardar a quì om, ch' era la piú bèlla cheriatura dèl mònd. Mo al splendòur dla lúm dsdò quell bèll fiol. Quèst av tanta la gran rabbia d'èsser vest, che d' long al ciomò quell servitòur, es fé mettr indoss alla Lúzzla qui strazz d' pagn ch' l'aveva alla prema, e po i urdnò ch' la s'la fess pur mo a gamb. La Lúzzla andò vi pianzèud, es turnò a cà; mo 'l sòu surèll cminzonn a svillanzarla, es en' la volsen piú in cà. La puvrètta tegn dònca andar pr al mònd, dmandand la limosna, ch' la feva di strassein da bistia. Basta la s' mess tant a camminar, e cammeina e cammeina, fenna ch' l'arrivò alla zittâ d' Torr-longa, es andò al palazz dla Regeina, dmandand per carità ch' i la mtesen a durmir in-t-un poc d' paia. Una dunzèlla d' còurt, ch' era d' cor tènder s' moss a cumpassìon, es i fé dar un lettètt in-t-una stanza avsein alla so. Da lé a puc dé l' avé al piú bèll pacciòn d' ragazz ch' s' pssess vèder

cún du ucc'. La prema nòtt ch' fú nad st tusètt, quand tutt era quiet, e ch' tutt ern in-t-al prem sònn, l'intrò dèintr in-t-la stanzola d'la Lúzzla un bèll zòuven, mo quèll ch' fé maraviar la Lúzzla fú mo ch' l'intrò cún tutt el fnèster e i úss assrà. Al s'agufflò dinanz a quèll sandsein, es i dess sta pertantèigula:

*O mi fiol, ch' l' è tant ch' a t' brama
 La to nonna, la mi mamma,
 T' i vgnú al mònd bèll al mi tsor;
 Mo s' la 'l sa la t' vein a torr,
 E po t' lava in-t-un cadein
 D' or, d' smirald, d' perl e d' rubein.
 El tòu fass sràn arcamá,
 Quand el n' ein d' ganz, o d' bruccá.
 Me n' te vrev abbandunar,
 Mo'l gall canta, es bsogna andar.*

Quand l'av rezità sta bèlla poesì al sté a guardar a st ragazzètt fena vers dé, zioè fena ch' cminzò a cantar al prem gall, e allòura al sparé iúst cmod fa al vèint. Qula dunzèlla ch'steva lé avsein s'n'addé d'st ciaccaramèint, es usservò ch'sta fola intravegn n' sò quant nòtt, cossa fella lì? l'andò dalla Regeina cuntandi ògn cossa, e digandi che quèst spareva quaud cantava al gall. La Regeina n' fú nè mütta, nè sòurda, e qu' altra matteina la mandò fora per tutta la zittà del zintunara d'omen ch' andassen per tutt el cà, in-t-i

ort, da tútt el pullaroli, e ch' i ammazzas-
 sen tútt i gall ch's' truvaven, sèinza cumpas-
 sion a tant pover gallein' ch' arstaven vèdvi.
 La sté po aducciar lì, e la so dunnèlla s' al
 vgneva ste zòuven: mo bona la sira dòp mèz-
 za nott al cumpars l'amig zrisa. La Regeina
 cgnussé súbit che quell era so fiol, perché
 bisogna savèir che quèst era quell zòuven
 ch' steva là in quell palazz dla grotta, dov i
 era stâ la Lúzzla. A st pover prènzip a i
 era stâ fatt una mali da una streia, cún qual-
 mèint l'avess d' andar a mattez pr al mònd,
 e ch' al n'avess piú da pssèir turnar a cà
 se non dòp del tèmp, e ch' fúss suzzêss tútt
 sti zirandel, e ch' so mader l'avess arcgnus-
 sú e abbrazzà, e aqusé aveva da dsfars' la
 mali. La Regeina s' allgrò che invece d' tru-
 var sòul al fiol l'aveva aquistâ anc una no-
 ra, e un bèll nvudein, e Lúzzla arnuvò el
 nozz cún al Rê. El sòu surèll quand el-i
 aven la nova d' tútt sti allgrèzz el la vegnen
 a trovar, mo el vesten ch'a n'i era trèin da
 far ballott. La Lúzzla i tré in-t-i ucc' tútt i
 mal trattameint ch' el-i aveven fatt, e la i
 dess ch' el s' cuntintassen d' quell hurs d'
 zcchèin ch' el-i aveven avú. Aqusé el turnònn
 a cà piú confusi che ubbligâ cgnussènd:

*Che chi fa mal
 En' s' pò aspttar che mal.*

FOLA DEZIMA

Al Cumpar.

A s' sol dir ch' *La dscherziòn é la mader di asen*. Quèst è un pruverbi di Bulgnis; e di Mantvan, che bisògna crèder o ch' al sia dett ironicamèint, o ch'la si úna d'quell solit astrupiadur ch's' fan in-t-al dscòrrer, che invez d' dir *Dscherziòn* a s' aré da dir *Indscherziòn*, perchè la dscherziòn è anzi la mader d' tútt el virtù. L' Indiscretèzza v' fa perder i benefezi di vuster protettur, la v' porta la perdita di amig, la v' fa ch' i pareint ev'scappen, ch'la zèint d'servezi v'serv mal vluntira, es ev' porta in sòmma di alter malaun cmod a sintirì in sta fola.

Cola, e Tmasèlla, maré e muier, eren tant industrius ch' i aveven mess insèm un bòn statarein; ma siccòm i aveven fatt al mod

cùn la so gran parsimonia, aqusé i seguitaven a viver in-t-l' istèssa manira, sèinza ch' i dess fastidi, perchè i saveven che 'l voi fan crèssr el voi. Túttavì i n' magnaven tant mal, anzi i suleven far di bòn dsnarein. I aveven fatt amizezia cùn un so vsein, ch' era dvintâ so Cumpar. St om cminzò andar in cà d' sta zèint una volta la sttimana, e po dòu, e po trèi, e l' era po arrivâ andari quasi tútt i dé, mo quell ch' era piú bèll al i andava vers l' òura dèl dsnar e tant steva lé dur in-t-una scranna ch' lòur per dspraziòn, s' i n' vleven magnar cùn la lúm, bsgnava ch' i magnassn in so presèinza. Lú in quell mèinter i steva a guardar, ch' al pareva iúst ch' l' armnass tútt i bccon, ch' i magnaven, e ch' a i magnass anca lú cùn i ucc'. Tútt i dscurs po ch' al feva eren sèimper sòuvra a qula robba ch' era in tavla. Una volta l' aré dett: oh la dé pur èsser bona qula panzèta, la mèina un udòur ch' l' innamòura! Un' altra volta: oh avì dl agnèll, l' è pur tant ch' me n' n' ho sintú, al fa vgnir voia sòul a vèdrel'! Es andava trand del sprunâ tant ch' lòur per riputaziòn tgnaven dir: mo s' a in vli sentir un pzzulein, bèin vluntira. E po dall' esibiri un pzzol d' robba i teinsen anc diri del volt, mo s' a vli star a far penitèinza cùn nù Cumpar? e lú n' s' tirava mai indrì: d' manira ch' l' arrivò tant innanz, ch' l' andava lé all' òura dèl dsnar, e s' metteva in mèzz tra' l maré e

la muier, e po lassava a dòu ganass; per creanza lòur i esebeven i miur bccon, e lù sèinza cumplimeint t' m' i sgufflava, e fein ch' i n' era l' andava dri, e po s' attaccava al coll dèl fiasc, es al vudava, ch' al pareva bèin ch' a i dspiasess s' a in fúss arstâ. Quèll ch' deva po piú in-t-l' occ' l' è che quand l' aveva finé sta bèlla funziòn al s' n' andava vi sèinza nianc dir: a t' n' instò, e qul'alter dè l'era lé puntual. Sta fazzènda cmod s' pò crèder, vgneva in quèll servezi a Cola, e alla Tmasèlla, ch'ern indspité d'vèder la poca dscherziòn ch'aveva qustú, ch'al pareva ch'al fúss padròn d' cà, o ch' i fússn ubbligâ a dari da magnar per nieint, es en' saveven cmod s' far a livarsel' d' dònd s' sol dir. I pruvòn a mudar l' òura dèl dsnar, mo, com'a-i ho dett, lù steva lé vseiu es sin-teva sgduzzar i piatt e lù topa l'era lé giúst cm' i s' mittevn a tavla. I cminzòn a far poca roba da magnar, mo nianc quèst valeva ch'lù s'tirava zò la so purziòn, sèinza pinsar piú in là, e qula povra zèint del volt arstava sèinza. Una matteina ch'i aveven savú ch' l'era andâ d' fora lontan dis meia, i spus eren tútt alligher. Sia ringraziâ al zil ch' a prèin pur un dé magnar un bccòn da per nú, sèinza ch' i seppa lé un feccanas, ch' sta-ga a armnar i bccon, dseva Tmasèlla. E Cola dis, oh sì pur ludâ al zil, ch' arèin un dé d' gabanèlla sèinz' avèir qulú tra i pi; sú Tmasèlla, impiâ pur al fug, ch' me in st

mèinter andarò a cumprar cvèll; e pr al gran gúst ch' l' aveva d' êssr in libertâ, a n' deg ino alter, al s'tré zò. Al cumprò un bèll miuramèint, e un bèll pêzz d' stracchein. L'andò dal furnar, s' fé dar dla stiúnza, es vols ch' so muier fess una bèlla chersèint cún al buttir: es aveva trovâ un fiasc d' bon vein sèinz' aqua. In quell mèinter ch' so muier mnava la chersèint, lú prillava l'anguella in-t-al spèid, es eren tútt d' ghirigaia. Mo a far tútt ste smanèzz i perdénn del tèimp purassâ, e aqusé i s'messn a tavla piú tard del solit. Al n' era nianc trè minut ch' i ern a seder, i tuleven sú la furzeina per cminzar a taiar l'anguella: mo cossa? súbit súbit i seinten batter. La Tmasèlla prema d'avrir va a guardar sòuvra al bus, mo bona l'è al Cumpar lú. La Tmasèlla còrr lé da so maré, es dis: l'è qué, l'è qué. Cola dis: ch' i possa vgnir la pèsta, mo ch'diavlarì è quèsta, nianc s'al fúss un sterion. E po dis a so muier: arpundì bèin ògn cossa, ògn cossa, ch' al n' in vèda úna, ch' a voi ch' al para ch' avamen dsuâ, ch' andarò po avrir; ch' pò êsser che quand al vdrà ch' a n' i è nieiut da taffiar, ch' al s' la coia, e nú po allòura turnarèin a pruvar de dsnar. Aqusé d' long la Tmasèlla arpiattò l'anguella in-t-la spertura, al fiasc sòtt' al lét, e la chersèint tra i tamarazz, tvaia e tvaìù dèintr in-t-la cassa: e Cola camminand s' arpiattò sòtta alla tavla, ch' era cverta cún un tappèid ch' arrivava

fena in tèrra, e s'mess po a guardar pr una dscusdura per vèder quell ch' era pr intravgnir. In-t-al tèmp ch'i feven tútt sti arpiaton al Cumpar steva aducciar ògn cossa pr al bus dla ciavadura, es vest tútt quell ch'i aveven fatt. La Tmasèlla i andò po finalmèint avrir, dòp ch'l'avé a trar zò la porta dal gran batter, e lú intrò dèinter tútt smaré, es termava cmod s'l'avess avú una gran pora; e lì i dmandò: cossa aviv', Cumpar, ch'a si quisé inspuré: lù i arspòus: oh, Cmar, s' a savessi! In quell mèinter ch' a m' avì fatt aspttar, e stinter tant a vgnirm' avrir, a m' è vgnù una bessa tra i pi: oh la brúttà bistia! l'era grossa.... cossa.... l'era piú grossa, ch' n' è qu' anguella ch' avì assrà vù in qula spartura; me ch' ho vest al priguel, cossa ho-ia fatt? a-i ho ciappé sú d'in tèrra un coden grand cmod è al voster fiasc ch'avì arpiattâ sòtt al lètt, e taff a te m'l'ho asfrittlâ giúst cmod è qula chersèint, ch'avì mess tra i tamarazz, e in-t-al tirar sù i ultem ch'la feva la m' guardava cún du ucciazz, cmod srev qui dèl Cumpar, che m' guarda lé sotta alla tavla, es ev'deg me ch'a n'm'è avanzâ una gòzza d' sangu addoss. Cola n' pssé piú star alla pazeinzia, al saltò fora, dsènd: mo che nova? A ch' zug zughen-ia? Che dscherziòn è la to? Hat'tolt la nostra cà pr un' ustari? A t'rindrèin i quattrein ch' t' há spis. Oh stà a vèder ch'al vol èsser padròn dla cà e ògn cossa, e mandarz' vi nú! Al

n'è cuntèint d'avèir l'ov, ch'al vol anc la galleina, d'plar la gaza fein ch'al vol, mo anc ch'la ziga; l'aré cattar d'magnar a noster spall e d'mandarz' in arveina, sèinza nianc dir: ari là. Te m'par una bèlla pettma me, una zècca mo d'quèlli bèin grossi. Sú fattla pur mo, ch'a i n'avèin assâ del tòi finèzz, feccanas. Va pur e porta vi la púz-za, e n'star mai piú a vgnirz' tra i pi. Al Cumpar ch'vest avrirs' al scattlein del zeri-moni, ch'sinté sta lavâ d'tèsta, l'arstò frèd zlá, cún i deint inciavâ sèinza pssèir dir una parola, vdènd ch'i aveven rasòn, cún la tèsta bassa, e la co tra'l'gamb, cmod fa i can, s'n'andò vi mucc' mucc', es en'turnò mai piú in qula cà. Qula bona zèint magnònn po l'anguella e la chersèint in pas e quiet, e al Cumpar fù persuas che;

*L'om che n'vol cgnosser la dscherziòn
Merita al castig d'un bòn bastòn.*

La secònd' Egloga, ch'cumpess sta secònda Giornata, l'è forsi un seguit dla prema toltà in altra vesta, sèimper però in sèins metafo-ric. L'Autòur i dé al nom d' *Tenta*, ch'anca nú Bulgnis dsèin *Teinta*, o sia *Vernis*, e cún

una parola piú sfarzòusa *Apparèinza*. In-t-la prema Egloga bisognava dsfar i omn in-t-al grisol per cgnosser i su vezi, in quèsta al basta sfergari da qula Teinta ch' i cruv per vèdri. Qué l' Autòur prova ch' tutt i omen o ch' i zèirchen d'cruvers'cùn sta vernis da per l'òur, o pur ch' l'è l'upinìon di altr omen ch' i dà li st'apparèinza. Pr esèimpi: al mett in sena un Bravazz, un Spaccòn, ch' passa pr un om da n's'lassar ammaccar el nus in co, mo ch' in fònd po l'è al piú vigliacc d' tutt. — Un Avar cvert cùn al nom d'econom. — E al cuntrari un Strussiòn ch' è tgnù pr un om liberal. — Un om ch' stà luntan dai bagurd, ch' viv a se, che n' s' intriga in-t-i fatt di alter, è numinâ un rústgòn, un satir. — E da un'altra banda ún ch' i piasa la cum-pagnì, ch' s' impègna per far servezi srà ciama un sazzindòn, un feccanas. — E tirand innanz al dscriv la *Speia*, l' *Adulatòur*, al *Buffòn*, al *Presuntuòus ignorant*, e tant alter vezi. Al finess cùn dir: ch'al n'è brisa maraveia se l' om cattiv ha pr al piú la teinta dèl bòn, e se al Bòn n' s' cgnoss perchè a i dèin una teinta che n' z' al lassa cgnosser.

GIORNATA TERZA.

FOLA PREMA

La Têsta d' or.

Dòp che tútt quell pttèiguli avén bèin bèin magnâ la sira, e po durmé in bon lètt a prova dèl cavzzal, el s' livònn la matena es andònn zò in-t-al zardein solit, e intant ch' el-i aspttaveu ch' s' livass al Rê e la Regeina, el s' messn a ballar e a divertirs'. Quand fú vers l' òura d' far qulaziòn i vesten cumparir alla ringhira i Spus real, e l'òur fénn du o tri ballett in un'òur so, e da lé a poc s' sinté sunar la tavla. El denn una taffiadeina, e po ognúna s' mess al so post e i Spus sòtta al trono. Al Rê dé sègn ch' a s' cminzass a cuntar del búbbel. La prema zâ fú la Zoza ch' dess aqusé:

L'è una mala cossa al zercar mei che al pan d'furmèint, che del volt bisògna po cuntintars' d' magnar dla pulèint. E chi se stúffa dèl brod tropp grass, tgnarà po magnar al pancott in-t-l' aqua.

Castèlguelf era una volta tant fort, ch' a n' i era barba d' om ch' i fúss pssú intrar dèinter cún quant forz al s' avess. Per quèst al padròn era un Rè putèint, e nssún i psseva battr al nas. El ricchèzz n' i mancaven, ma tútt sti coss n' al rindeven feliz, perchè, al n' aveva fiù es mureva dalla voia d' avèiren. Al pregava tútt al dé e Giov, e Vêner, mo a n' s' in feva una nota. Basta, al pinsò d'vultar vèila, e d' prumètter alla sgnera Sirenga, qula Neinsa d' Arcadia ch' fú mudâ in Canna, cmod a savì, perchè a n' i piaseva al Pan, che s' la i feva avèir una fiola al i aré mess nom Cannarèlla in unòur so d' li. E qué al la pregò tant ch' l' uttegn la grazia, e so muier i fé una bèlla patozza, es i messen quèll nom. Sta ragazza cherseva a vèder e n' vèder, e in poc tèimp l'era dvin-tâ longa ch' la pareva una pertghèlla. So pader ch' vest agusé al la ciama un dé es i dis: fiola mi, me vèd ch' t' i vgnú sú vi vi grandseina, ch' al zil t' bendessa, e ch' t' pù trovar chi t' piasa, e ún ch' t' i puss piasèir, perchè t' i po piúttost bllèta, e per quèst a-i ho pinsâ d' maridart', tant ch' andass durand la nostra razza; mo perchè a t' voi un gran bèin, a desider ch' t' sepp cuntèinta te.

Dé dònca sù d' ch' fatta t' al vù. Vul' un Duttour o ún che n' sava nianc lêzer? Al vut' spiritòus, o t'piasrev un gnagnaròn? Hâl d'èsser zòuvn o vècc? Biane o murètt? Vrest' un smilzètt, o pur un pacciaròn grass? Al turest' grand, pznein; ròss, o smort? Demm' al voi aqusé e aqusé, e po n' dubitar. La Cannarèlla sebbèin la sintess tútt st' imprumess la i dess ch' l'aveva pinsir d'arstar pùtta cmod aveva fatt Diana. Al pader ch' sinté st' antefona l'era tútt dscunsulâ, sèimper per vi dla razza, e al dis in cor so: o stâ a vèder che quì d' qula Neinfa em' l' ha fatta, oh adèssò sé a m' sbattrò dedri al so regal me. Basta, al s'mess a pregar sta Diana, sta Sirenga, e so fiola tant ch' un dé la i dess ch' l' aré fatt quell ch' al vleva lú, mo cún un patt, che s' a-i ho da torr maré, dis, a voi ún ch' al mònd a u' i seppa al cumpagn. So pader s' allgrò purassâ sintènd sta bona nova, e po cminzò súbit a metters' alla fnèstra dalla mattena alla sira squadrand tútt qui ch' passaven. Un dé al vèd passar un zuvnètt smort smort, mo l' aveva du gran punsett, di baffiètt, e un barbein da far cascar morti tútt el ragazzi: al Rê a i pars, ch' quèst avess da piaseir a so fiola, e l' andò dlà camminand a ciamarla; còrr còrr Cannarleina, vein vi a vèder ún ch' passa per piazza, me quell em' par bèin po ch' l' ava assâ garb me, a sò ch' al donn a i piàs i baffi: li arspòus, ch' al le fazza vgnir sù,

ch' aqusé a i guardarò a mi mod. Al Rè al fé ciamar sú es al fé star sig a dsnar, dov a i era tútt quell bòcca mi ch'vut'. In-t-al magnar del fravel a in cascò úna d' in bòcca in-t-al tvaìol, ch'lú fú bèin svelt a torla sú e stragualzarla súbit, mo la Cannarèlla s'n'ad-dé ch' l'aveva lassâ la maccia in-t-al tvaìol. Livâ ch' i s' fúnn sú da tavla al Rè s' accustò a so fiola: cossa in dit'? e bèin t' piassel'? — Mo me no ch' a n' me pias. I par a lú ch' un om grand e gross cmod è quell n'sava nianc magnar; al s'lassa cascar d' in buccazza el fravel, es insporca i tvaìú: oh sgnor no, sgnor no; ch'a i daga pur mo el viol. Al Rè al mandò vi, es turuò al solit alla fnèstra; e qu' altra mattena al vest un alter ch' era piú seri, es i pareva ch' l'avess dèl garb: al ciamò la fiola dis: guarda mo quèst ch'è qué, a m' par bèin po ch'al possa passar me. La Cannarèlla al solit dess: ch'al le tulesse sig a dsnar anc quell. Mo l'era un om d' poc parol e al dsnar finé prèst. Cm'al fú dsparciâ al Rè dess pian alla ragazza: e bèin cossa in dit'? — Mo a n' vèd ch' l'è un mimiròn, ch' u' è nianc bòn d' dir dòu parol, me a m' pias la zèint d' svaglia, cossa volel' ch'a m' in fazza? A so padr a i scappò la pazeinzia, dis: te m' par mo una bèlla simòuna te. Coss' è quèst, vrest' dèl mel in gavètt s' a u' s' in fila? pèinsi mo te. Maré t' l' hà da torr, qué a n' i è da tirars' indri, t' hà mo l' asi d' scussar, ch' me voi ch' dura

la nostra razza. Quand la Cannarèlla vest ch' al tirava d' brúse, la i arspòus; mo me sguer pader a i la dirò anca me fora di deint, es t' m' i la cantarò stiétta: me n' turò mai maré quand a n' m' attrova ún ch' apa la têsta d' or e i deint tútt d' or massezz. Al Rê s' strinzé in-t-el spall, es i dess dla bambozza quant la i n' pssé purtar. Ma pur dis, chi sà, a s' vèd à st mònd del coss tant straurdinari ch' a i è d' qui ch' han la têsta d' cartòn di alter ch' l' han peina d' pancott, qualdún è sèinza têsta dèl tútt, e chi l' ha infena dsouvra dai cavi. Cún st pinsir al dseva: chi sà che n' capita ún dèl Mogol o dla Cheina, o dèl Perú dov' abbònda l' or, e ch' a i si dvin-tà d' or anc la têsta? Al fé dònca trar un band ch' dseva ch' l' aré dà so fiola per muier a chi s' fúss sintú la voia d' fars' la têsta d' or. Bisògna mo ch' a v' dega ch' al Rê ayeva un so gran nmig poc lontan per nom Fiaravant, ch' zercava d' fari tútt i dspètt, e el scherni pussebil, mo l' era un Negromant, ch' a n' s' i psseva brisa ruspar sòtt al nas. Qustú sintú ch' l' av al band, per dvintar padròn anc dèl Règn, al mandò a ciamar di alter su cumpagn in negromanzi, es i urdnò ch' i i fessen súbit una têsta d' or. Qustòur i des-sen. mo búbbla a i dis una tridla lù, crèdel' ch' la si una zizla? Fiaravant fé da brúsc, e lòur i puer diavel a forza d' steriari s' in-zgnònn d' mettr insèmm una têsta d' or. Me n' sò po cmod al fess a attaccarsla, s' al s' cavò

la so, o s' a i mess per dsouura qual' altra, quèll ch' a sò l' è, che l' andò cùn sta tèsta sòtt' al fnèster dèl palazz dèl Rè, ch' al vest sùbit es zigò; nmamì, s' pò far d' piú? Al ciamò la tòusa, e li dess: oh l' è iúst iúst in pùnt quèst ch' a vleva, nianc s' a m' al fùss fatt cùn el mi man. I al ciamònn sù e al Rè i dé la fiola per muier. Sùbit ch' Fiuravant l' av toltà, al vleva còrrer vi innanz dsnar, mo al Rè dess: catt sé, coss' è sta furia? Aviv' i sberr drì? Aspittà un poc ch' ammanvamen el pulidèzz dla spòusa, e po a v' voi dar vosc di servitur, ch' v' accompagnen. Os a v' rèst tant ubbligà, arspòus Fiuravant, dla robba, a i n' ho per cà tanta ch' a i n' è da vènder; là po a-i ho di magnapan anc de tropp me a m' basta al cavall ch' a-i ho mig per me, e per la spòusa. I ragagnònn un pèzz, massem la Regeina ch' vleva assolutamèint ch' l' andass in carrozza; basta al la vinzè Fiuravant perchè al la tirava da brúsc: al ciappò sù la spòusa, al s' la mess in groppa al cavall, es andò vi. I andònn po truttand fena a sira, es arrivònn a una stalla, dov Fiuravant la fé smuntar, e intrar déinter. Lé a i era n' sò quant cavall: Fiuravant dess alla Cannarèlla: me a-i ho da andar fena a cà mi, ch' è lontan purassà, e pr arrivari a i vol sètt aun. Te t' hà da arar pr al drett, cossa vo-ia mo vgnir a dir? A voi dir che t' m' hà da star aspittar qué deinter: t' n' ha da andar fora d' qué, e fa che

n' t' vèda anma nada, se no t' l' arà da far
 mig. La Cannarèlla dseva, mo al va bèin
 ògn cossa lú, me farò quell che t' vù, mo
 a vré savèir me, chi m' darà da magnar?
 — Oh per quèst t' n' arà d' avanz, basta ch'
 t' magn la biava ch' rèsta indrì di cavall,
 ch' i n' han sèimpr in quantitâ; es en' man-
 ca da durnir, ch' a i è qué dla paia, che
 da sti dé a s' stà fresc e tender. A v' pssì
 immazinar cossa dseva la Cannarèlla, la mal-
 deva l' òura e 'l mumèint ch' i era vgnú al
 caprezi dla tèsta d' or. Oh l' era bèin mei
 ch' avess tolt una tèsta d' cartòn véh! Me
 ch' era avèzza a sé bon bcon avèir da ma-
 gnar dla biava! Dòp avèir durmé sèimpr sú
 in d' i trapúnt pein d' lana scutareina star
 vsté svultâ sú per sta paiazza! Aqusé bèlla
 stanza, aqusé bèll gabinètt mudâ in-t-una
 stalla! Basta qué a n' i era da trarr d' calz,
 e s' la vleva magnar, al bisugnava ch' la s'
 cuntintass d' qula biava ch' i mitteven dinanz
 ai cavall, mo li n' vdeva chi la purtava.
 St' istoria andò dri n' so quant sttman'. Un
 dé la mirava un fenstrein ch' era souvra alla
 grúppia di cavall, e a i vegn voia d' vèder
 dov al guardava; la s' arrampigò sú per la
 grúppia, e s' i affazzò e la vest al piú bèll
 zardein pein d' fiur, e d' frutt, cún i piú bi
 limon ch' s' pssess vèder, mo i eren lun-
 tan, pur al girava d' intòuren una pergola
 d' una vid cún dl' u grossa, e a i n' e-
 ra anc dri al fenstrein. An' i pars vèira

d' trovar sta provvidèinza, e la in andò maguand, e aslungands' per quant la psseva per coier la piú bèlla, es s' in fé una spanzâ. Da lé a puc dé l' arrivò al maré, ch' al n' era brisa vèira ch' al vless star vi sètt ann, e ün d' qui cavall, ch' ern affadâ cuntò al padron cossa aveva fatt la Cannarèlla. Fiuravant ch' sinté sta cossa al tols fora d' in bisacca un curtèll es la vleva ammazzar; mo li s' i tré in znocc' dinanz digandi: mo tarù, a n' avi mai sintù dir ch' la fam cava al lòuv d' in-t-al bosc? A i vol po dscherzìon; camparessi vù cùn di arsei d' biava? Cùn del rasòn d' sta fatta la i fé metter zò al curtèll dsènd: Va là per sta volta a t' dòun la veta per limosna; mo un' altra volta ch' al diavel en' te tintass de dsubbidirem', perchè la n' andarà sèimpr aqusé vèh, ch' a t' al deg me. A vag es starò vi sètt ann, e sta volta a deg d' bòn; stà bèin in zervèll, fa quell ch' a t' ho cmandâ, perchè me al sarò quand a tòuren, guarda d' arar pr al drett, se no a t' tridarò cmod s' fa la sussezza. Quand al i av fatt sta rumanzeina l' andò vi, e la povra Cannarèlla armas lé a smergular, ch' la n' feva alter mstir dé e nott. E po la deva in del dspraziòn, la se strappava i cavì digand: n' fúss-ia mai nada: oh mi pader guardâ cmod a m' avi anngâ? Mo cossa deg-ia? Ch' còulpa n' ha mi pader? Me sòn stâ la matta, me m' sòn dá la zappa in-t-al pé. Oh! l' era bèin mei ch' a tulesse quell dalla fravla, o qul alter insmé,

che per vlèir una cossa prelibâ a sòn cascâ in-t-una buazza. Mo la m'stâ bêin, che quèst è un castig dèl zil, che quèll che u' fa al vlèir di su n' arà mai bêin ai su dé. Questi eren i dscurs ch' la feva tutt i dé lé da per li, e qué dal gran pianzer, dalla fam, e dall'inquietudin l' era dvintâ sècca, zalla, e brúta ch' la n' s' cgnusseva piú, e so padr istèss n' l' arev arvisâ. L' era passâ un ann intir dòp ch' l' andò vi so maré l' ultma volta, e al purtò al cas ch' al passò lé per quela strâ al can'var dèl Rê so pader cùn una bòtt in-t-una carriola, ch' al la purtava a fari mettr una dòuga, e al cantava per passar al tèimp. La Cannarèlla al cgnussé alla vòus, la sguillò fora dalla stalla cmod la pssé, es al chiamò per nom; qustú arstò maraviâ, ch' al n' la cgnussé, n' l' arvisand pr òmbra per la padròuna, tant erla cuntraffatta, e dstrúta. Quand la i dé po a intènder chi l' era, e la i dess al perchè e al percom l' era lé, a pssi crèder s' l' arstò; e tra ch' la Sgnureina i fé cumpassion, tra perché al s'vleva guadagnar la grazia dèl Rê, a i dess: mo me n' poss far alter che metterla qué dèintr in sta bòtt me, aqusé nssún la vdrà, es la cundurò a casa dèl sgnor Pader. Aqusé fé camuñand, e po s' mess a truttar per n'èssr arzúnt, fenna a Castèlguelf: mo perchè l' era lontan e po l' aveva al pèis in-t-el spall, i arrivònn a un' òura dòp mèzza nott. St om s' mess a batter, e batt e batt e batt: finalmèint i

servitur s' fénn alla fnêstra, e quand i vesten ch' l' era al can'var cún una bòtt, i t'm' al cminzònn a svillanzar dsèndi dl'imberiajòn, e ch' al s' era affallâ ch' quella n'era la can-teina, e dòp avèiri dett mell villanì i ciap-pònn un bastòn es andònn a avrir per su-narel'. Al Rê ch' sinté sta vernia vols savèir ch' diavel i aveven, un camarir i al dess: e lú dis: mo a v'dirò me una mi cossa: st om n' srev mega vgnú a far st pular da st'òura s' a n' vless cvèll ch' impurtass; fâl' un poc vgnir qué da me. Al i andò dinanz cún la bòtt in spalla, e dòp avèirla messa zò al vèd saltar fora la Cannarèlla, mo a i vols dèl bèll, e dèl bòn a batti in tèsta a so-pader, ch' l' era lì, e s' la n'era una voia d'mistuccheina ch' l'aveva in-t-la spalla dretta, la psseva turnarsn' indrì, che lú zerto n' l'arcgusseva. Al si tré al coll es cminzò a basarla, e abbrazzar, dsèndi: oh la mi cara fiola, chi avess mai dett ch' a t' avess da trubar conza a sta manira. So mader la fé lavar tütta, e metterla in pulizì, ch' la puz-zava d' stalla ch' l' appstava, e po i i déna sùbit da far qulaziòn, ch' la fam i batteva i fianc cmod va. Intant po la dseva. Quèll bècc curnú d' mi maré (ch' a m' dovré mursgar la lèingua) anzi quèll turc d' Barbari, m'ha ardútt aqùsé, mo a in ho bèin quatter in s' al mi stòmng sé, a sòn stâ per murir n' sò quaut volt; ma a n' i voi cuntar tüt quèll ch' a-i ho passâ per n' i accurar, e po forsi

bèin a n' em' sré crett. Basta a sòn qué car al mi pâ, e la mi mamma, e zerto da sta cà a n'm'i tug piú: mo no véh. A farò piú tost la sguatra qué da lòur che la sgnòura in cà d' un alter, ch'a m'srà un pan únt rispètt a quell ch'a-i ho passâ, e mandâ zò per causa d' quell can. Mo lassèin qué la Cannarèlla a battlar, figurav' l' era di ann ch' la n' aveva moss la lèingua, s'la n' vleva arfars' dèl tèimp pers. Fiuravant turnò a cà, e cm'al fú in-t-la stalla quell cavall ciaccaròn cuntò da ra a ròn cuod era andâ vi la Cannarèlla. A pssi crèder cossa al dess; al pistava i pì dalla rabbia, e l'era röss ch'al batteva fug dalla stezza, e dalla vergògna, ch' una bambozza i l' avess fatta. Al s' mudò d' pagn camminand es andò a Castèlguelf. Al zercò da una vèccia ch' steva indrett al palazz dèl Rè, es i dmandò: cossa vliv' ch' a v' dòuna perchè a m' lassadi vgnir in cà vostra quand a voi, tant ch'a possa vèder dalla fnèstra quela braghira dila Cannarèlla? — A voi zèint ducaton me, dis li. Fiuravant s' mess la man in bisacca es i i cuntò lé ún sòuver l' alter. La vèccia al cundúss sú in-t-l' antana da dov se vdeva i terrazz dèl palazz; la Cannarèlla era mo giúst là sú ch' la se pttava, e cmod s'al cor i al dsess l'alzò i ucc', es vest so maré ch' era in qu' antana: e nianc s' l'avess vest al diavel, la s'sré livâ sú tânt in furia, e quasi ruzzlà zò dalla scala dal gran còrrer a trovar so pader. Oh sgnèr pader, sgnèr pader,

la tgneva dett, la gran pora... es en' psseva dir alter. Mo coss'è stâ, dseva lú?— Oh puvreina me, a n' ho piú una gòzza d' sangu addoss.— Mo coss'él?— L' è quell baròn là indrett.— Mo chi?— Ah s'al n'em'fa far sùbit sùbit sêtt port d' fêrr alla mi stanza, tant ch'a possa êsser sicura, a sòn arvinâ, ch'quell furfant em' vgnarâ a rubar vèdel', perchè l'è là indrett mi maré. Al Rê per cuntintar la fiola mandò a torr tûtt i magnan dèl Castèll e penna la veta s' i n' feven sùbit sêtt port d' fêrr, che n' pssessn êsser ròtti nianc cùn del mazz, e ch' a n' s' bada a spènder. Cúu sti du patt risolutiv dla spèisa, e dla veta a pssi bèin crèder che'l port fúnn fatti e messi in ovra innanz sira. Fiuravant ch' sav sta quâtâ cminzò a strulgar del steriarì. Al turnò dalla vèccia es i dmandò: cossa v' ho-ia da dar perchè andadi a zercar dla fiola dèl Rê, e cùn un ptetêst, fagand vesta d'vlèiri vènder di vasteiu d' bllètt d' Franza, ch'a v' introdusadi in-t-la so stanza, e ch'a v' inzgnadi d' metter sta carteina ch' a v'dag tra i tamarazz, e in quell mèinter ch'a i la mittì ch'a dsadi pianein pianein, che nssún v'oda, sti parol:

*Tûtt qui d'sta cà possn êssr indurmintâ,
E sòul la Cannarèlla seppa dsdâ.*

E quésé s'a v' basta l'anem d' far sta cossa quant vliv'? — Alter zèint ducaton, e po al

serv d'bòn incioster. I i fúnn cuntá lé in-t-al mumèint, e li ch' era pratica d' sti rigir fé bèin ògn cossa. Oh sti vècci! Súbit ch' i fúnn andâ a lêtt tútt s' indurmintònn, ma d' un sònn aqusé dur ch' i pareven murt spant: mo la Cannarèlla n'psseva assrar un occ'. Da lé a n'sò quant tèimp, ch' l'era a lêtt, la sinté di culp, ch' pareven kannunâ, e la s'accurzé ch' i traven zò el port d' ferr. La in sinté cascar úna e po qu' altra. e li cminzò a strillar cm' è un' anima dannâ, mo l' aveva l'asi la povra fiola, nssún sinteva; tant ch' la vest trar zò l' ultma, e intrar dèintr in-t-la stanza Fiuravant. Al ciappò sú la Cannarèlla cún i tamarazz e tútt per purtarla vi, mo per so furtòuna al cascò in tèrra qula malanaza carteina, e la pòlver se spargiò tútta, e la zèint se dsdò sintend i gran urel ch' feva la povra Cannarèlla. Tútt còursen cún dell'-i arem e di bastòn, es saltònn addoss a Fiuravant, ch' i al fénn in brisel, e pr aqusé al cascò lú in qula trappla ch' l' aveva fatt per li.

FOLA SECONDA

La Plèinta dal man smuzgá.

La virtù s' fa cgnosser in-t-el dsgrazi, e piú l'om è iufeliz piú a s'cgnoss la so buntà. Al merit bisògna aquistarel' a forza d'fading, e quèst po porta sig di unur. L' om oziòus, ch' stà lé cùn el man in man, starà sèimpr in-t-al so mèint, e l' om industriòus arriussirà in-t-ogn' cossa.

Al Rè d'Preda-sècca armas védov, mo l'era tant zuynett, ch' a i veins voia d' torr muier un' altra volta. L' aveva una bèlla surèlla ch' aveva nom Plèinta, e al diantr i mess in mèint d' spusarla, e tra ch' l' era Rè ch' al psseva far quèll ch' al vleva, l' era po anc un mattazzol alligher. Al la ciama dònca un dé lé da lù es i dis: Stà a sentir la mi Plinteina, l' é una cossa da gran poc giudezi al

torr del donn fora d'cà so, che n's' cgnossn
 una patacca, e a n's' pò savèir che riussida
 el v'possen far, quand a s'n'ava dèl so pro-
 pri sangu. Cùn quèst a voi vgnir a dir, che
 me vlènd torr muier un'altra volta, a n'voi
 star ammattir a zercarla d'alter paèis, e d'al-
 tra famèia, quand a la poss avèir qué vsein;
 me v' spusarò vù, e la srà bèll' e finé: me
 n' prev truvàr una cossa piú a proposit, vù
 m'piasi, es em'piasi al voster natural, e aqusé
 a srò cuntèint, e vù cossa dsiv'? So surèlla
 sintènd st salt d' queinta l' armas piú morta
 che viva, ch' la n' se srev mai pssù immazi-
 nar una proposta d' sta fatta, e a i vgneva
 tant pinsir per la tèsta ch' la n' saveva quà
 s' piar, sicchè la sté lé un pzzol mütta, müt-
 ta, alla fein a s' i dsligò la lèingua, es i ar-
 spòus: mo a deg s'avì pers al giudezi vù, a
 n' l' ho mega pers me vdé. Da quand in zà
 s' è sintù dir che 'l surèll spòusn i fradi?
 Dsiv' d' bòn o burlav', sé bèin quand anc a
 burlassi l' è sèimpr una cossa da matt. Oh
 adèssò sé, tulé st prillein: oh s'a n' avì al-
 ter mòquel andâ bèin a lètt al bur vdé; a
 m' dspias ch' a sòn stâ a udir una mattiria
 sé fatta, ch' a v' aveva da vultar sùbit i ga-
 rett: basta s'a dirì mai piú una strampalari
 sé grossa, mai piú v' guardarò in vers. Dòp
 la s' andò a srrar in-t-la so stanza es en'
 vols dar fora che dòp un mèis, per lassar
 dar zò sti gòz. Al Rè po era armas lé comod
 fa un ragazzol ch'ava pora dla mamma. Mo

quand la Plèinta turnò a vgniri dinanz, lù
 turnò d'co in-t-la so ustinaziòn dsènd d'vlèir-
 la spusar. Lì i dmandò: mo me vré savèir
 coss' è po mai quell che v' pias tant in me,
 a n' em' par, per quant a m'seppa bèin mi-
 rà in-t-al spècc', d'èssr una cossa aqusé par-
 ticular, aqusé iotta, che'l zèint aven da far
 sti sperpúst me. Al Rè i arspòus: eh Plèin-
 ta vù si tütta bllèina da co a pi, mo el
 manèin' ein stâ quelli ch' m' han dà la
 gran botta, el-i ein quelli ch' m' han assassi-
 nâ; oh bèlli el mi manèin'..... Al vleva po
 tirar innanz a ludarel', mo la Plèinta i dé in
 s'la vòus digand: Ah bòn bòn, a-i ho intèis:
 aspttâ un pucttein ch' a vag dlà a far una
 fazzindeina, ch'adèss adèss a tòuren. L'andò
 in-t-la so stanza, es ciamò un sguatter ch'era
 al piú gran mamalúcc ch' fúss al mònd, e la
 i dess portem' sù d' in cuseina un manarein
 ch' taia bèin, ch' a voi ch'a famen una cossa:
 quand l'av l' usvei la i dess: tú qutalein te
 t' ha da taia zò tüt d'òu el mi man, cmod
 s' fa i zampett d'agnèll, mo dà un gran còulp
 ve, cùn quant fiâ t' hâ mai, perchè a-i ho
 imparâ un secret, ch' el s' fan boier, e s'ca-
 va un únt da dvintar bianc cm è la nèiv.
 Quell ragazzazz, cherdènd d' far una bona
 cossa a servir la so padròuna, tanto piú ch'la
 i mess in man un tstòn, en' pinsò piú in là,
 es t' m' i dé zò du culp, ch' arén parlá alla
 lòuna. El man saltòn da qué a là, li s'mess
 sù in-t-i du muzgon d' brazz un pucttein

d' unguèint d' altea, ch' l' aveva zà prepará, e po fé mettr in-t-un bazzil el man es li cvers cùu un suntein d' sèida, es li mandò a dunar a so fradèll. L' insgnò a quell ch' i el purtò ch' d'sess: *Servitor suo*: a vegn da part dla sgnera Plèinta, ch' i manda qué sta bagatèlla, ch' la sa ch' i pias tant: e ch' al s' la goda pr amòur so, ch' al bòn pro i fazza. Al Rè, ch' s' vest sbuffunzâ a sta manîra, saltò in tanta la gran furia, che sèinza pinsar alter, d' long d' long al fé far una cassa d' ròuvra tútta imegulâ, es i fé srrar dèinter la Plèinta, e po la fé trar in mar, ch' la stess là alla dscherzìon dl' aqua. Sta cassa, cmod s' pò bèin crèder, fú sballuttâ per tútt i vers, tant ch' la s' fermò in-t-la riva, dov i era di marinar che pscaven. I aversen la cassa e trovandi dèinter sta bèlla zòuvna, Masèll ch' era al cap d' quòur, s' la minò a cà li e la cassa, dsènd a so muier: madò Nus, trattâ bèin sta fiola vdé, ch' l' è d' zèint zivil. St' anquana d' sta donna, ch' era suspttòusa e gelòusa, quant mai al mònd, la dess: oh s' t' n' hâ d' avèir alter bon tratt che i mi, t' in vù pur avèir puc. Eh adèss adèss a m' in dscarg bèin 'me, aspètta un poc, e stà a vèder. La lassò andar vi so maré e po turnò a ficcarla un' altra volta in-t-la cassa, es la ruzzlò là in mar. La cassa turnò a ziravultar per tútt i cù, ma a n' passò gran fatt ch' la s' trovò poc lontan da un bastimèint dov a i era dèintr al Rè d' Terra-vèirda, che

in-t-al vèder sta cassa a i vegn la curiosità d'cgnosser cossa a i era dèinter. Al fé accustar al vassèll, e avrir la cassa, e i i trovonn dèinter quela bellèzza, ch' dé tant in-t-l' occ' al Rè, ch' al s' allgrò tutt, es i pars'd'avèir trovâ so lola in guiffon: mo quand al s' accurzé ch' l'era sèinza man, a i vegn in garètt purassâ, e al n'psse far a manc de n'dir: oh dèini mo dèl nas adèss. Sebbèin ch'la fúss aqusé al la tols sig es la presentò a so muier ch' s' in servess per quell ch' la sré stâ bona. Mo in poc tèimp la Regeina i piò a vlèiri bèin, e li s' era avviâ a far d'ogn cossa cùn i pi. La filava, la cuseva, la feva i scffon, la deva la salda a i cular, la pttnava la Regeina; in sòmma la i feva tutt quell ch' i bisugnava, e ogn cossa cùn i pi. La Regeina in feva cònt iúst cmod s' la fúss so fiola, mo da lé a n'sò quant mis al vegn un gran mal iúst alla Regeina. Coss' él', cossa n' el'? mo la vol murir li. Sta sgnòura cgnussé súbit ch' l'era sbrigâ; la ciamò al Rè es i dess: me dò bella a murir, me vré ch'a m' fess una grazia s' al vol ch' a mora cuntèinta. — Mo cmandâm' pur quell ch' a vlì che s' a n' v' ho mustrâ assâ amòur in veta, a v' farò vèder ch' al farò anc dòp mortæ. Oh bèin, dis la Regeina, da zà ch'a m' prumett d'far tutt quell ch'a voi, lú ha da far aqusé, l'ha da spusar la Pleinta, perchè sebbèin ch' a n' savèin al so parintâ, nè da ch' lug la vegna, in-t-ogn mod a s'cgnoss ch'la tein d'zèint

zivil, perchè la sa dscòrrer bneiu, es fa tant i bi inchein, ch' a s'vèd ch' la srà stà allivâ in-t-el creanz. Al Rè i arspòus: mo sgnera sé, mo sgnera sé, vluntira, cm' a s' tratta d'ubbidirla lì, mo a in turé bèin trèi o quatter del Plèinti s' a in fúss. Al zil voia pur ch' li campa anc zèint ann, mo súbit ch' l'è morta la n' s'dúbita mega ch' a spusarò la Plèinta; n' sàla zà far ògn cossa cún i pi, cossa importa mo adéss ch' l'ava el man. Da lé e poc muré so muier, e lú tols la Plèinta sèinza mettri sú nè oli nè sal. A n' passò gran tèimp ch'al bisugnò ch'al Rè andass in-t-al Règn d'Alt-Scoi. L' andò vi e la Regeina quand la fú d' co d' nov mis la fé un bèll rabuccètt masti. I fénn el-i allgrèzz es trénn alla coia e po i Cunsiiir dèl Rè spedénn súbit una filúca cún una lettera al Pâ a dari sta bèlla nova. La nav andava a ròtta de coll, mo la burrasca la tarabattò in zà e in là, e la vegn iúst arrivar in quèll lug istèss dov la Plèinta era stà accolta dalla cumpassion d' un om, e turnâ a cazzar vi dalla caguitâ d' una femmna, e trovâ per dsgrazia l' istèssa spòusa Nus, ch' era lé a lavar el pézz dèl so tusètt, curiòusa d' savèir i fatt di alter, ch' l' è al natural del donn, cminzò a interrogar al padròn dla filúca da dov al vgneva, dov l' andava, e perchè e per com. Lú t' m' i dess ògn cossa: a vegn da Tèrra-vèirda, a vag a Alt-Scoi, a port una lettera all' istèss Rè d' Tèrra-vèirda, ch' è là: me

crèd ch' la seppa so muier ch' i scriva, i m' manden là a posta, mo a n'ev'saré dir prezisamèint cossa cuntegna la lettera. E chi éla mo la muier d' st Rê, dis la Nus? L'è una bèlla zòuvna ch' i i disen Plèinta Mänmözzi, perchè a i manca tutt e dòu el man. La fù trovâ in mar, mo l'è stâ fortunâ perchè al Rê l'ha spusâ. Qula briccòuna ch' sinté sta cossa dess al Padròn, mo a voi bèin po ch'a smuntadi, e ch'a bvadi un bicchir dèl mi vein: al i andò, perchè giúst i aveven da accumdar el vèil ch's'eren guastâ per la burrasca, e li a forza d' guzzein te m' l' incuc-ciò dla vèira fatta, ch' al deva in sena al l'i ond, e al s' indurmintò. La i tols fora d' in bisacca la lettera, es la fé lèzr a un ragazz ch' steva lé in cà: la invidia la feva cherpar dalla rabbia, ch' la n' sinteva una parola sèinza trar un suspir a sentir ch' l' era cuntèinta, perchè la n' i l' aveva più perdu-nâ. A i veins al pinsir diabolic d' far far a quell ragazz una lettera falsa, perchè st tusètt sa-veva cuntrafar i caratter, e dsènd in vez d' un ragazz, ch' la Regeina aveva parturé un can müffel, e ch' al dsess cossa in aveven da far. La mess po la lettera in-t-l'istèssa sovracverta, es la turnò in bisacca al marinar, che tant quant al fù dèsd còurs vi, es dé alla vèila la filúcca. Al Rê lizé la lettera, e siccom l' era un om di miur, ch' fússn al mònd, scress indri ch' i fessen star alligra la Regeina, ch' la n' se dsturbass mega d' quell ch' era suzzéss,

ch' a n' s' psseva star dinanz al dsgrazi, e del coss in st andar. Al spedé vi l' om, ch' vols a posta turnar a passar là dalla spòusa Nus, perchè a i era piasú quell bòn vein. Li tútta alligra la i fé un mònd d' finèzz, ch' a n' pré mai dir: la fé una bona zèna, es i turnò a dar d' quell tal vein ch' al fé andar in gloria un' altra volta, ch' l' av bi-sògn d' trars'in-t-al lètt. Quand al surnaccia-va, la i tols la lettera ch' al Rê aveva scrett in risposta, la la fé lêzr al solit, e po i fé scriver un' altra lettera dand òurden ch' s' brusass d' long la madr e al fiol. Padé ch' av al vein quell currir l' andò a Tèrra-vèirda a presentar la lettera, che qula femnazza i aveva barattâ. Qui sgnòuri ch' sinténn qu' òurden sperpustâ n' saven cossa s' crèder, e i pinsònn ch' al Rê i füss dà volta al zervéll, perchè far brusar una muier ch' era una zoia, e un fendsein ch' era la piú bèlla cheriatura, a n' s' psseva crèdr alter. Qui vccion ch' arén vlù salvarì, sèinza dsubbidir, i fénn cunsei, es dezisen de tgnir una vi d' mèzz. I arsolvénn d' mandar vi pr al mònd la sgnera Plèinta cùn al so ragazzol, ch' a n' s' in savess piú nova, piú tost che brusari; i i dénn un sachttein d' muraiol, tant ch' la psess campar qualc tèimp. Tútta la zèint pianzeva a vèdr andar vi quel dòu cheriatur, e la Plèinta lavava d' lagrem al so tusètt ch' l' aveva in brazz, es i deva la tètta. Al piú gran dulòur po ch' l' avèss l' era d' savèir la so innuzèinza,

e la n'psseva mai figurars'da cossa pruvgness
quèll cattiv trattamèint e qu' affliziòn ch' i
feva suffrir so maré. La s' avviò dònca, e s'
mess a camminar per la prema strâ ch' la
truvò sèinza savèir dov l'andass, ma per bo-
na furtòuna da lé a puc dé l'arrivò a Lag Tru-
vèll dov era padròn un Mag. Quèst ch'è qué
quand al vest sta bèlla astruppiâ, cùn sé bèll
fandsein, al vols ch' la s'fermass lé in-t-al so
pàlazz, e qu' alter dé dòp ch' la s'era arpussâ
al mustrò geni ch' la i cuntass la dulèint isto-
ria del dsgrazi ch' i eren suzzèssi. Lì cminzò
dall' innamuramèint d' so fradèll, es seguitò
a diri tùtt quell ch' i era intravgnú fena al
mumèint ch' l'era arrivâ lé da lú. St Mag,
ch' era un vcciòn cumpassionevol n' pssé far
a manc de n' pianzer a sentir tùtt sti guai.
Per cunsularla po al dseva: sù pur mo, sù
pur, fein ch' la va l'è viva; al mal en' stâ
sèimper dov al s' mett; cùn piú l'è ròtta la
s' conza mei; l' ultma cossa a murir l' è la
speranza; dri a sti coss, e tant alter d' sta
fatta, al i azuntava po: stâ pur d' bòn anem
fiola mi, fâ cònt d'avèir trovâ al Pâ; vù starì
qué da me fena ch' a vlì, a sri trattâ da pa-
ra vostra com a meritâ, e me v' aiutarò in
tùtt i vuster bisogn, a còst d'armettri la ve-
ta. Lì po i cminzò a fari di cumplimeint,
ch' la iu saveva far, dis: a i sòn tant ub-
bligâ, ch' me n' sò cossa m' dir, es al rin-
grazi anc da part d' st ragazzol dsfortunâ,
che n' pol farel'da per lú, perchè a n' sà nianc

dscòrrer. — Cmod hâl nom quell bèll fau-
dsein. — Nassrittèll al so servezi cm'al srà bon.
A i dé un servitour e una dunzèlla, ch' la
servessen, e po i assgnò uu appartamèint ch' la
i psseva star dèintr anc com Regeina, es la
trattava cmod s' la fúss stâ so fiola, ch' l'era
un om recc magn sèinza fiù. Qnl alter dé
al fé publicar un avis, es al fé mettr in-t-el
gazètt ch' dseva: che qualúnqu s' fúss pre-
sentâ lé alla so còurt a cuntar una dsgrazia
ch' i fúss suzzèssa a lú, al i arev dunâ una
curòuna e un sètter d' or ch' valeven piú d'
un règu, ma purchè la dsgrazia fúss giudicâ
la piú granda d' tûtt el-i alter, perchè l'in-
tindeva d' far al regal sòul al piú dsgraziâ.
Sta nova se spargiò per tûtta l' Europa, e
la zèint n' fineva de vgnir, ch' i piuveven
cmod fa i strazz dla nèiv quand la fiocca
bèin fort; perchè a n' i è om, che n' possa
cuntar una dsgrazia, e ogn ún crèd ch' la so
sia la piú granda. Chi aveva imperstâ tûtt
al so avèir a una donna, e in vez ch' la i
l' arstituess la i aveva dâ di pi in-t-al seder,
e lú era arstâ miserabil. A chi era stâ vudâ
la cà. Un alter aveva pers la mròusa. Una
lit aveva mandâ in arvina una bona famèia.
Un negoziant aveva avú furtouna, e po l'aveva
persa tûtta in-t-una volta, ch' al mar i l'aveva
stragualzâ. Di fallimeint po s'in sinteva sèinza
fein, e al bèll era che nssún dseva d' èssers'
cvert al matt. A ún i era brusâ la cà; a un
altr al fiúm i l'aveva purtâ vi. Al piú gran

númer po era d'qui ch'aveven la muier matta. E a v' pssì immazinar ch'ògnún era persuas ch'la so dsgrazia fúss la piú granda. Ma cún tútt quèst a n' s'era nianc pssú dezider se sti dsgrazi fússu assâ grandi da meritar aqusé bèll prèmi. In st tèmp al Rè d' Têrra-vèirda, maré dla Plèinta, era turnâ a cà. Quand al sinté al bèll cumplimèint ch' era stâ fatt a so muier, e po ch' al savé ch' l'aveva fatt un masti, e non un can, cmod dseva qula letra, al dé in di furur d' rabbia, ch' al pareva una bistia. Al vleva ch' fúss impiccâ tútt i Cunsiiir, e qui ch' avevn avú part in sta fazzènda, mo quand i i mustrònn la letra scretta d' so caracter lú istéss arstò in dúbbi s' al fúss, o s' a n' fúss, tant erel' bèin cuntraffatt. Al n'saveva po da dov vgness al fatt, e al fé ciamar al curir ch'aveva purtâ el letter, e s'fé cuntar tútt el zircostanzi dèl viaz, e dov al s'era fermâ. Da i cuntrassegn che qustú i deva al capé la strâ ch' l'aveva tgnú, e tant dscalzò, ch' al vegn a suspttar ch' i foss stâ fatt qualc tradimèint da qula muier d' mssir Masèll. Súbit al fé mettr in òurden una galera, es andò in persòuna là in quèll lug a zercar d' sta donna, ch' a i fú dett chi l'era, e chi la n'era. Al i andò cún el bon' prumttèndi anzi d' regalarla; lì che n' saveva cún chi la dscreess crudò al- l'arimòur, e da subiola la i cuntò ògn cossa, scusands' cún dir: ch' l'era la gelosì ch' l'aveva a so maré ch' i aveva fatt far sta

cossa. Al Rê sté a sentir tútt quell, ch' al vleva savèir, e po la fé insiar tútta quanta, e dòp metterla sòvra a una múccia d' lègna sècca arrusté, e dari fug, e lú sté lé presèint feïn ch' la fú brusâ dsfatt. In-t-al turnar indri cùn al vassèll al trovò là in mèzz al mar una nav, dov a i era dèinter al Rê d' Preda-sècca, fradèll dla Plèinta, ch' n' aveva mai piú avú bèin dòp ch' li era andâ vi, e l' andava ziranduland smarré. I s' fénn un mònd d' zerimoni, e po al Fradèll dmandò al Maré: dov vâ-la mo li, s' l' è lèzit? — A vad vers casa, e li mo dov vâla? — Al Rê d' Preda-sècca arspòus; s' la savess, a-i ho intenziòn d' andar a Lag Truvèll me, perchè quell Prèinzip l' ha mess fora quell band, cmod la sarà, ch' invida tútt i addulurâ dal dsgrazi, e me pr avèir di dulur a in instò i alter. Mo s' al va per vi d' quell, arspòus al maré dla Plèinta, sèinza savèir ún dl' alter, a n' ho mega pora de nssún me, perchè me sò cmod a stag, es crèd ch' a n' i sî l' om piú dsgraziâ d' me. Mo fèin una cossa andèin da bon fradi, e quell d' nú du ch' vinzrà al prèmi al partirà cùn qu alter fena a un sòul quattrein; qu alter dess: sé, sé, e in sta manira i andònn d' long a Lag Truvèll. I smuntònn a tèrra, es andònn dinanz al Mag. Lú i fé tútt qui cumplimeint che s' solen far al Tèst Curonâ, a i fé seder in di bi carigon d' damasc sòtta al baldacchein, ch' l' aveva zà fatt preparar. E po i dess: mo ch' favòur è mai quèst? I s' ein mo

vlú incomodar: l'our arspousen: oh el fatt coss, a sèin vgnú per cuntar i nuster guai védel? Al Mag dis: os dónca ch' i cmèinzen pur-s' a n' i è d' incomod. Al Rè d' Preda secca fú al prem a cuntar al so innamoramèint, la burla ch' i fé la surèlla, la cagnità ch' al i usò cazzandla in mar, tutt coss ch' l'aveven fatt dsgrazià piú de nssún alter, ch' al n' aré mai pssú avèir bèin ai su dé. — Ch' al tasa pur mo lé, dess al maré dla Plèinta, perchè i su guai em' fan vèint, el-i ein ros e fiur rispètt ai mi. Ch' al sava mo che qula Plèinta a la trovò me, a la tols per muier, la m' fé un bèll zaccarein d' tusètt, e per causa d' una brútt streia a n' i è mancâ un nègher d' ongia ch' la n' seppa brusâ cún al ragazzol e tutt, mo sebbèin ch' a n' i seppa iutragnú sta dsgrazia, tant i ein pers pr al mònd, sèinza ch' a possa savèir dov i s' seppen, e me m' maravèi d' n' èsser nianc stiuppâ dall' affann. Al Mag cgnussé a nas ch' ún era al fradèll, e qul alter era al maré dla sgnera Plèinta. Al fé ciamar zò al fandsein, es i dess in-t-un' urèccia: Naffritlein va da quèll sgnour ch' è là, e basi la man, ch' l' è al to sgnèr pader: al fandsein ubidé súbit, e al pader vdènd la grazieina d' st fandsein i fé di dsnom di mondi, e po i tré al coll una cadèina d' or. Al tusètt turnò avsein al Mag, e lù i dess planein planein: va mo da qul alter ch' l' è al sgnèr zio: al tusttinein andò a basar la man a qul alter,

e a i piase tant anc a lú ch' a i dunò una bella zoia. I dmandonn po al Mag s' l' era so fiol, e lú i arspòus: oh a n' sòn mustazz d' avèir di fiù d' sta fatta me, dis, ch' i al dmanden alla so sgnera mader ch' è quella là. La Plèinta ch' era sèimper stâ a sentir ògn cossa dòp a una purtira, la saltò fora, es fé da quella d' una cagnuleina ch' s' seppa persa, e ch' trova i su padron dòp du o tri dé, la currevà òura da so fradèll a abbrazzarel', òura da so maré a basarel': la dmandava una cossa a ún, l' arspundeve un' altra a qu' alter, in sòmma l' era tant fora d' lì dall' allgrèzza ch' la pareva matta. Finé el zeri-
 moni cún li, al cminzò el finèzz, e i dsnom al ragazzol, ch' i n' se saziaven d' basarel' d' zà, d' striccarel' dlà, e i n' arén mai piú finé, s' al Mag n' fúss saltâ sú lú digand: Al zil sa mo lú quant a-i ho a car d' vèder cun-
 sulâ sta sgnòura, ch' merita d' èsser purtâ in pianta d' man, e per quèst a-i ho trovâ st' invenziòn, perchè sti sgnòuri s' troven tútt in st sit, e ch' el-i oss tòurnen a so lug. Mo perchè i omen s' lighen per la parola, e i bu pr el coren, a dag al sètr e la curòuna al Rê d' Terra-vèirda ch' a giudic, ch' ava avú al mazzòur travai, anzi d' sòuvra piú a i zed al mi règn. Me n' ho nè fiù, nè fioli, cossa vliv' ch' a in fazza? A m' voi aduttar per fiù sti du bi spuslein, i qual staràn a quell bèin e a quell mal ch' a sto me. Perchè po la sgnòura qué ava tútt el-i allgrèzz cumpé,

ch' la fazza una cossa, ch' la s' metta qui d'ù muzgon sott' al grimal, e ch' la i tegna lé un pucttein, e po ch' la i tira fora e ch' la staga a vèder. Qusé la fé, e a n' se sté s' n' a vèdri vgnir fora cùn el piú bèlli dòu manein' ch' feven voia. Tùtt in pruvònn la mazòur cuntintèzza, ma piú di alter al maré ch' stimò qula cossa piú dèl Regn ch' i era stâ dunâ, perchè a i n' aveva zà un alter. Aqusé i passònn in ghirigaia n' sò quant dé, e al Rè d' Preda-sècca turuo a casa; al règn d' Tèrra-vèirda fù zedú al fradèll piú pznein, perchè al marè dla Plèinta arstò cùn la muier e al fiol lé dal Mag, n' savènd cossa s' pssèir de-siderar d' piú; es vegn vèira al pruverbi:

Ch' al dòulz n' è mai stâ sé car,
Se n' quand s' è pruvâ prema l' amar.

FOLA TERZA

Al Rumett.

Al suzed spèss volt che l'om per scappar la mala furtòuna, a i scapúzza dèinter piú fazilmèint. E per quèst in vez d'andar a zercar i strolg, e 'l strolghi, che v' degghen quèll ch'v'ha da intravgnir, l'è mei mettr in ovra la prudèinza, ch's'ciama tant volt previdèinza, ch'allòura al srà manc fazil ch'nassa di guai, e del dsgrazi, perchè di strolg e d'indvein ch'saven quèll ch'ha da vgnir a n' i n' è nssún, tant è vèira ch'i n'san nianc quèll ch'è passà, quand a n's' i cònta. E s' a v' vli ciarir dla veritâ, cm' a truvâ una strolga che v' voia dir la vostra bona o cattiva furtòuna, dmandai ch'la v' dega prema quèll ch'v'è intravgnú da che a nasessi, e s'la i accuirâ, dsì ch'allòura a i cherdri anc pr al rèst.

Una volta un Rè ch' s' ciamava d' Fossa strètta aveva una fiola per nom Rèinza, alla qual a i vleva tant al gran bèin, ch' al desiderava ch' i fúss pssú capitar tútt el furtòun' pussebil; e per conseguèinza ch' a n' i suzdess mai nssúna dsgrazia. Per savèir mo se pur a i aveva da intravgnir di guai, per pssèiri scansar, al ciamò tútt i Negromant, i Strulg, e'l Strolghi, e i Zeinghen del so Règn, ch'allèura a i n'era una massa, es vols ch' i dsessa i priguel, e li allgrèzz ch' l'aveva da passar. Tútt sti zarlatan quand i fúnn lé i s' i messen tútt attòuren, chi i guardava alla pianta dla man; chi ai segn ch' l'aveva in-t-la frònt: i s' fénn mustrar tútt i danii ch' l'aveva, e ògnún dess al so parèir; ma la mazòur part fúnn d' accord in-t-al dir, ch' la purtava un gran priguel d' murir per causa d' un oss d' caren d' manz. Al Rè ch' sinté sta cossa al fé súbit fabbricar una, tòrr e po i assrò dèinter la púttà, es i mess sig dòds dunzèll ch'la servessen, e una donna da gverren, cún òurden ch' i avessen da dar tútt quell ch' la desiderava, basta che in quell lug n' s' avess mai da vèdr un oss d' caren péna la veta. Intant la vegn sú prést granda e grossa, e bèlla cm' è Diana. Un dé ch' l' era alla fnèstra dedrì dalla frada, al passò per d' lé al fiol dla Regeina d' Vegna Larga, ch' aveva nom Zèis; súbit ch' l' avest sta bèlla fiola al s' n' innamorò in-t-un batter d' occ': a i cminzò a far di basaman

e del scaplazzâ, e po a òiri: mo l' è pur bbleina, me n' crèd zà ch' i seppa la cumpagna, ch' me n' n' ho vest sicuramèint. La Rèinza dvintò russeina a sintirs' ludar, es arspòus: ah iúst, a n' sòn zà bèlla me, ch' a m' guard in-t-al spècc', a sòn qusé una piú fatta qutâ: oh lú è bèin garbat. Zèis po dess: mo comod s' pò dar che tanta bllèzza staga lé dèintr assrà tra qui fir. La Rèinza i cuntò ch' l' era lé in qula tòrr, e ch' al so sgner Pader vleva aqusé pr amòur d' qula cossa d' sfúzer al priguel dl' oss d' caren d' manz. Lú allòura s' i fé cgnosser pr al fiol dla Regeina d' Vegna-larga, e che s' l'al vleva per spòus al i arév mess la curòuna in tèsta. La Rèinza, ch' era stúffa morta d' star lé dèinter, a n' i pars vèira d' azttar al parté, es armas d' accord ch' al turnass qu' alter dé innauz ch' lussess al sòul, ch' l' arev vest in tútt i mod d' trovar la manira d' pssèirsla coier. I s' fénn n' sò quant alter ziricucchein e po s' lassònn. Lì po s' mess a pinsar ch' strâ l' aveva da tgnir per scappar. In s' quèlla ch' la feva di castì in aria l' intrò dèintr in-t-la stauzia un cagnazz barbòn, ch' steva alla guardia dla tòrr, cún un ussdazz in hòcca, ch' al l' andava rusgand, e per pssèir star cún comod al s' ficcò sòtt al lètt. La Rèinza ch' al vest a i pars iúst ch' la furtòuna i l' avess mandâ a posta. La dess guarda mo te s' qui baggian di strulg disen nieint d' bòn, alter che dsgrazia, st oss srà la mi sort lú, mo quèst è al mì pan lú.

La santanò al can, perchè al lassass lé l'oss, perchè cún quell la pinsò d'ariussir in-t-un so pinsir. Per pssèir star tútta nott da per li la dé ad intènder al sòu dunzèll, ch' l'aveva mal alla tèsta, es i cmandò ch' el n' l'andassn a dsdar la mattenà fein ch' la n' el ciamava. L' appuntalò po l'úss cún un tavlein e una banzola, e po cminzò sùbit a travaiar d'scheina cún st oss. La prema cosa fú d' sgaruiar la muraia dri alla frada, e a forza d' dscalzar la pssé cavar una preda, la prema fú tant fadigòusa ch' l' era zà passà la mèza nott, mo la secònda fú piú fazil, e aqusé la terza, e la quarta sèimper piú, tant ch' l'ariussé d'cavar un fèrr dla ffrada, e la vest ch' la i psseva passar benessem perchè l' era mnudètta. Camminand la strazzò i linzù ch' l' aveva in-t-al lét, es fé tant stressel, e po li aggruppò insèm, es' attaccò al co alla ffrada, fagandi bèin di gropp pr èsser sicura; mo l' era tant alzireina! Al parr'rà ch' i ava vlú un gran tèimp a far tútt sti fattizzein, eppur a in avanzò anc un poc per pssèirs' arpussar dalla fadiga ch' l'aveva fatt. Innanz l' alba la sinté Zèis stuffillar e li svelta s' lassò calar zò stand attaccâ a qula corda d'linzol, e la n'tuccava niane tèrra ch' al s'gner Zèis l' aveva zà ciappâ in brazz; al s' la mess in groppa al so cavall, e po s' avviò galuppand vers Vegna-larga; mo perchè l' era lontan purassâ e al saveva ch' i n' i srén pssù arrivar per lúm de dé

l'aveva zà fatt preparar un bèll dsnar a un so casein d' campagna ch' era a mèzza strá. In quell mèinter ch' i magnavn alligramèint cún al so fattòur, e 'l sòu fioli, ch' eren ragazzotti spiritòusi, la furtòuna, ch' par ch' la sguazza a traversar el cuntintèzz di mrus, fé arrivar una lettera dla Regeina mader del sguer Zèis, ch' i scriveva dsèndi ch' s'al vleva vèderla viva, ch' l'andass a rotta de coll, perchè una colica la purtava a quì alter mònd. Zèis s' vultò súbit alla Rèinza, es i dess: cara la mi zoia, a vdi che qué a n' i è tèimp da perder, bsò ch' a scappa vi súbit, e chi sà s' arrivarò nianc a tèimp; stà qué cún sta bona zèint, me srò qué infallantmèint fra zeinq o sì dé. La Rèinza s' mess a smergular, ch' l' era zà anc ragazzola, e a dir: a m' vol lassar qué in s' du pì, dòp n' sò quant òur ch' l' è stà mig? Oh adèzzo sé ch' al turnarà, me n' m' attèint a star qué sèinza d' lú: ah! pinsà s' a i è piú dúbbi ch' al s' arcorda d' me. Ah! l' era pur mei ch' a m' lassass in-t-la mi tòrr; e qué pianzeva es se smaniava. Zèis po procurava d' cunsolarla cún del rasòn: percossa vol-la mo ch' a m' dscorda, mo a n' sòn mega sèinza memoria del tútt; en' vdrà-la s' a turnarò. Quand al pars ch' al l' avess un poc aquietà, per far prèst al muntò in-t-l' istèss so cavall cún al qual l' aveva cündott lé la Rèinza sebbèin ch' al fúss stracc, mo dis: a sò ch' cavall l' è, e al farò far a mi mod. La Rèinza

armas lé pianzènd sèimper, ma al fiol dèl fattòur ch' era zuvnett s' moss a cumpassiòn es i dess: vol-la tgnir dri al padròn? ch' la tuga al mi cavallein ch'è un pulider d'prema scappà, mo basta ch' la tegna strecc el znocc', ch' la n' avess da pringular. Lì azzttò dsènd: nassa quèll ch' sa nasser, in-t-ògn mod me muriré s'avess da star qué du o tri dé sèinza d' lú. La s' i mess sù, e po fiù mi la l'leva còrrer cm'è vèint cùn anem d'arzúnzer Zèis. La n' aveva fatt nianc trèi meia ch' la trovò per la strâ un Rumett, zioè ún d' sti fra-tizzù fatt in cà: li s' fermò, es i dunò un anlein d'or ch' l'aveva in did, e po i dman-dò s'al vleva far baratt d' pagn, ch' li i aré dà al so petanlèr, la stanèlla, búst, scúffia, scarp e ògn cossa. A st om a n' i pars vèira d' barattar un saccòn d' tèila grossa in-t-una vsteina cùn i zeff zaff d'or, e tútta qu'altra robba ch' a-i ho dett. Fatt al travstimèint, la turnò a far galuppar al cavall, fein ch' l' arzúns Zèis, che n' camminava brisa tant fort, perchè la so bistrìa era alla sunâ. La s' i accustò es i dess: Torsuo, lustressem: lú i arspòus: oh pader, bòn dé. D' dov vein'-la? la Rèinza arspòus:

*Un palazz a-i ho lassá
D' unv Donna sèimpr in piant,
Dal so mròus abbanduná,
Ch'è piú dsprá d' st pover zercant.*

Zèis ch' sinté sta canta detta cún una vusleina delicata e penetrant, l' arstò incantâ, es i dess: oh padrein a si pur zuvnètt, a m' piassi purassâ, e l' è pccâ ch' a giradi aqusé da per vù, s'a m'vli tguir cumpagù arò tant a car, e ch' a m' replicadi qualc volta qula canzunètta. Lì azttò vluntira l' invid e a forza d' sti quâtà i arrivònn a Vegna-larga. Quand i fúnn lé i vesten ch'al n'era vèira ch'la Regeina vless murir, mo l' era anzi lé sana e salva, mo l'avé fatt sta feinta per farel'vgnir a cà in frèzza, perchè la i vleva dar muier, ch' l' aveva pora ch' a n' se dsviass, vdènd ch' al steva fora d' cà del nòtt intiri. La i vegu incònta es i dess: a-i ho fatt per farv' un'improvvisata, ed ecco qué la spòusa bèlle ammanvâ. Lù arstò tant a sta nova ch'al n' s' aspttava, ch' al n' savé cossa replicar lé in s' du pi, se n' ch' l' arspòus aqusé tra i deint: a farò quell ch'vol la sgnera mader. A i dess po ch'al i arcmandava quell fratein ch' i aveva fatt cumpagnì, es l' aveva tgnú alligher per viaz, es la pregò ch' la l' avess trattâ cmod s'al fúss stâ un alter so fiol. La Regeina ch' i piassé anca lì st zuvnètt ch' era d' bona grazia, dal gran faren'cònt la n' vols ch' al stess mai luntan ai spus, e la fé mettr in tavla anc la pusâ per lù. A pssi mo créder ch' magòn aveva la Rèinza: la puvrètta quand la s'pssé sfumar l' andò zò in-t-un bosc inglèis ch' era in-t-al zardein, a pianzer la so dsgrazia. La tgneva dett; me ch' ho piantâ la mi cà, e

al sgnor pader, che m'vleva tant bèin, e po per chi? Fússl' almanc ún ch' al meritass. N'avèirem' nianc per la mèint, dòp avèirem' sullivâ e cundott vi, e po lassarem' cún tanta crudeltâ. L'è impussebil ch' a la possa mandar zò: e qué la s' picciava in-t-al pètt, la se stiancava i cavì, es feva di urel da dsprâ. In quel mèinter i i vegn a dir: pader, l'è in tavla al mnêster, ch' i volen znar. L'era ammanvâ una zèna ch' veramèint aré fatt arsusitar un mort; mo figurav' la povra Rèinza aveva altr in garètt, la n'pssé magnar un bccòn, ch' al stòmng n' al vleva. Zèis dava i miur bccon ch' i fùssen alla spòusa, es i feva un mònd d'simiton, e la Rèinza era per stiuppar. Lú i dmandò: coss' hâl pader, a n' se seint zà mal no? A vèd ch' l'è aqusé trest e malinconic, ch' a m' dà pèna. La Rèinza arspòus a n'em'seint nianc bèin. Zèis dis: al fa bèin a n's'cargar al stòmng, a n'i è altertant che la dieta: mo però s'l'ha bisògn dèl duttòur al mandarèin a torr. Eh a i mantegn me, dis la Rèinza, ch' al duttòur m'faré vèint lú: ah nssún sa ch' remedi em'vré. Al sgnor Zeis po e la Regeina tgneven dett: ch'al vada a piar un po d'aria; — Oh a in ho tolt anc de tropp dl'aria. Basta i tirònn innanz d' st gúst auc pr un pzzol lòur a star in allgrì, e li puvrèta a crèssri sèimper piú l' affann. Finalmèint i s' livònn sú da tavla dsènd l'è òura ch' i spus vadn a lètt. In quèll mèiuter la Rèinza sguillò fora, es andò

vers la so stanzia. Un servitour i còurs drì fagandi lúm; mo la n' arrivò nianc all' úss dla stanza ch' la cascò là in tèrra cm'è una pèira marza: al servitour ciamò aiut, es la messen sú in-t-al lètt, cherdènd ch' i fúss vgnù fastidi. Intant eh' i i daven da nasar d' l'asé putèint i ciamònn al sguer Zèis, ch' arrivò lé sùbit, es cminzò a tastar al pòns al Rummètt e po al nas ch' era frèdd zlà, e l' era zà bèll e spiccià. A i fé tirar indrì al capúzz, e dsfiubbari al saccòn, e allòura al cgnussé chi l' era. Al tré un zig es dess: ah l' è la Rèinza! Quèst è al danièll ch' l' aveva qué in-t-la gòula: l'è lì, l'è lì. Al dé man al lagrem, ai strell, ai urel, e al villani anc cònta so mader tant quant la in avess avú còulpa lì, perchè al dseva che s' la n' i avess mandà qula lettra, e po ammanvâ la muier, lú n' arev trattà aqusé la Rèinza. In fein zà, dis, ch' è mort la mi zoia a n' s' dirà mai ch' a voia arstar al mònd dòp lì: oh quèst po no. A scappònn vi pi al mònd insèm, andarein anc fora dèl mònd tútt du d' accord, e quell pataffi ch' cuntará la mort dla Rèinza cuntará anc quell d' Zèis: in-t-al dir aqusé al ciappò sú una ferla agúzza agúzza ch' era lé per rivira, e in-t-un batter d' occ' al s' la ficcò dalla banda dèl cor, ch' al mors lé in s' du pi. So muier ch' era lé presèint a i vegn fastidi: quand la pssé po avèir al fiâ la fé ciamar la Regeina, ch' vgneva iúst perchè l' aveva sintú st gran fracass, e sig vegn tútt

qui d' còurt. La Regeina arstò mèzza morta vdènd sti murt, e sintènd ch' al fiol i aveva dà la còulpa a li la s'dé alla dspraziòn strap-pands' i cavì, e 'l vstein d'indoss. Mo a n' i era piú remedi ch' l'era dà l'uliva. Qul alter dé l'urdnò ch' s'fess nò bèll deposit da met-tri tùtt e du cun un' iscriziòn sòuvra ch' dsess tùtta l' istoria. In st frattèimp al Rê pader dla Rèinza, dscunsulâ e dsprâ per la fiola ch' era scappâ, girava zercandla per mar e per tèrra, l'era dà dèintr in quèll frattizzol ch' vindeva in-t-un mercâ i abit d' qula ragazza, a i cgnussé, e al vols savèir cmod al i aveva aquistâ. Lú i cuntò al che e al com, es i dess ch' so fiola era andâ cùn al Rê d' Vegna larga. Lú n' perdé brisa tèimp es andò là a quèll palazz, mo l' arrivò dòp zèna ch' i eren iúst dri avrìr al deposit per mettri dèintr la Rèinza cùn qu' alter mort. Al pover so pader l' arognessé, al la pianzé, es fé azuntar in-t-la lapida al rêst dl' istoria che nssùn saveva se n' lú, e al tols che la prediziòn di strulg n' füss che un augurazz ch' i avessen fatt, e ch' s'era verificâ. Al tegn po cunvgnir che:

*A n' vâl assrar la porta in-t-al mustazz
Al malann, quand al vol saltarv' addoss,
Ch' l' èintra per la fuéstra, e da bravazz
Per tùtt i vers a v'mèina a piú non poss.*

FOLA QUARTA

La Saba Lccarda.

Al giudezi è stâ dâ all'om per savèirs'regular in tútt el sòu aziòn; un bòn giudezi val piú d' tútt el ricchèzz: cún quèst a s' prevèd el dsgrazi; cún lú se stà luntan dai malann, e cún al giudezi a s' va incònta a quèll ch' a ciamèin nù furtòuna, e a s'viv feliz per quant s' pò in sta scura vall.

A Vella-averta una volta a i era un bòn umarèll, ch' a forza d' mercatura era dvintâ recc magn. L'aveva nom Marcòn, es era vèdev cún trèi fioli grandi da maré, Zezza, Cincaina, e Sabeina, ch'era la piú pzneina, ch'i aveven mess per sovernom Saba Lccarda, perchè a i piaseva la robba dòulza. Al veins uccasiòn a st mercant d'andar in America per far del pruvest d'caffè e d'zúccer, ma

ma l'andava vi cùn al mal in-t-al corp, perchè al tgueva lassar lé quell ragazzi da per l'our, es i era quell dòu grandi, ch'a i piaseva d' star alla fnêstra e d' spuracciar. Basta n' pssènd far a manc d'andar, l'usò la diligèinza d' inciudar bèin bèin tût el fnêster, e po i dess ch' el tgnessen bèin accadnazzâ l'úss pr amòur di lader. Innanz d' partir a i dé un anèll pr ún da una preda sòula, la qual aveva la virtù d' armagnr ammacciâ quand chi l'aveva in did avess fatt qualc tralocc. Fatt quèst a i pareva d'andar vi un poc piú quiet, perchè al dseva, almanc a m' ciarirò s'el-i avessen fatt qualc malêster. Mo a n'passò nianc una stmana che 'l dòu ragazzi piú grandi cminzòun a dir: oh guarda mo te, a n'pssèin nianc ciappar un po d'aria, o adêso sè ch'a vlèin ciappar al rumadg; el dénn man a un martèll, es dscciudònn el fnêster. La pzueina bravava, es tgueva dett: a vlì ch' al pâ ziga vù, cm al vein; e l'our i dseven dla braghira, es steven tût al dé alla fnêstra. A i era mo propri indrett alla so cà al palazz del Rè, al qual aveva tri fiù masti lù iúst in púnt. Un aveva nom Ciccarèll, un alter Granzèll, e al piú pznein Tor. Questi aduccionn sti ragazzi, ch'eren non sòul bèlli, ma i capènn ch' el-i eren anc d' pasta dòulza, dòp avèiri fatt di cumplimeint in-t-i prem dé, e po di ziricucchein, e vdènd ch'a dscòrrer dalla fnêstra i seven sentir i fatt su a tût, i s'dènn al d' accord d' andar una sira alla banzola

da l'òur. I Preinzip piú grand s'attaccònn al dòu piú grandi, e al pznein arev vlú far da cor mio cún la Saba, mo a n's' la cavò, perchè la s'era zà bèll e assrà dèinter in-t-la so stanza, e lú teins star lé fora a suspirar, e a far cmod fa al pòndg di spzial. I sténn lé quant i pars, e po turnònn a casa i du grand tútt alligher, e Tor pein d'mala voia. Sta banzola i piase tant ch'i andònn turnand dell'-i alter volt. L'òur arénn pur vlú ch'anc la pzneina fúss dla balla, pr en' dar po sòul l'òur in-t-l'occ'a so pader; da un'altra banda al sgnor Tor li andava stuzzigand ch'el l'aiutassen mittèndi del bon' parol, perchè la i abbadass, e l'òur prumessen d'tintar tútt el strá per fari servezi. L'òur per pruvar d'servirel', un dé el-i fénn ste discòurs: eh surleina, a cgnussèin bèin ch'avevi rasòn quand a z'bravavi, perchè a tulevn in cà aqusé spèss i fiù dèl Rè, ma cossa i vliv' mo fari, al fú al diavel che z'tintò, a n'al farèin mo piú, a savèin ch'vú sì tant bona, ch' a n' badari alla stezza, ch'a v'avèin fatt vgnir, e ch'a n'starì per quèst de n's'aiutar. Adèss a sèin qué tútti zò d'squader. La bona Saba arspòus; mo me m'crèpa al cor, es ho rabbia pr amòur dèl pá, ch'a sò quand al tòurna ch'a n's' i ha da pssèir durar, es pagaré n' sò-ia dir che pr'en'i èsser. Mo intant dsì pur cossa a vressi ch'a fess? L'òur ch'eren dri a zercar l'uccasiòn d'farla discòrrer cún al sgnor Tor, sèinza ch'al paress fatt apposta, el i dessen:

a vdi ch'nú sèin mèzzi ammalá, e a n'savèin d' cossa zibarz', ch'ògn cossa z'astòmga; arén una gran voia d'avèir du grugnú d'quell bèll pan ch' avanza alla tavla dèl Rè, e aqusé la nostra Sabeina cm' a n'si vù ch'v'inzgnadi in qualc maniera d'andar dlà in-t-al palazz travsté, ch'i n'ev'cgnússen, nú n'savèin cmod s' far. La Sabeina ch' era amurévla cm'è un cagnol, la dess d' sé. La mattina la se vsté tútta randléinta, e po la s' mess in spalla ún d' qui sgarz da sgarzar la lana, e a sta maniera l' intrò dèintr in-t-al palazz dèl Rè, dmandand la limosua d' qualc pzzú d' pan bianc. Al sgnor Tor ch'era zà lé per rivira, ch' al saveva ch' la ragazza aveva da vgnir travsté, dé òurden al cherdinzir ch'i in dess una tira, a i la vols dar lú cún el sòu man, e in-t-al darila a i vlé far un scherz, ma li svelta t'm' i vultò la scheina, e lú ch'aveva la man aslungá dé dèintr in qui sgarz, ch'al s' la sgranfgnò in maniera, ch'al teins star n'sò quant dé cún la man fassâ. Dòp ch'el suréll avn avú al pan, e ch' el sinténn ch' a Tor la i era audâ busa, da lé a qualc dé el fénn vesta ch'i fúss vgnú la voia d'bèlli pèir ch'el vdeven iu-t-al zardein dèl Rè da star alla fnêstra. El disn alla surélla: oh la gran voia ch' avèin d' quell pèir! oh carâ Sabinètta, a z'vein propri l'aqua ciara in bòcca, e zerto a vdèin ch' pr arsturarz' dal mal a n' z' vol alter. La povra gónza se vsté in-t-un' altra maniera tútta cuntrafatta, e cherdènd d'n'êssr

acgnussú l'intrò dèintr in-t-al zardein, mo la vest al sgner Tor ch'girandulava iúst sòt-t'a quì alber dèl pèir. La s' fé curagg', dis: Iustressem padròn, m'farél' la carità d'dunarem'una pèira? Lú alla prema vols far la rasa es arspòus: mo sé bèin, zuvnèttà, anzi a v'el voi andar a coier me cún el mi man. Al ciappò camminand una scala, ch'era lé poc luntan, es muntò sú in-t-l' alber, e po andava zercand el piú bèlli, es i el-i andava tragand zò. In quell mèinter, cossa félla lì? la tols vi la scala innanz ch' al vgness zò, e lú armas là sú, ch' al dsé dla robba dsfatta, e s' al n'era un sguatter ch' era vgnú lé vsein a coier di prassù, me crèd ch' al srev lé auc adèss. Lú ch' vdeva ch' l'era sbuffunzâ a i cherseva la rabbia e la voia. Intant mo quell dòu zaqulein', ch' ern a lètt ammalà, ciamòn la Saba, es i dessen: nú, surleina, avèin un gran bisògn ch' a z' purtadi dlà in-t-al palazz dèl Rè du cuffanein dov a i è sú scrett a chi i van, ch' i ein zà i fiù dèl Rè, a vrènn ch' a i purtassi in-t-la stanza d'quell ch' i è al so nom, ch' i vdràn po lòur cossa i è dèinter: lizì al pulizzein, e guardâ bèin de n' barattar nè stanza, nè cuffanein. La Sabeina tols sú sti intrig, ch'eren piúttost psett, es andò in-t-al palazz dèl Rè e in-t-el stanzi d'qui Sgnòuri fagand quell ch' i aveva dett el surèll, mo perchè in-t-la stanza dèl sgner Tor la n' i psseva lassar nssún cuffanein la i mess sott' ai linzú du d'

qui sgarz sé fatt, e po camminò vi innanz che nssún d' lòur fúss turnâ a cà. Ne v'maraviâ mega s' la pssé far tútt sti coss sèinza che nssún i dess noia: allòura i Rê n'aveven brisa tútt sti suldâ, tútt sti guardi, allòura a n'i era tant baron, e tant lader cmod a i è adèss, e a s' lassava ògn cossa avert spalancâ sèinza una pora al mònd. Quand i tur-nònn i trovònn lé in-t-el sòu stanzi i cuffa-nein dov a i era dèinter i piú bi bambein d'zi-ra ch's'pssess vèder. I du grand ern alligher, mo al sguer Tor aveva un zúff ch's'sré ligâ cún un cavzzal, e pr eu'far cgnússer la rab-bia ch' l' aveva, l'andò a lét, e aqusé tútti instizzé al s' ficcò sott' ai linzù, dov era qui sgarz, ch' s' i piantònn iúst in-t-la scheina, ch' i fénn vèder tútt el strêll ch' ern in zil es spissinava sangu dapertútt ch'al teins fars' únzer cún dla súnza, ch' a i vols piú d' un mèis a guarir. Finalmèint po al turnò de d'vi al mercant, pader del ragazzi, e al guardò d'long ai anì, e al vest che qui del dòu gran-di ern ammacciâ, es capé ch'a i era del ta-quel. A n' s' pò dir in ch' furia al dé: al li vleva fiaccar d' bastunâ, es aveva zà ciappâ in man un bòn stanghètt. I fiù dèl Rê ch' sinténn i zig, e ch' saveven ch' lú era arrivâ, còursen dlà tútt e tri per metters' i in mêzz, e pr agudar l'armòuri i dmandònn el fioli per muier. Al pader armas tant pein d' maravèia a sentir una cossa sé fatta ch' al pinsò d'èssr abuffunâ, es i arspòus: eh i mi sgnòuri i m'

scffòunen sé? A n' sòn mega da Gúbbi vèdri da star a sti loffi. Lòur po i cuntòn, ch' in-t-ògn mod i eren stâ cùn el ragazzi alla bazzola, e a lú i pars una bazzola ch' i n' burlas-sen. Aqusé i armagnén d' accord che 'l nozz se srén fatti qu' altra sira. Arrivâ qu' alter dé la Saba cminzò a pinsar ch' l' aveva fatt ballar in-t-un quattreiu al sgnor Tor, e ch' forse bèin lú n' la tuleva per muier, se n' per fari pagar al fio d' tútt i affront ch' la i aveva fatt, e la termava dalla pora, che n' i avess d' èsser di guai per li. Per vèder dònca s' la i psseva rimediar a i vegn in tèsta st ripieg. La fé una bèlla bambuzzòuna d' pasta d' zuc-carein cùn dla fareina, dell'-i ov, e dla saba, e po la mess in-t-un spurtòn tramèzz a dla biancarì, es la fé purtar in-t-la stanza del sgnor Tor, dov l' aveva d' andar lì la sira a durmir, es la fé metter sott' al lètt. La sira cm' al fú finé la zèna i s' messn a sunar e a ballar, e lì dòp èsser stâ lé un pzzol per dari garb, l' andò in-t-la stanza cùn la scusa d' un po' d' mal alla tèsta. La tols po fora la bambozza es la mess sott' ai linzù, e po s' aduppò drì alla trabacca del lètt, es sté lé agufflà per vèder cossa intravgneva. Da lé a un pèzz arrivò Tor e dis: a sòn mo qué la mi zananeina: adèss mo te t'press accorzer cossa vol dir buffunar un fiol d' un Rè, madò braghira: e aqusé andand sòvra al lètt tra lúm e scur; t' suvein mo la mi insulèinta quand te m' fess sgraffgnar el man in quell

pétten? Cûn ch'bella manira te m'piantass là sù in quì alber? E d'tùtt qui furutt ch'a búscò da qui sgarz ch't'em'ficcass pr al lét? Oh stà mo a vèder, la mi pttèigula, ch't'em'sarâ po dir s'a t'è turnâ al cònt a piart'spass d'me, e te vdrâ ch'una li paga tútti. In-t-al dir aqusé al tirò fora un bèll timprarein aguzzâ d'frèsc, es cminzò a tirar zò a carruzzein dscvert del timprarinâ alla bambozza òura in-t-la tèsta, òura in-t-al stòmng, sebbèin l'era cvert dai linzù; a s' i era po cvert i ucc' dalla rabbia e al dseva: tù quèsta, e po tù st'altra, e aqusé al la sfuracciò dapertùtt. Mo dis: a n' sòn nianc cuntèint, ch' a voi anc succiar al to sangu, brútta qutalazza; e in s' quella al mett sù la lèingua in-t-al timprarein, e al seint ch' l' è qusé dòulz, e po ch' al saveva d'udòur d'zuccarein: oh catt d'dis! Coss'ho-ia fatt? Chè peccâ ch'apa ammazzâ una zuvnèta, ch' paré iúst d' pasta frola? Quèst' è pur stâ la gran mattiria. Dov truarò-ia piú una ragazza aqusé dòulza, e aqusé uduròusa? Ah! a n' merit d'star piú a st mònd dòp avèir fatt una barunata d'sta fatta. Dòp avèir fatt d'sti dsprari l' alza la man per furars' al stòmng eùn quì istèss timprarein, mo la Sabeina fù prònta a tgniri la man. La salta fora e la dis: pian ch' al s' farà mal, ch' al guarda ch' a sòn qué viva e sana, oh a n' sòn aqusé baròunè da lassarem'timprarinar; quella ch'l'ha frè l' è una bambozza d' pasta dòulza. Me ne m' sòn attintâ a vgniri dinanz alla prema,

perchè a saveva ch' l' aveva rasòn d'èssr in-
stizzé mig. Alla fè ch' a l' ho indvinà: ch' a
m' scusa mo s' a l' ho trattá aqusé mal, mo
l' era pr amòur... Ah tasi, tasi, dess Tor, a
ognoss adèss ch' avevi giudezi. E sténn po
sèimpr insèm in pas, e lo stimò sèimpr so
muer ch'era donna d'garb, e dseva po spèss
quèll ch' scress un poeta:

Nè tropp rústga, nè trop bona
I omen volen ch' si' la donna.
La vi d' mézz sèimpr è piasú,
Ch' è la miòura qué fra nú.

FOLA QUEINTA.

Al Burdigòn, al Pòndg, e al Grell.

La Furtouna è una fèmmna puntigliùusa, e peina d'caprezi, e per quèst l'ha del stravaganz. Pr al piú la dsprezza i sapieint, perchè i ein trop schittignus, i ein cagadúb-bi, e la i lassa sudar sú in-t-i liber, e strulgar la lòuna in-t-al pòzz, es fa cumpagnì piúttost a di ignurant ch'è zèint piú alligra, e dsinvolta. A vdri s'l'è vèira in-t-la fola ch'segùita. In-t-al tèimp ch'el bisti parlaven un tal Micòn, ch'feva al mercant era dvintá recc purassá pr al so gran inzègn, mo so fiol Lardèll era nad cún tant poc giudezi ch'al n'in aveva nn onza. So pader era dsprá, ch'al n'savé cossa s'far d'st inguanguel. S'l'andava a far del striv cún i su cumpagn i al feven star, es tuccava a lú a pagar per tútt: s'al feva l'amòur cún una qualc ragazza l'era

sicur ch' l' era bastunâ da di alter mrus: se
 qualcdùn per la strâ trovava da dir, e ch's'fús-
 sen mnâ in-t-el coren, lú s'ivleva mettrin mêzz
 es tuccava a lú a purtar sú i copp o cún
 del bott, o cún andar persòun, e cún sti
 coss al feva spèndr un mònd d' quattrein a
 so pader. L' era tant stúff d' ste fiol, ch' un
 dé al le ciamò, es i fé st parlamèint: Me mo
 s' t' savess quant è ch' t' m' i vgnù in dònd
 s' sol dir, ch' te t' maraviaress; te t' vù êsser
 causa ch' andamn in arveina te e me: la mi
 inteuziòn srev ch' t' en' vivess sèimper cún
 la têsta in-t-al sacc, e ch' t' inzgnass cmod
 a-i ho fatt me, e ch' t' pruvass a mercautzar.
 Tù, questi ein zèint ducaton; va un poc al-
 la fira d' Ruvig, e còmpra tant vacc. D' cò
 d' trì ann arèin po tant vidì, e tra questi e
 l' aldam ch' i faràn a cavarèin di bou quat-
 trein, es aldamarèin i nuster camp, e a dvin-
 tarèin recc magn. Lardèll arspòus: ch' a m'
 lassa far a me pâ, al vdrà che bèlli vaccaròuni,
 a voi po anc ch' al s' maravèia. So pader
 feva per livari l' uccasiòn dèl vezi, perché
 al dseva: tola la causa a turrèin l' effètt. Al
 ragazz po s' avviò alla volta dla fira, mo
 in-t-al passar pr un buschètt vsein a una
 fontaneina a i era una zuvnèta, ch' era zà
 una fada, cún un bèll burdigòn sú in-t-al
 pirol dla fontana; mo quèst n' è meint, quèll
 ch' è da stimar l' è ch' al steva in pi cún el
 zampein' dedrì, e po cún quelli alter al su-
 nava la chitareina alla spagnola, ch' l' era

una delezia a sintirel'. Lardèll steva lé incantà es dseva: oh quant a pagarev mai me pr avèir qula bstiola? La Ragazza i dess: mo l'è patròn lú, hasta ch' a m' daga zèint ducaton, e al burdigòn è al so. Lardèll arspòus: mo a sòn iúst cascà in pi, tulé pur questi ein i zèint ducaton. Al i i tré lé e po ciappò sù al burdigòn ch'la i mess dèintr in-t-una scattleina, es turnò indrì a cà tùtt alligher, pinsand d'avèir fatt una bèlla còmpra. Al va da so pader e al dis: oh adèss mo al vdrà s' a sòn un' oca; me sèinz'andarm' a straccar fein là alla fira a-i ho trovà a mèzza strâ sta vintura, cùn qui zèint ducaton a-i ho cumprâ sta bèlla galantari. Vdènd la scattleina so pader dess in cor so, stà pur a vèder che qustú ha trovà qualc maneli d' diamant. L' àver la scattla e al vèd ch' l'è un burdigòn. Al n' i al tré in-t-al mustazz perchê Lardèll fú svelt a ciapparel', mo sebbèin a i dess tùtt i strappazz e el villanì ch' s' dirèn mai a un biricchein. Lú po vleva cuntari el prudèzz d' sta bstiola, mo a n' i fú mai dúbbi ch' al le lassass pruffrir parola, dsèndi: tas lé toc d'asnazz, sèrra qula buccazza, pèzz d' bazzurlòn: tòrna vi sùbit e porta indrì qula bstiazza a chi t' l' ha vindú: e se mai te n' pù darila, tù questi ein alter zèint ducaton; quèst è dèl to ch' va innanz, pèinsi mo te: còmpra del vacc, a te deg, comprel' sùbit ch' t' el trov, ch' a n' te vgness mai al sparazisem d' cumprar un alter burdigòn; ch' t' arà da far

mig. Lardèll andò vi cún la so scattleina, al passò dinanz a qula funtana, mo a n' i era piú nssún, lú andò d' long, e al n' av fatt mézz mei ch' a-i era un' altra bèlla ragazza a sedr in-t-una masègna, e lé dinanz la steva a pònder mèint a un bèll pundghein d' culòur d' Isabèlla ch' ballava in s'el zampain' dedrì. Mo s'avessi vest, al feva al pass dèl minuè, al ballava la frullana, e po al satùs, l'ingleseina, e tant alter galantari. Lardèll era lé incantà cún la bòcca avèta. L'era tintà d'cumprar anc quèst, mo al s'arcurdava di strappazzut ch' l'aveva avú da so pader; tütavì al dis: al m'ha dett, n'em'purtar mo un alter burdigòn, quèst n'è un burdigòn, l'è una bistia da quatter pi bèlla e bona; dsènd aqusé al dmandò alla zuvnèta s'la i al vleva vènder, ch' al i arev dà zèint ducaton. Li azzttò al parté es al mess dèintr in-t-una bèlla cassteina, e lú i cuntò i quattrein. Al turnò a cà cún tütta la pas, ch' a i pareva mo a lú che qula volta so pader n' i avess da bravar. Mo al suzzèss quèll ch' a v' pssì zà immazinar. So pader, ch' vest st' altra mattiria, al le vleva accupar d' bott cún un stanghètt ch' l'aveva in man, ma un so amig al trattegn, mo a n' lassò d' vomitar tütta mai i impropri ch' al pssé cònta a Lardèll, e po i tré lé alter zèint ducaton dsènd: tù, a vèder mo chi se stúffa piú, me t'in darev anc dusèint, purch' a n' t'avess piú tra i pi; guarda mo quèll ch' t'pù far per strassinari anc questi, ch' ein po

i ultem dla to purziòn. Quèll ch' a t' poss dir l' è, ch' la n' andarà sèimpr aqusé, perchè se sta volta a-i ho zgnâ, un' altra a t' cuirò. Finalmèint l'andò vi per la terza volta, e cm' al fú piú lontan dell'-i alter volt al trovò un'altra ragazza, ch'aveva un Grell in-t-una gabbieina, ch' cantava cún tanta dulzèzza, ch' al feva indurmintar la zèint, e i Lablas, e i Ivanof, n' valn un fig in cunfrònt so d' lú. Lardèll s' innamorò d' quèst piú di alter, e figurav's'al n'al vleva a tútt i cost. Al sbursò i zèint ducaton ch' l'aveva in bisacca, es turnò cùrrènd a cà. So pader n' av nianc la pazeinzia d' lassari dir una parola, ch'appena l'av mess in s'una tavla la gabbieina, sèinza dir alter, al cminzò a piciarì zò a carruzzein dscvert es i in dé tanti, ch'al le lassò in tèrra cm'è mort. Quand al pover diavel s'pssé mover al ciappò sú el sòu trèi bisti, e po s' tols al band da cà so. L'andava po ziranduland pr al mònd, es campacciava cún al guadagn ch' al feva in-t-al far vèder sti bisti. Dòp avèir asiâ di mis l'arrivò in-t-la zittâ del Rè Zizòn, ch' aveva una fiola per nom Meia, la qual pr una malatti sufferta a i era arstâ una malincunì aqusé putèinta ch' l' era sètt ann che nssún psseva dir d'avèir avú la grazia d'fari far sòul bòcca da reder. So pader era quisé dsprá ch' a n' i era nieint ch' al cunsulass, e l'arev pur vlú vèder alligra sta fiola, ch'a i vleva tant bèiu. E n' savènd cossa s' far al fé metter

fora un band: che chi avess fatt reder so fiola a i l'aré dâ per muier. I eren anc dri attac-car st band in s'quella ch'arrivò lé Lardêll, e ai vegn in pinsir d'tintar la so furtòuna. L'andò dinanz al Rê, es i dess: Sgnòur padròn, a sòn me quèll che m' basta l' anem d' far reder la so tòusa. Al Rê i arspòus: guarda bèin quèll ch' t' dì veb, perchè s' la n'è po aqusé a i andarà alter che i pagn.— Oh i vaga mo quèll ch' i sà andar, zà a sòn per la mala vi, un po' piú, un po' manc, n' em' fa cas. Al Rê sé vgnir so fiola e i s' messen sòtta al baldacchein tútt e du. Lardêll dé man al sòu scattlein', es dé la mòlla al trèi bstioli, che sunònn, cantònn, e ballònn cún tanta grazia, e po dòp fénn tant el gran gril-lari, che non solamèint al Rê e i su curtsan ch' eren lé, mo anc la Meia, n' psseven piú ch' i steven per stiuppar dal gran reder. Mo dòp l' allgrèzza al vegn al dulòur al Rê a vèder ch' l' era custrètt d' dar la fiola a un scalzacan, com'era qulú ch'è lé. Basta a n' psseva piú turnar indri e a n'i era che tru-var del scus, di ripieg per vèder pur s' al s'in psseva cavar fora cún unòur. Al dis sein-tem' bèin qutalein, me t' dag mi fiola; mo quand a n'seppa sicur ch't'stag dèsd la nott, pr abbadari, perchè la patess d' coss cun-vulsi, mi fiola te n' l' hã, ch'a t' al deg me, e per quèst a prubarèin el prem trèi nott e se t' darà all' i occ in quèsti l' è fatta per te, che in cambi dla spòusa, t' andarà a far

cumpagnì ai lion in-t-al mi srrai. Lardèll dess: mo ch' a n' staga mega a zercar alter, a starev dsdâ anc ott dé dri d' fila, guarda mo te per trèi nott! Cossa fé mo al Rè al fé dar la dormia a Lardèll; ch' tant quant al mess la têsta in-t-al cavzzal la prema sira al s'mess a runfar ch' al paré un magarass, e qusé fé la secònda, e la terza nott ch' l' avé l' asi d'sfergars' i ucc' in-t-l' andar a lètt, ch' al paré ch' al i avess incullâ, e la terza sira al durmeva in pi ch' i i teinsen dar d' brazz s' i n' volsen ch' al cascass in têrra, perchè al Rè aveva fatt cargar la dosa dèl rimedi. Per quèst, cmod l' aveva prumess, al Rè dé òurden ch' al füss mess in-t-al srrai dai lion. Al pover Lardèll ch' s' vest là dèinter ardùtt a qusé mal parté l' avers el scattlein' dov al tgneva el sòu bisti es i dess: zà ch' la dsgrazia vol ch' apa da murir me al manc, el mi bstioli, a voi ch' avadi vù alter la libertâ. Appena sti bstiù fúnn fora i s' messn a far tütt tri i su zug, el sòu caveriol e la piú bella melodi, ch' i lion in vez d' magnar Lardèll i arstòn lé inuccâ cm' è statov. Intanto al pòndg parlò, dis: O Lardèll alligramèint, ne v' dsprâ: cossa vol dir ch' a sù cm' è una pèzza lavâ? Cossa aviv'pora, a n' vdi ch' i lion n' s' moven: sebbèin a z' avì dâ la libertâ nù vlèin servirev' e star sèimper cùn vù ch' z' avi trattâ aqusé pulid, perchè: chi bèin fa, bèin aspètta: anzi a ve vlèin aiutar in tütt i vuster bisogn, perchè avì

da savèir ch' a sèin affadâ, a n' v' in sî mai accort? Scusâm's'a v'dag dl'oca. Vgnî dònca mig ch' a n' voi ch' a stamen piú qué, ch' al fa cattiv'aria. Lardèll armas curt ch'a n'savé cossa s' dir, e lott lott teins dri al pòndg, al qual, in quell mèinter ch' i su cumpagnu tgueven diverté i lion, s'mess a rusgar l'úss per d' sòtta, e rousga tant ch' al fé un bus sé grand ch' a i pssé passar Lardèll. L'andò sú pr una scalètta, e i su bstiú i teipsen dri es arrivònn in-t-un paiar. Adèss mo ch' a sî in salv emandaz, ch' a farèin tútt quell ch' srà d'voster gúst, dessen quell bstioli. Laidèll arspòus; mo al mi gúst srév che se al Rê a dâ un alter maré a so fiola, ch' la n' i andass bèin nianc a lú. I saltònn sú tútt tri digand: oh quèst è iúst un vâda lú: oh vut' altra a stèin tantòn nú. Vú z'arì da aspttar qué, e a vdri quell ch' a savèin far. I andònn d'long in Còurt, e i savènn ch' al Rê aveva fatt la spòusa so |fiola in-t-un gran sgnòur, e iúst gula sira s' aveva da far el nozz. Cossa fènni lòur sti tri bstiù, quand fú finé la zènnà i s' arpiattònn dòp una cassa in-t-la stanza di spus. L'arrivò dèintr al spòus ch' deva al' i ònd dalla gran bomba ch' l'aveva trincâ, e al n' era nianc sòtt' ai linzù, ch' l' era zà bèll e spigazzâ. Al burdigòn sté all' erta, e dòp un pzzol ch' al le sinteva runfar al s' ficcò sòtt ai linzù, es i asiò tant in-t-al per dedrì, es al stuzzigò tant, che quell burdigar fè l'effètt ch' fa i lavativ, es i vegn una mossa

d'corp cún un armòur sé fatt ch'la sgnòura se dsdò tútta inspuré, e piz fú quand la s' sinté tútta moia cún un udòur quisé graziòus. Lù s' livò súbit e s' sé lavar da un co all'alter; mo a pssi crèder la vergògna ch' l' aveva d'avèirla fatta a létta la bèlla prema sira. I mandònn a torr i duttur, ch'n' i fènn nieint, perchè i dénn la còulpa al còpp e alla tòurta ch' l' aveva magnâ. Qu' altra sira al s' cunsiò cún al so camarir, ch' i suggeré ch' al s' mittess un par d' brag d' pèll per tútt i bon rispètt. L' andò a létta quiet quiet quand al s' fú accumulâ aqusé, es s' indurmintò súbit al solit, ch' l' aveva taffiâ bèin, e bvú mei. Al burdigòn n' mancò d' far súbit la so visita per cantari la secònda d' cambi: mo l' arstò d' strazz quand al trovò la strâ barricâ da tútt el band. Al còurs súbit dai cumpagn: Ahn a n' savì? Al spòus s' è quisé bèin armâ ch' a n' poss fari quell servezi. Al pondg dis: mo a vgnarò me a aiutart', es farò in mod ch' t' poss intrar. L' andò anca lù sott' ai linzù, e al s' mess a rusgar el brag in-t-al sit ch' era propri nezessari, perchè al burdigòn fess quell ch' l' aveva da far, cmod infatti al s' purtò bèin in-t-l' istèssa maniera dla nott passâ, ch' al pars ch' al spòus avess tolt l' oli d' rizzein tant se sgumbròl' bèin, cún una púzza, ch' al diavel n' i arév durà nianca lù. La spòusa se dsdò dalla gran pèsta, es còurs dlà dal dunnèll cún al nas astuppâ, ch' la n' s' dé nianc tèimp de vstirs'. Al spòus

era po tútt lé vergugnòus, es pianzeva dal dsgúst in quell mèinter ch' i camarir su d' lú al puleven. Al dseva: mo coss' ho-ia mai dedrì, a n' soi zà far d' sti mattiri me? I camarir al cunsulaven, e perchè i passass al dulòur d' quell ch' era suzzêss i i cuntònn quella dl ammalâ e dèl so duttòur. Una volta dis un duttòur in quell mêzz ch' al visitava un ammalâ, a quèst a i scappò dèl vèint d' sòtta, al duttòur al sinté, e dis parland latin: *Sanitatibus*; da lé a un poc l' ammalâ turnò a arsentirs'; e al duttòur dis: *Ventositibus*. Mo bona, al sè la terza cùn un armòur piú grand, e allòura al scappò la pazeinzia al duttòur, ch' al s' mess a zigar: oh oh, *Asinitatibus*. Aqusé mo a vlèin vgnir a dir, lusstressem, che per dòu volt la srà scusâ, mo la terza po a n' savèin cmod l' andarà. Oh in quant a quèst, arspòus al cagòn, s' a m' arsentirò po me per l' avgnir, pago me. E per quèst a pinsarèin a stuppar quell malanza bus in manira, ch' anc a còst d' cherpar a n' s' possa avrir, cherdessia d' farel' murar cùn dèl zèss, tant ch' a n' m' intravegna quell ch' i disen ch' suzzêss a qulú:

Che per trèi volt cascò,
E la terza piú sú a n' s' livò.

Basta, a far la fola longa e curta, i spus la terza nòtt teinsen mudar stanza, perchè in quella a n' s' i psseva durar dalla pèsta, i

fénn mudar el fodr ai tamarazz, e metter di linzú bianc in-t-al lét. Al spòus po ciamò a cunsei i su servitur dmandandi: cmod s'pré mai far per n' andar dèl corp sta nott? Me zà d' durmir a n' ho pora, mo l' è la cossa d' quell corp, ch' va sè ladein: cossa s' pré far? Fra questi a i n'era un ch'aveva fatt al turlidòur, es aveva vindú cannèll e duzzon, scudèll e cuccon per la canteina, e secònd la so profession a i propòus d' fari lú un usviein da applicar alla part. Al cavalir dis, mo va pur a burlar in là, ch' a sòn bèin me mustazz d' farel' sé: in fatti a i l' urdnò, e quand fú sira al s' al fé applicar prema d' andar a lét. Lú po steva lé quacc' quacc' per pora de n' guastar l' urdègn, e s' inzgnò d' n' assrar nianc un occ' per star bèin in atenzion s' al corp cminzass mai a burdigar. Intant el trèi bstioli eren zà aduppâ in-t-la stanza, e al burdigòn, ch' al tgueva d' occ', vdènd ch' al n' s' indurmintava brisa, dess ai cumpagn: o tus, a sèin bèin mo arvinâ sta volta, al spòus en' dorm e me n' poss andar a far la mi funziòn. Aspètta aspètta, i arspòus al grell, ch' adèss adèss a i trov me al gallòn. Al s' mess a cantar quisé bèin, ch' al fé indurmintar súbit al spòus, e al burdigòn s' mess all' imprèisa per la terza volta, mo a pssi cràder ch' rabbia i vgness a vèder al bus astuppâ da un duzzòn. Al tòurna dai cumpagn tutt dsprâ es i cònta l' affar. Al pòndg, ch' se sré tratt in-t-al fug per Lardèll, aguzzò

l'inzegn, l'andò in salvarobba, es sfergò
 bèin bèin al cudein in-t-la mustarda, ch'era
 d'quella dalla sennva, mo d'qula putèinta. Al
 camminò po là dal spòus es i l'andò a sfer-
 gar bèin bèiu sott' al nas, ch'súbit a i vegn
 da stranudar tant fort, ch' al duzzòn sbalzò
 vi cún la piú gran furia. Per so dsgrazia al
 spòus aveva vultà el spall alla spòusa, e li
 durmeva, e al duzzòn i dé d' posta in-t-al
 stòmng cún tanta la gran speinta, ch' al l' av
 a ammazzar. A sintirs' sta quâtà mézz insu-
 nià la n'sav mai cossa s'pinsar, e la s' mess
 a zigar tant fort, ch'al còurs tútta la famèia
 e infena al Rè dis: mo coss' halâ? Ah sgnèr
 Pader, ch'al vegna pur vi, a m'è stâ sparâ
 un murtalêtt in-t-al pètt. Al Rè ch' la sinte-
 va dscòrrer dess: mo l' è mo assâ ch'a siadi
 anc viva, vdèin cossa l' è, e l'alzò el cvert,
 es trovò lé pr al lètt quell stuppai, e la
 spòusa cún una burgnoqula sè fatta; a s' i
 azuntò po anc cvèll d' lequid che mnava
 una púzza sott' a qui linzù ch' ammurbava.
 Al Rè ch' vest st malann, e sta spurchezia,
 ch' i i cuntòn ch' l' era la terza nòtt ch' al
 spòus feva qula fola, al s' i vultò dsèndi: a
 m' maravèi ch' a n' s' vergògna; ch' al tuga
 bèin sú el sòu zangattel e ch' al porta vi la
 púzza. A n' s' dirà mai ch' a voia un cagòn
 per zèner; e lú andò fora tútt murtificâ cún
 i su pagn sott' al brazz ch' a n' s' dé nianc
 tèimp de vstirs', nè d' vultars' indri. Al Rè
 po ch' vdeva tútt sti dsaster al pinsò ch' i

pruvgnessen dal mal trattamèint ch' l' aveva
 fatt a quell pover diavel d' Lardèll, e al se
 dsprava dsènd: oh fússel'pur viv quell pover
 quât! Al burdigòn s' fé innanz dis: mo l' è
 viv vèdel', s' al vol ch' a i al cundusamen
 qué. Al Rê tutt cuntèint arspòus: o seppet'
 bendètt, cusslein, t' m' hà propri dá la veta,
 fal' dònca vgnir. Al grell piú svelt fú lú ch'
 andò a torr a saltutt Lardèll, e in quell mèin-
 ter ch' al le cunduseva a i cuntò ogn cossa.
 Al Rê i andò incònta, al l' abbrazzò, es i
 cunsgnò so fiola. El trèi bstioli s' tolsen li-
 zèinzia da lú, e prema d' andar vi el i dénn
 la fadaziòn, ch' al dvintò al piú bèll zòuvn
 e garbat ch' s' pssess mai dar. I mandònn a
 torr so pader, es sténn po tutt insèm sèimper
 alligramèint

Pruvad po che dòp tant steint e tant affann,
 A s'ha in-t-un'òura quell chen's'ha in zèint ann.

FOLA SÊSTA

El sêtt Surêll.

L'Ubbidièinza è una mercanzì, ch' fa guadagnar sèinza priguel, e l' é una pussiòn aqusé grassa, che in ogni stasòn la dà frutt. Vú al vdri da quèll ch' a sintirì ch' suzzèss a una ragazza, che pr èssr ubbidièinta a so pader fé la furtòuna so d' li, e quèlla del sòu surêll.

Ambros, ch'era un pover brazzèint, ch' n' aveva alter capital per dar da magnar a sêtt fioli, s' n'una gran fètta d'tèrra, ch'a i piantava di ai, l'andava scavzzand, cún al mantgnir tútt qui d' un castêll poc lontan, che s' i vleven sfergar l' ai in-t-l' insalâ s'andava a pruvèder da lú. Qust om aveva una gran amizezia cún un so avvintòur, ch'steva dèintr

in castèll, ch' aveva nom Basia, mo quèst era mo recc sfundâ lù, e tûtt al dsevn un sgnour. Basia aveva anca lù sètt masti, e al piú grand, ch' aveva nom Rizzol s'era ammalâ, es n' i trovaven rimedi sebbèin so pader avess spèis e spant per guarirel'. Ambros in-t-l'andar a visitar st so amig, e cumpassiunarel' per la malattì dèl fiol, Basia i dmandò quant fiù l' aveva, e lù ch' s' vergugnava d' avèir sòul del fèmmen a i dess ch' l' aveva quatter masti e trèi ragazzi. Basia dis, vù savì ch'a-i ho qui alter sù fiù fora d'cà, part a studiar, e part a mercantzar, e quèst'è anc la causa d' una gran malincunì ch' ha mi fiol ammalâ per n' avèir nssùn amig, ch' i tegna cumpagnì. Mandâm' dònca ún di vuster fiù, e aqusé alzirì la vostra famèia, es fà nn servezi a me e a mi fiol. Ambros s' trovò lé imbruiâ, ch'a n' savé cossa arspònder, mo pr en' parèir busader al dess d' sé dsèvdamèint. Al turnò a cà tûtt pinsiròus, ch'a i dspiasèva d' far una tresta figura cùn l'amig. Al s'arsols d' trovar un ripieg vstènda om úna del sòu ragazzi, e qusé al cminzò a dmandar alla piú granda s' la vleva far st baratt, e po a quell-i alter dsèndi: ahn tòusi, chi è quella d' vù alter, ch' voia fars' taiar i cavì, trar zò la stanèlla, e metters' sù una gabbana e un par d' brag, e andar a far cumpagnì al fiol d' Basia ch' è ammalâ? La piú granda i dess; oh scusâm pur pâ, ch' me ne m' voi brisa taiar i cavì ch' i m'

tocchen squas i garet, o vut' alter ch' apa
 da far una mattiria sé fatta. Qu' altra, oh
 adèssò sè ch'a m'voi taiar i cavì dòp ch'a m'
 sòn fatt far tútt stì bèlli callslein'? Un' altra
 dis: me purtar el brag, ch'a n' el poss suf-
 frir? La quarta arspòus: me ch'avess da las-
 sar i mi stanlein ch'a-i ho cusé d' nov, es' i
 ho guarné d'incarnâ. Qu' altra dis: mo a n'
 vèd ch' me ch' sòn pzinètta e grassa s' a
 n' avess i tacc alt sù dida, che m' fan parèir
 granda, cossa sré-ia? La sèsta dis: mo ch' a
 m' daga pur mig úna del mi surèll ch' em'
 tira sù e zò el brag, che per zerto me n'prev
 avèir qula pazeinzia tútt i dé. Al pover pa-
 der ògn volta ch' el-i arspundevn aqusé al
 sospirava, e l' era tant aggrundâ ch'al steva
 per pianzer. La pzneina, ch'aveva nom Blúz-
 za, la dess: mo a vèd pâ ch'a sù tant afflett
 per sta cossa ch'a n'fâ che sospirar, ch' a i
 andarò bèin me. Ah pover pâ, mo cossa n'
 farév-ia per cuntintarev'? Ambros tútt cun-
 taint dis: oh cara la mi cocca, brava ch' t'
 m' há propri dâ la veta: oss gaiarda n' per-
 dèin tèimp; al tols una gabanèlla e un par
 d'brag d'un so garzunzèll, al la vsté alla mei,
 cùn una cruvatètta al coll, es la cundúss là,
 e tant Basia che al fiol i fénn purassâ finèzz,
 perchè al paré al piú bèll ragazzol ch'a psses-
 si vèder. Ambros turnò a cà e la Blúzza arstò
 in-t-la stanza dl ammalâ. La cminzò a ser-
 virel' e a dscòrrer sig cùn una grazieina ch'
 incantava. Rizzol ch'n'aveva alter da pinsar

ògn dé i guardava d' fess d' fess, e a n' feva che aducciar tútt i su pass, e tútt i su mot. Al dseva po in cor so: mo me crèd ch' la seppa uua donna: lú n' ha barba, lú ha una vusleina suttila suttila, al fa i passarein curt curt emod fa el donn, l' ha una carneina zintil; in sòmma me i zugarev ch' l' è una donna vsté da om; e a sta manira a i cminzò a vlèiri bèin. Cún st pinsir per la tèsta a i cminzò a vlèiri bèin. Cún st pinsir per la tèsta a i chersé la malincuni, e la fivra d' sorta ch' i duttur cminzònn a dari d' tèsta. La so mamma se dstruzeva dalla passìon, e un dé la i dmandò coss'era quell ch' al tgneva aqusé malinonic. Lú ciappò auem es dess: saviv' mamma cossa m' dâ impazz? A sòn innamurâ del fiol d' Ambros— Coss' è sti mat-tiri? — Mo s' a n' al savì quella è una ragazza, e me murirò s' a n' la poss avèir per muier.— Mo adasi fiol mi, ch' al bisògna pre-ma assicurars' s' l' è vèira. Lassâm' far a me, a farèin una prova: a la mandarò zò in-t-la stalla, es la farò muntar a cavall d' quell pulèider, ch' a sò po me s' la starâ soda in-t-la sèlla, a deg bèin po ch' la n' è fèmmna, perchè el donn ein spuròusi, es fan un mònd d' squas e d' simiton pr andar a cavall, ch' en' s' attèinten nianc andar sù in-t-un sumarein. La ragazza a sintir sta propusiziòn la n' se sguminté brisa. La muntò sù a cavall es girò pr al prâ fagandi far del caveriol, e di salt, e lì po steva cún un mustazz frúgn

e soda, ch'al paré ch' i l' avessen ligâ. Mader e fiol ern alla fnêstra, ch' al fiol vols vêder cùn i su ucc'; e la Mader tgneva dett: mo t'en' vi ch'al fa del coss ch'al par un cavallarezz, stà pur quiet fiol mi ch' l' è cmod a t' deg, quell n'è brisa una donna: mo Rizzol steva sod in-t-la so upinìon, e al dseva: mo la n' vèd, mamma, cmod la tein el pùnt di pi volt in fora? Es scussava la têsta. Essènd aqusé ustinâ, so mader turnò un alter dé a dir: a voi ch' a in pruvamen un' altra: la mandò a torr un stiop, es dess: ohi, cusslein, a voi ch' a pruvamen ste stiop. Carghel' e po sparel' cònta qula muraia, ch' a voi ch' a vdamen ch' tir al fa. La Blúzza mess la pòlver dov l' avé d' andar, e la balleina, e po tirò cùn un auem, ch' a n' s' pssé far d' piú. La mader s' vultò a Rizzol: e aqusé cossa n' degh-ia me? E Rizzol; e dai, vù la vli a voster mod, e me n' in sòn nieint persuas. E in-t-al dscòrrer po tra tú e tú al dess un dé a so mader: mo me sòn innamorâ mort, m' aviv'intèis? E a v'deg tant innanz che quand a n' em' la dâ per muier andarò alla busa. So mader ch' vest ch' l' era aqusé ustinâ, ch' a n' s' i psseva cavar d' in têsta sta matiria, la i dess: oh la vut'savèir nètta? Dèini ad intènder ch'al Duttour t' ha urdnâ i bagn d' aqua curri, e ch' t' vù ch' al vegna tig anca lú, e aqusé a se vdrâ cmod l' ha da avèir nom. Rizzol s' allgrò purassâ, es dcss; oh adèss avì bèin trovâ al pê dèl mal. La

Blúzza mo ch'sinté sbusinar d'st andar all'acqua, e ch'la i aveva d'andar anca lì, la dé la bonaman a un servitòur d'cà, es arstò d'accord che quand l'avess vest ch' i eren là per dspuiars'al fess feinta d'vgnir tútt affannâ a diri ch' so pader d' li vleva murir, e ch'al la dmandava. Aqusé fé, e lì che n's'era che dsfiubbâ i scffon, s' i turnò camminand a ligar, po l'arcmandò Rizzol a st om, es i fé dòu zerimoni a lú, es andò vi currènd alla dsprâ. Lú turnò a cà tútt incantâ piú mort che viv, ch' l'era tant smort ch'al paré ch' i l'avessen dsuplé. La mader s'immazinò ch' i fúss del dsgrazi e la i dmandò cosa i era d'nov uua bona volta. Lú po i cuntò coss'era suzzêss, e ch' l'era audâ busa. Li al cunsulò es al fé mettr a lêtt quiet, quiet dsèndi; dmattèna t'hâ d'andar a cà d'Ambros all'impruvvis, e dmandar d' so fiol, e s' al starà un pèzz a vgnir al srà sègn ch'al se dspoia di pagn da donna, e al s' mett qui da om. Rizzol ubbidé, e qu' alter dé l'andò là, e al prem ch' i vegn avrir al fú Ambros: oh dis Rizzol: a m' rallegher ch' a s' guaré, al u'è dònca vèira ch' a vlevi murir? Aré un gran bisògn d' dir ún sò che a voster fiol, fâmel' vgnir qué súbit. Ambros arstò curt, e l'andò sú camminand da quell ragazzi, es fé vstir in frèzza la Blúzza: mo la n' pssé far aqusé prèst, perchè l'era vsté anc da donna; la sté un pzzol, e po la se dscurdò d' cavars' i urcein dall'-i urecc'. Quand Rizzol vest aqusé

al dess: ah la mi galanteina, guardâ mo s'a
 sî una donna, a voi mo ch'a siadi mi muier.
 Ambros ch' vest che quèsta era la furtòuna
 dla ragazza al s' adattò vluntira, purchè so
 pader Basia fúss cuntèint. I andònn tutt in-
 sèm a cà so, e al padr e la mader ch'vesten
 Rizzol tutt alligher i dénn al so cunsèins. I
 n' saveven po per cossa Ambros avess fatt
 sta feinta, e lú i cuntò, perchè al n' aveva
 che del fèmmen. Allòura, al vegn in tèsta a
 Basia d' far un gran parintà, es dess d'vlèir
 dar a i su fiù quell-i alter tòusi d' Ambros.
 I fénn vgnir i ragazz e el ragazzi, e fra puc
 dé a s'fé una massa piú granda d'zuccarein.
 E guardâ s' l' è vèira ch' al suzzêss quell
 ch' a v' dess alla prema, che l' ubbidieinza
 parturé non sòul la furtouna d'qula cinètta,
 ma anc del sòu surèll, bèinchè el n' al meri-
 tassen brisa.

FOLA SÈTTIMA

Curvètt.

Chi vol trovar l' invidia, e i rigir, vada fra i Curtsan.

A i era una volta in còurt dèl Rè d' Fiúm -larg un zuventèll, ch'aveva nom Curvètt, tant bòn e tant d'garb, ch'al Rè i vleva un gran bèiu, perchè sòuvra i su purtameint a n' i era propri nieint da dir. Mo i alter curtsan eren rusgâ dall' invidia: e n' seveu che murmurar tra d' l'òur. I dseven: mo ch' diavl hâl' mai fatt al Rè gustù, ch'al l'apa d'avèir tant in grazia? Nú alter zerchèin d' far l'asn e al boia per dari in-t-al dèint, ohibò, ma lú tutt quèll ch' al fa è tutt zúccer. Aqusé tutt al dé i trovaven cvèll da dir per mettrel' in dsgrazia dèl Rè, e in tutt el-i uccasiòn i zer-caven d'psseirel' far sfigurar s' i psseven. Mo Curvètt ch' era affadâ steva cùn el-i urècc'

averti, e cún tante d'ucc' per star luntan dal trappel di Curtsan, perchè al saveva ch' la furtòuna dla Còurt n' è mai fèirma. I su nmig vesten che la strâ d' diren mal, ch' i aveven tgnú fen'allòura, n'ariusseva brisa, i tintònn d' far all' arversa, e d' ludarel' sèimper, e dir bèin d' lú cún al Rê, e mutrandi che cún la so tèsta l' era bòn d' far quèll ch' al vleva. Un dé i andònn a dar ad intènder ch' al s'era vantà d' rubar al cavall all'om salvadg, ch'era so nmig murtal, e al steva sèimpr arpiattâ in-t-un bosc, dov i era una muntagna altissima, e lé al s'era furtificâ. Al cavall d'st umazz aveva tútt el bllèzz ch' s' possn immazinar, al pareva fatt cún al pnnèll; d'zúnta po l'era affadâ, e per quèst al parlava cmod a fein nú alter. I curtsan ch' saveven ch' zaqulein era l' om salvadg, ch' mal guai a chi i deva sòtt' al greinf, e ch' vdeven la difficultâ d'andar là pr amòur d'qula muntagna, e aqusé a i pareva d'èsser sicur mittendel'a un priguel sé fatt, de dsfarsen cún unòur. Al Rê che n' cgnusseva la malezia d' qulòur, e ch' arev vluntira aquistâ quèll cavall, anc per farla in barba all'om salvadg, dess a Curvètt: oh caro te fam'avèir in-t-el man al cavall dl om salvadg, ch'a seint ch'seppa aqusé bèll e virtuòus, e po cmandem'dov a sòn bòn, ch'te vdrâ po te. Curvètt cgnussé che quèsta era fareina d' quell grintein'ch'eren sèimper dri a dari al gamb, mo al fé feinta de n'capir, e al dess ch' l'aré.

fatt l'impussebil per servirel'. L' andò múcc' múcc' vers la muntagna, es intrò dèinter pian pian in-t-la stalla, ch' era in-t-una grotta lé ai pi, es tols fora al cavall, a i saltò sú camminand es mess al cavall d' carrira. Lú, ch' s'sinté cundur vi, s'mess a zigar: ohi padrou a n' udi? Ohi Curvètt em' porta vi. L' Om salvadg, ch' è una spezia d' bistia, aveva cmod a v' pssi figurar tútt el bisti salvadghi al so cmand, e aqusé al i amullò drì di lion, di luv, e di gatt maimon, ch' aveven tant d' buccazza averta per pssèirs' sgufflar Curvètt cún piú fazilità; mo a n' fú dá l'òurdn al bisti, quèsti en' fúnn mega vgnú zò dalla muntagna, che Curvètt aveva zà ciappà tant avantaz, e po lú andava cm' è véiul, ch'el bisti n' al pssénn arzúnzer es turnònn indrì. Al presentò al cavall al Rê, ch' l' abbrazzò cmod s' al fúss un so fiol, e po i dunò una bursa peina d' dubblon d' or. I curtsan, ch' al vesten aqusé dsnumâ, in vez ch' i arén vlú vedrel' prigulà, i cherpaven dalla rabbia. Ma non per quèst i s' persen d'anem, e po dessen s'la n'è alla prema, al dòu: al bsò bèin ch' a z' inzgnamen d' fari ròmpr al coll vdé. I turnònn dal Rê e s'ralleggrònn dèl bèll cavall, mo i i dessen, mo qusé pssess avèir so Maestâ l' apparât dla stanza dl' Om salvadg, ch' a i dsèin nù che a n' i è cossa cumpagna per tútt al mònd, e al chersré al so tsor piú d' qualúnqu alter prèinzip, e a n' i sré che quell brav mustazz d' Curvètt pr ariussiri.

Al Rê a i vegn voia anc d'quèst e al ciamò Curvètt es i al dess. E lú sèinza dir una parola a i fé una riverèinza, e po i vultò el spall, ch' al Rê av pora d'avèirel' dsgustâ. Curvètt andò sùbit là dov era al palazz dl Om salvadg e al trovò so muier da per li, ch'aveva fatt un umizzein salvadg, e so maré era andâ fora d'cà pr invidar i parcint, e la parturièinta s'era livâ da lètt per far al dsnar, perchè la n'aveva un can ch'i dess man. Curvètt ch'vest ch'la povra diavla era mal in gamb a i dess sod sod, mo cossa fav' puvrètta, a n'parturessi iir? e oz a sù què a : d'arev'? Guardâ ch'al part n'ev' vada : sta. Li arspòus: eh d'grazia tasi: n' ch'a sòn qué ch'a-i ho un dafar, ch'a n'poss piú, es n'ho nssùn ch' m' aiuta? Lú dis: mo dov son-ia me? Me v'farò quèll che v'bisogna, lassam'pur far. Oh, siav' bendètt, fiol mi dis quela donna, zâ donca ch'a vli far cvâ? tuli st manarein e stlà sti quatter pzù : gna, ch'ein tant gruss, ch'a-i ho pora : m'arbalten la pgnatta.— Mo vluntira, spòusa, n' dsiv' ch'a vli ch'a stèlla sta lègna, mo ch' vliv' piú bèlla lègna d'quèsta? E top- pa: e in scâmbi al mnò in-s'-al zúcc alla donna. ch' al i al batté da qué a là, d' ma- nira tal ch' la mors innanz d' accorzersen. Quand al s'fú dsfett d'qustì l'andò dinnanz alla porta dèl palazz es scavò un bòn foss fònd, e po al cvers d'brocc e d'erba, e lú s'arpiattò dòp alla porta, sein ch'arrivò l'Om

salvadg cùn tùtta la so zèint, e allòura al saltò in mèzz al curtil zigand: Viva al Rê d' Fiúm larg e mora l' Om salvadg. Quèst ch'udé sta piva s'fé innanz pr andar dèinter dalla porta, e saltar addoss a Curvètt, ch'al le vleva tridar cmod s'fa la sussezza; mo al cascò long dstèis in quèll foss ch' era cvert; e tutt qui alter i tegnen drì per vlèirl' aiutar, e a n'in arstò ún in pi, ch'i eren là zò tutt sbrindalâ, ch' a i vleva alter innanz ch' i s' livassen sú. Curvètt i andò trand addoss di sass, del pred e di madon, ch' i dvintònn tant fritèll, es arstònn tutt suplé là sòtta. L' assrò po la porta dèl palazz, es purtò la ciav al Rê, che n' finé mai piú d' ludarel', es i dess: oh van' pur ch' t' i un gran om: a t' voi dar mi fiola per muier, ch' t' hà mo facchinâ abbastanza. In sta manira al dvintò zènder dèl Rê, e qui ch' i vleven mal teinsen caiar, e mursgars' el dida dalla rabbia.

E a s' pò dir, ch' a i suzdé quèlla d' Bèinvgnú;
Ch' andò per dar ai alter, es buscò lú.

FOLA UTTAVA

L' Ignurant.

A i era una volta un om recc purassâ, ch' aveva cùn al so giudezi cunservâ e chersú la so ricchèzza, mo perchè a st mònd a n' i è felizità perfètta, l' aveva per so dsgrazia un fiol aqusé ignurant ch' a n' cgnusseva i mlon dal zúcc. St om ch' saveva ch' la miòura scola ch' s' possa dar a un ragazz l' è quèlla d' fari girar al mònd, a i dé un sacchètt d' zcchein, perchè al pssess viazar comod e mercantzar, com l' aveva fatt lù. St zuvnett, ch' aveva nom Mussòn, s' avviò vers Venezia, dov al s' vleva po imbarcar pr andar in Levant. Dòp avèir girâ n' sò quant dé al s' imbatté in-t-un ragazzèll smilz smilz ch' era appunzâ a una fioppa es pipava. Mussòn i cminzò a

guardar, e a i piase purassâ. A i dmandò: cmod aviv' nom quell zòuven? D' ch' paéis siv'? Che mstir fav'? — Me a-i ho nom Fúlmin, dis qulú, a sòn dla zittâ d'Saièta, al mi mstir è al lacché, es corr cmod fa una losna. Mussòn dis: oh a vré po vèder me, a ciaccher a s'fa d'gran coss. — Mo s'aspttarì un puctein a vdri s'a deg la busi —. Al vest vgnir da lontan una livra, al lassò ch'la passass dinanz un bòn pzzol per dari bèin dèl vantaz, e po s'mess a còrrer aqusé fort per la campagna, e in quattr o si pass l'arzunzé la livra. A Mussòn a i piase purassâ sta cossa, e a i dmandò s' al vleva andar a star sig, ch' al i aré dá un tant al mèis. Fúlmin' s' i accumulò, e i seguitònn al so viaz. Dòp ch' i avén fatt n'sò quant meia i s' fermònn la sira a un uestari, e a i veins a servir un zuvnètt ch'aveva dòu urècc'longhi longhi. Mussòn i guardava d' fess, e s' maraviava d'sti urècc', a i dmandò cmod hát' nom; d' ch' paéis it': cossa fât' qué? Lú i arspòus franc: me sòn d' Vall Curiosa, a-i ho nom Urèccia d' livra, e quand a mett in tèrra úna del mi urècc'a seint tútt quell ch' s' dis da un co all' alter dèl mònd. Me seint i rigir di affittuari per far crèssr al prezi dèl surmèint, i daccurdèin di lader pr andar a rubar la nott, i dscurs di mruset, sebbèin ch' i seppn assrà in-t-una stanza, tútt el ciaccher di servitur còtra i su padron, in sòmma ògu cossa. Mussòn dis: mo quand la seppa aqusé t'sintirà mi pader cossa al dis d'me

adêss. Al ragazz dstënd l'urèocia per tèrra, al stà lé un pzzol a sintir, e po dis: a i è un vècc'ch'dscòrr cùn so muier, es dis: Oh in tanta malòura a z' sèin pur dscavà dai garette quèll stival d'Mussòn, a n' i è un incantà piú grand al mònd. Adêss al vdrà bèin lú cossa vol dir a êssr un asn, un tabalori, una bistia.... ah tasi tasi, ch'a-i ho capé assâ, n' stâ mega piú a udir, ch'a n' se dscrùvess cvèll d'piz; e po a i dmandò s'al vleva andar sig, e lú azittó. I fénn alter dis o dods meia, e i trovòn un ragazzol ch'tirava a del passer cùn una balêstra. I s'fermòn un pzzulètt, e i vesten ch' al n' in fallava úna, d' manira tal che in-t-un quart d' òura ch' i eren lé a in aveva zà ammazzà un miar. Mussòn arstò maraviâ, al l'interrogò al solit, e lú dis: A sòn Miradrett, da castèll Tiragiúst, e a sò tirar qués a sègn, ch'a m' basta l'anem d' accoier in-t-un' anima de mlòn, e digand aqués al tirò a una grana d' mei ch' era sú in-t-una preda, e al da fé saltar vi d' posta. Mussòn ciappò sú anc quèst. I camminòn in sta bèlla cumpagnì alter du o tri dé e in mêzz a un' averta i trovòn di muradur ch' feven dla calzeina in occ' a un sòul ch'scuttava, ch' i srén stâ in pê d' brusar viv. Mussòn s'moss a cumpassìon es dess: mo cmod i durav' el mi cheriatur qué a st gran sòul? L'è una cossa da vgnirv' un' inflamaziòn d' pètt. — Oh adêss sé, dess ún d'qui, me sfid tútt el-i inflamaziòn: a n' sintì ch' a stèin fresc

cm' è una rosa? Nú avèin al secret cùn nú e la medseina preparâ. A i è lé dôp a quela casòuna un zuvnett; che z' soppia dedrì, es fa cùn la bòcca tutt i veint ch'a vlèin. Mussòn al vols vèder e dmandari ògn cossa. Lú dis: a m' ciam Suppiadur, a sòn da Tèrra Vintòusa, e a sò far cùn la mi bòcca tutt i veint; Muntan, Rumagnola, Sernara, Bura, e Vèint dsòtta, che quèst po è al mi fort. Ch' al staga a sentir e a vèder. Al s' mess a far un vintsein galant ch' l'è quèll ch' i poeta ciamen zefir, e po un po' piú fort, es finé cùn un Aquilòn quésé putèint cònta un filar d' zris, ch' al li arbaltò, es cavò dal radis. Mussòn s' cuccò anc quèst es al vols sig. I seguitònn po insèm al viaz, e i arrivònn a un' ustarì dov era vgnú una vassèlla d' vein sù in-t-un carr. Mussòn s' fermò inuccâ a guardar a un om ch' ciappava sù un bigònz peim ras d' vein cùn una man sòula es s' al mitteva in spalla; dis: guardâ ragazz che fiâ ha quélú. Lú sinté, dis: oh quèst è bèin mo cvèll d' gross, a livarev' bèin anc la vassèlla. Mussòn s' mess a reder, e qustú s' mett sòtta al carr cùn la scheina es alza al carr, la vassèlla, ch' era squas peina, e i bu ch' i ern attacc cminzavn a sbindlar zò ch' l' aré livâ anc qui, s' al bioic n' i bravava. Mussòn dis: mo chi it' mai? — Mo a sòn Scheinaforta me, a vegn da Valèinza, ch' a purtar un sacc d' quatter corb la m' par una paiugula. I m' vleven per facchein d' gabèlla, mo qui alter pover

diavel d'facchein srén murt d'fam per causa mi, e me n' n' ho vlú savèir. Vgnin dònca mig: dess Mussòn, ch' andarèin a zercar nostra furtòuna. A s'mess a camminar tútta sta ciurma, e al calava i quattrein a Mussòn, che a v' sò dir me s' i aveven dell'-i abilità, i avevn anc del zert sghess, ch' i arén dà fònd a una cuseina dl Imperatòur. Dòp avèir zirandulâ d' zà e dlà i s' fermònn in-t-una zittâ dla Lombardi dov cmandava al Dúca d' Bèllfiòur. I sinténn cuntar che st Prèinzip aveva una fiola, la qual òltra l'èsser zòuvna, bèlla e recca, l' aveva po un pregio, ch' i passava tútt: la curreva cún tanta sveltézza, e alzirèzza, ch' l' aré pssú andar sòuvra al fravel sèinza asquizzarn úna. Per far bèin cgnosser la bravura d' sta ragazza l' aveva pubblicâ una giostra, dsènd: che chi avess vlú far a còrrer cún sta fiola al l' arév dá per muier a chi l' avess arzúnta, mo al cuntrari ún ch' avess tolt l' impègn, e fúss po armas indrì, l' arev dovú pagar per penal un star d' zecchein d' or, e n' pssènd pagari a i sré stâ taiâ la tèsta. A i era vgnú da tútt el band di gran cuncurreint, ma nssún s'attintava a metters' all' imprèisa. Mussòn sté a cunsei cún la so comitiva, e po andò dal Dúca, es i dess: sâla chi farà a còrrer cún la so Sgnoreina? Mo me nò, dis al Dúca: ch' a n' al sò. Mo l' è st babi ch' è qué lú, dis Mussòn: me srò quell: ch' vinzrà st bèll prèmi. Al Dúca i guardò: po ficcands'

a reder, dis: hum! pèinsi mo te, t'sâ zà ch' a-i ho dett, o guadagnar la fiola, o éssr impiccâ, perchè me vèd ch't'ì un dscalzacan. Quand vegn al dé dla còursa Mussòn mandò a dir al Dúca che d'grazia al cumpatess ch'a i era vgnú un pò d' ussida, e ch' al n' aré pssú còrrer lú, mo ch' al mandava un alter zòuven. La fiola dèl Dúca ch'sinté st'imbas-sâ la dess: mo vegna mo chi vol, che me a n'm' importa un coren. La piazza era peina zèppa d'zèint vgnú per vèder sta bèlla cossa, ch'a n'si sré tratt un gran d'mel, e al cum-paré Fúlmin vsté propri da lacchè, e da lé a un poc la Mnarèlla, ch'l'aveva nom aqusé, vsté all'alzira cún un curstein d'lustrein culòur d' rosa, e un stannlein d' vèil turchein ch'i arrivava a mèzza gamba, el calztein' candi d'sèida, e du scarpein sèinza sola, e in tèsta una pneina punsò ligâ cún un nastrein bianc e i cavì ch' i svulazzaven. I fúnn mess tútt e du all'impar cún el spall, e po al turrú rú, turrú rú del tròmb i dé la mossa. I cur-reven ch' i garet i tuccavn el spall, i pare-ven can livrir ch'curressen dri alla livra, ah cossa degg-ia, fá cònt d' vèdr el livr istèssi. Mo cossa, prema d'arrivar alla meta, Fúlmin ch' aveva al nom e i fatt aveva zà lassâ in-dri la Sgnureina, e aqusé al fú al prem lú arrivar d' cò. A pssi crèder el sbattrì d'mau, i strell, e al fracass dèl popol. Eviva al fu-rastir, eviva al furastir tútt zigavn a gòula avorta. La Mnarèlla pareva una pèzza lavâ

dalla rabbia, perchè nssún l'aveva mai veinta. Mo basta la s' cunsulava perchè l' era dett ch'a s'avess da far dòu volt la còursa, innanz d'uttgnir al prèmi. Lì andò a casa, es fé una steriarì alla preda d'un anèll, perchè el steriarì la li saveva far benessem, ch'a i el-i aveva insgnâ la so sgnera mader. Chi tgneva in did st anèll a s'i incavcciava el gamb d' una tal manira, ch' a n' el psseva piú mover. La 'l mandò a regalar a Fúlmin, perchè al le tgness in did pr amòur so. Urèccia d' livra aveva mo da star a câ sintú la fufegna, ch' aveva urdé la sgnureina cún al so sguer pader, mo a n' vols dir nieint per vèder cmod andava la fazzènda. All'òura d'far la còursa el tròmb cminzonn a sunar, la Mnarèlla vi a gamb, ma al puvrètt d'Fúlmin, per quant al s'dess all'impecc, a n' i fú mai dúbbi ch' al pssecc dscavcciar el gamb, e l'armas lé cm'un stllon. Tiradrett ch' aveva sintú da Urèccia d' livra cmod i aveven aguzinâ quell pover fiol, dé man alla so balèstra es accuié d' posta in mêzz alla preda dl anèll, e súbit la pars una forbsa ch' taiass i ligàm del gamb, e al s' mess a còrrer aqusé fort ch'in quatter salt l'arzunzé la Mnarèlla, sebbèin la i fúss lontan piú d' zèint brazza, es vinzé al pali. Al Dúca a i vegn bèin bèin sú i ciù, es tgneva dett: guardâ mo vù s' a voi ch'al mi sangu vaga in man a qulú, ch'è lé, zerto s'al n'ha alter a n's'únz zà i baffi lú. Mo per trovar qualc ripieg al ciamò i su cunsiir, perchè i

i dssen al so parèir. Tútt conclusen ch' al n' era prudèinza dar una sgnòura sé fatta a un butgar, es dssen ch' al pruvass a dari piúttost di quattrein, ch' forse l' aré avú piú a car. Al Dúca mandò a torr Mussòn, es i dess ch' l' aveva fatt pinsir d' dari di quattrein in scambi dla muier, e cossa al pretendeva. Mussòn dess me a voi tant or, o tant arzèint quant pò purtar in s' la scheina uu cumpagn ch' a-i ho mig. Al Dúca fé i su cont dis, ch' diavel d' pèis prâl' purtar? A n' i è mai dúbbi, ch' l' arriva a un miar d' lir. Al s' cuntintò ch' al i andass qu' alter dé cún al cumpagn, e intant l' aré preparâ l' uccorrèint. Mussòn al dè dòp andò là cún Scheinaforta, e lòur cminzònn a mettri addoss di bavúll, e po del cass, e di panir pein d' ducaton, e d' zcchein, e del scattel d' luig', e Scheinaforta steva lé dur, ch' al pareva iúst ch' l' avess in spalla un sacc d' paia. Mussòn ch' vdeva ch' al pareva ch' i s' scussassn in-t-al mandg, a i dess, mo lustressen, l' ha promess d' darem' tanta robba quanta pò purtar st om ch' è qué, la véd bèin anca lì ch' al n' è assâ carg. Al Dúca mandò ai banc a torr di alter quattrein, e po a mettri in spalla el sòu sòttcòpp, i su bazil, e candlir d' arzèint, es in mandò anc a tòrr in prèst; mo al n' era nianc assâ. Basta i teinsen dsmetter de dspraziòn ch' a n' se saveva dov attaccar piú nieint, tant erel' pein, ch' dèl rèst lú era lé aspttaren dl'altra. Dòp ch' i fúnn andâ vi

cún un capital sé fatt, al Dúca, e i su cunsiir la biassaven mal che quìour avessen da purtar vi tútt el ricchèzz, e el rissòurs dèl Stat: e aqusé i destinònn d'mandari dri dla zèint ch' i alziress un poc. Urèccia d' livra, ch' steva sèimpr in suspètt, udé al cumplott es sinté quand fú dá l' òurden d' arrivari addoss. I vesten anzi al spulvrazz ch' alzava i cavall d' qui ch' vgneven. Suppiadur ch' vest la cossa incamminâ mal, s' mess a suppiar tant fort, ch' al fé cascar da cavall tútt qui ch' i eren, e po suppiò vi i cavall, la zèint, i stiupp, e tútt quèll ch' i aveven sig, ch' i se spargiònn tant lontan ch' a n' s' in savé piú rêbsa. En' trovand piú nssún impedimeint i andònn tútt a cà d' Mussòn, dov so pader l' arzé vluntira, i fénn el part dèl tsor in maniera ch' tútt fúnn cunteint, e ognún turnò a cà so, e Mussòn armas cún so pader un poc piú dscantâ, ch' al n' avé piú da lamin-tars' d' lú, es en' fú piú d' mala voia.

FOLA NONA

Al Gran Turc.

Al Gran Turc andand una volta in-t-l' Egett al ciappò una rògna aqusé putèinta, ch' l'era tri ann ch' al l'aveva sèinza ch' al s' in füss pssú liberar. I duttur n' i psseven cattar al gallòn d' farila andar vi, e pr aquietar ste Sgnòur ch'era infuriâ, i s' accurdònn fra d' lòur d' pruponri ún d' qui rimedi, che n' s' pònn far, o ch' lòur almauc cherdeven impussebil. I i dessen ch' l' era nezessari ch' al s' bagnass cún dèl sangu uman, mo ch' al vleva èsser d' un Prèinzip par so. Scbbèin che st rimedi i pareva stravagant, tùttavolta dalla gran voia d' guarir, al spedè di bastimeint cún di suldâ armâ cún òurden ch' i avessen da cunduri lé un gran prèinzip. Qustòur s' messn a zirar pr al mar, e zira,

e zira, e tant zirònn, che quand al zil vols i vestn una barchèta ch' vgneva dal Règn d' Fortciar, dov a i era dèinter al fiol dèl Rè, ch' aveva nom Pavlein. Qui turc s' i trénn addoss cm' è tant cagnazz, e lú al pover zòuven era vgnú pr andar un poc a spass: oh a t' imprumètt, ch' i t' m' i dénn al spass, ch' al zercava. Basta i al ciappònn sú d' pèis es al purtònn a Custantinopol. I Duttur dessen: eh! dai mo d' nas adèss: o tù mo sú: qué bsògna trovar un qualc ripieg primbruiar la fazzènda. I cminzònn a dir ch' la n' era prudèinza al servirs' dèl sangu d' un om arscaldâ e ch' bisugnava lassarl'arpussar e ch' a n' füss aqusé arrabé e malinconic. Dòp passâ di dé i vleven pur aslungar al tèimp, part pr en' s' far smattar, s' al rimedi n' füss zuvâ, part per cumpassiòn d' st zuvnètt, e i cunsiòn al so padròn a far star alligher al Prèinzip, e zercar d' ingrassarel', ch' l' era magher stlà. Al Gran Turc i fé preparar un appartamèint ch' era avsein al so zardein, dov al psseva spasszar quant al vleva, e po i dé li zèinzia ch' al psess cunversar cún so fiola, e cún el sòu dunzèll, ch' andaven spèss in st zardein, perchè al n' avess da patir malinconi. Intant al passò qualc mis e al Prèinzip era dvintâ grass e in tòn, ch' al feva voia. A s' cminzò a preparar al Gran Turc a far la purga, e i su cunfideint dseven ch' l' era òura d' scannar al sgnor Pavlein. La sgnera Rusèlla, fiola dèl Rè, cmod a v' immazinari

zà, era innamorà dèl sgnèr Pavlein, ch' l' è la solita cossa ch' suzed ai zuven cm' i s' trovàn insèm; e anca lú d' lì, d' maniera, ch' i s' eren prumess d' spusars'. Lì ch' praticava in còurt sinté sbusinar d' ste scannamèint. Bisogna mo savèir ch' la Governant dla Rusèlla era una streia, ovvèir si l' aveva la fadari, e la vleva tant bèin a sta ragazza ch' la i l' aveva insgnâ cmod va, anzi la i aveva dunâ una spada ch' aveva una fadaziòn antiga fena d' so bsnona. La tòusa dònca ch' sav al tradimèint ch' i vleven far al so spòus, la i dé sta spada, e po i dess: ch' al tuga, sgnèr Pavlein, s' al vol salvar la veta, ch' a n' perda tèimp, perchè a i mantegn ch' i ein dri cún el matt parol. Ch' al còrra e ch' al vanga al mar, cún sta spada al srà invisebil quand al vol. Là al truvarà una barca preparâ, dov al srà arzví cún tútt i unur; ch' al si fecca dèinter, e ch' al m' aspètta, ch' a vgnarò prèst. Pavlein a n' i pars vèira d' scappar, tant piú ch' al sinté ch' la sgnera Rusèlla srev andâ sig. Lú andò dònca, e in quèll mèinter mo la Rusèlla fé una steriarì in-t-una carta e in-t-al far di simiton alla so Governant la i la mess in bisacca sèinza ch' la s' n' adess; e súbit ch' la l' av in bisacca la s' mess a durmir aqusé fort, ch' la n' s' arsinteva da nssúna banda. Lì po intant andò al scregn del zoi, es ciappò sú tútt quèll ch' i era d' miòur, e po còurs alla barca, e addio, chi t' ha fatto quelle scarpette: e i andònn ch' i vulaven.

Da lé a un poc al Gran Turc andò in-t-al zardein, com l'era solit d'far dòu volt al dé, e n'vdènd al Prèinzip, al dmandò dov'era la fiola, e a n's' trovava nè l'ún, nè l'alter. Al còrr dalla Governant ch' al trova indurmintâ sú pr un canapê, es en' i era mod de dsdarla per quant vers s' pssess far; i i tirònn al nas; i i fénn el ghettel; eibò; brusai dla zavatta sòtta al nas, zigava infuriâ al Gran Turc, ch' el sràn cunvulsion, mo nianc per quèst la s'muveva; livâla sú al dess, dspuiâla, e mittila a lètt a vèder se a moverla la s'dèda; e in quella che 'l dunzèll i cavònn al grimbal dov i era la carteina in-t-un bisacchein, a s' dsfé la malì e lì se dsdò, es dess: ah traditòura, guardâ mo in ch'manira l'ha approfittâ del mi lezion, l'è scappâ cún al so mròus. Al Gran Turc i urdnò ch' la tulesse súbit una nav e ch' la i tgness dri, e in tutt i mod ch' la l'arzunzess, e ch' la i la cundusess lé. Dett e fatt la vèccia còurs al port, la saltò in-t-una barca, e s'mess a còrrer dri ai spus iúst cm' è vèiut. La Rusèlla ch' stava in suspètt, es andava guardand indrì, la vest da luntan st lègn, e la vèccia ch' i era sú, la dess: ahn sgnèr Pavlein, ch' al faga prèst, vèdel', a metter man alla spada, e ch' al s'apponza cún la scheina alla barca, e quand al sintirà dl armòur d' cadèin' e d'anzein, e lú ch'al mèina zò all'orba, e dov al coi al coi, perchè l'è qué la vèccia, la qual srà invisebil per lú, e s' a n' z' aiutèin

a sèin pers per sèimper. Al Prèinzip n' fú nè mútt nè sòurd, al seint l' armòur, e lú tira un gran arvers cún la spada, e toppa al cols a taiar nett nett tútt dòu el man dla vèccia, ch'el saltònn in mêzz all' aqua, e la strillava cmod fa un' anma adannâ. E aqusé tra 'l dulòur, e tra la rabbia la fé un augurazz alla Rusèlla dsènd: che súbbit ch' al so mròus avess mess i pi in tèrra ch' al se dscurdass d' fatt dla so persòuna d' lì. La vèccia po turnò a Custantinopol, es muré dòp dell' -i òur. Al Gran Turc dé in tanta dspraziòn pr avèir pers la Fiola, e la vèccia, per pora de n' pssèir piú guarir perchè a i mancava al rimedi, ch' a i vegu una sivrizza ch' al purtò vi in tri dé. I du mrus po quand i fúnn poc luntan da Fortciar, Pavlein dess alla Rusèlla, ch' la m' aspètta mo qué, ch' a voi andar a far vgnir del carrozz, e del livré, ch' a la voi cundur a casa in s' i fiocchi. Mo al n' avé aqusé prèst mess i pi in tèrra ch' al vegu alla lus la steriari, e al se dscurdò d' fatt dla povra Rusèlla. L' arrivò a casa, a i vegu incòtra al pâ, e la mamma cún dell' -i allgrèzz che n' fineven piú. La Rusèlla sté alla pazeinzia tri dé, ch' la n' saveva cossa s' fúss mai suzzèss. Finalmèint la pinsò ch' i fúss stâ fatt una qualc malì da qula brútta vèccia. La s' fé cundur in zittâ, e po tols una cà ad affett indrett al palazz dèl Rè, perchè so fiol la vdess, e al s' arcurdass d' lì. Lú vgneva alla snèstra ciar volt, e al pareva

ch' al n' s' address nianc ch' li füss lé, mo a
 n' fú brisa aqusé di alter cavalir d' Còurt,
 che quand i avn aducciâ sta bêlla turchèta,
 i cminzonn a fari i bi uccein, a mandari
 dell' imbassâ, e a fari di regal. Lì i tuleva,
 es dava bon' parol a tútt, mo quand i an-
 davn a hattr alla so porta o ch' la i feva
 dir ch' l' era fora d' casa, o ch' la durmeva,
 o ch' l' aveva mal alla têsta. Ognún però
 s' cherdeva d'êssr al so occ' drett. Mo fa sta
 fazzènda oz, fala dman, i eren tútt dsgrustâ,
 e un dé ch' i cunrastaven sòuvra sta ragaz-
 za l' arrivò lé al Rè es vols savèir coss' era
 la causa d' sta lit. Lòur i cuntòn in ch' mod
 i eren minciunâ. Al Rè tols el sòu part es
 mandò a chiamar la Rusèlla, e quand la i fú
 dinanz a i fé una rumanzeina, mo d' músç',
 dis: a vré savèir me la mi mruseina dl'alba,
 cún chi a pinsâ d' trattar? A n' savì, la mi
 anquana ch' a v' farò scrivr in-t-el bullètt no?
 Oh guardâ che pttèigula! Poc rispètt, trattar
 i Cavalir dla mi còurt in sta manira! La
 Rusèlla sté soda a udir sta filâ cún un mu-
 stazz frúgn, sèinza mudars' d' culour, l' arspòus:
 Mo me sacra curòuna, quell ch' a-i ho fatt
 a m' par ch' a l' avess iúst da far me, e li
 cossa disla? La n' sa ch' tort a-i ho arzvú
 me da chi dipènd da lì? A m' sòn vlú ven-
 dicar me, oh guarda. Al Rè vols savèir coss' era
 sta cossa. Lì seguitò: mo a m' è stâ fatt un
 aggravì tant grand ch' al bsgnaré bèin, ch' a
 fess me una massa d' impertinèinzi iunatuz ch' a

i avess rèis la pareglia. Eh, Sgnòur, al pò savèir ch'a i é stâ una persòuna, ch' a-i ho fatt piú che n' fé Carl in Franza. Me l' ho liberâ dal man d' una streia, a l' ho mess in-t-la bona vi, es l' ho fatt arrivar san e salv a cà so; e in ricompèinsa al m' ha vultâ un bèll par d' garet, e se n' s' arcorda d' me quant s' a n' fúss mai stâ al mònd. Eppur a n' sòn mega una pttèigula, nè un' anquana, a sòn la Fiola dèl Gran Turc. Al cgnossel' lú; oh l' era mo mi pader lú, s' a n' i è d' incomod. Al Rè a sentir sta quaquila dvintò ròss, es i fé súbit dar da seder, e po cminzò a scusars', digand: oh ch' la m' perdòuna per carità... a dirò cmod dess qu' alter... a sèin suggètt a fallar... Ch' la m' dega, caro li, chi fù quell baròn ch' la trattò aqusé mal, ch' al possa castigar? La Sgnòura s' tols un anèll d' in did, es dess:

*A chi saltarà in did d' posta st anèll,
L' è cònta quell ch' a fag tútt st gran flazèll.*

La tré in sú l' anèll e d' lanza tratta al saltò in did dèl prèinzip Pavlein, ch' era stâ sèimper lé presèint a tútta stâ zanzada, e fen allòura al n' aveva nianc capé ngotta. Ma tant quant l' av l' anèll in did a se dsfé l' incant, e a s' i avers la mèint. L' arcgnussé súbit la Rusèlla; al còurs a abbraczarla e a dmandari scusa. Mo li ch' saveva ch' la còulpa n' era so, n' stintò brisa a perdunari.

T. VI.

Al Rè i accurdò ch'la spusass so fiol, e aqusé tutt fúnn cunteint, e s' verificò: *Che cùn al tèimp, e la paia a s'madura el néspel.*

FOLA DEZIMA

El trèi Fad.

In-t-al Castèll d'Marzapan a i era una vèdva ch'aveva nom Cardòuna. Tra li alter bon' qualitâ ch'aveva qusti l'era la donna la piú invidiòusa ch' s' dssess dar a qui dé. S'la so galleina feva l'ov sù volt la stmana, e ch'quèlla dla vseina l'avess mai fatt sètt, àvert zil e feccti dèinter. S'una so amiga vinzeva un amb d' sù lir al lott, la cherpava dalla rabbia, e la n' psseva vèdr nssùn cuntèint, sèinza èsser rusgâ dall' invidia. La Gradezza so fiola òltra d'aveir tutt el cattiviri dla mamma, l'era po anc aqusé orrida, ch' la feva pora, e cùn tutt quèst l'era al

spasmein dla mammeina, es i pareva una gioia.
 La vèdva s'armaridò cùn Meccantoni, bèin-
 stant d' Pancúcc ch'era tgnú in veneraziòn
 da qui Pancucchis pr èsser stâ in-t-la prema
 dignità dòu volt, cmod srev mo qué al Cun-
 falunir. L'aveva mo anca lú una fiola ciamâ
 Zizèlla, ch'era mo l'arvers dla mdaia d'qu'â
 altra nisia. Bèlla e perfètta dalla tèsta insena
 ai pi, bona e galant, ch' tûtt arén vlú èsser
 sèimpr in so cumpagni; una cossa insòm-
 ma da alcars' el dida. Dòp ch' la Cardòuna av
 tolt st om la cminzò a capir ch' la so Gra-
 dezza feva una brúttà riussida a gallòn d'
 qu'â altra, e st pinsir fú quèll ch' i fé ciap-
 par in urta la fiastra aqusé fort, ch'a n'i era
 tort, nè asnitâ, ch'la n'ifess. La maudava la fiola
 sèimper vsté e ptnâ ch'la pareva una dameina,
 e la fiastra vsté d'tlazza, e del volt anc straz-
 zâ. Alla fiola dèl pan frèsc d'fiòur, cmod la
 magnava lì, e alla fiastra dèl pan d' tridèll
 sèimper dur. La tgneva la Gradezza in scat-
 la, e la Zizèlla a i tuccava d'spazzar la cà,
 lavar i piatt, e vudar insena i urinari. Mo
 cùn tûtt quèst lì era sèimpr alligra, mai s'
 lamintava, es zercava d'far prèst e bèin tûtt
 quèll ch' l'aveva da far, perchè so madrègna
 n' bravass. Una mattena a bunòura la Zizèl-
 la andò in-t-l'ort per vudar la ruscarola in-t-una
 busa fònda fònda dov i eren solit d'vudari
 al rusc, es i sblisgò zò la ruscarola in-t-al
 dari la volta. In quèll mèinter ch' l'era lé
 pinsiròusa pr en' savèir la manira d' audarla

a torr, al dé fora là zò in-t-la busa un Umazz, ch' li n' capé a tútta prema s' l' era un om o una bistia, tant erel' scurizòus. Quèst era, cmod a v' pssi figurar, l' Om salvadg, cún una istazza piú grossa dla balla d' palazz, du uc- ciazz ch' eren cvert dal ziazzi ch' i cascaven zò pr el massèll, di cavì gross cm' è l sèdel d' purzèll, mo dòu urcein pzneini cm' è quelli d' purzlein d' Endia; in quant a i deint po a n' in deg alter, che qui dl Elefant n' srèn nianc la terza part d' quí. Gobb, zopp; in sòmma l' aveva tútt el bruttèzz ch' s' polen mai trovar in-t-un om. La Zizèlla s' fé bòn anem, es dess: quèll sgnòur cmod prèvia far pr avèir indri la mi ruscarola? S' l' è dèl zil ch' a m' l' aslonga ch' a dirò po bèin d' lú, quand al s' fa al spòus. L' Om salvadg i dé pr arsposta, ch' la s' l' andass a torr; e là sèimper per pora dla madregha, la s' attac- cò a di stirp ch' eren zò per qula riva, e un pzzol sblisgand, un pzzol ruzzland l' arrivò d' cò. Quand là fú là zò, a n' cherdri mai cossa la truyass: la vest trèi zuvnètti úna piú bèlla dl' altra, ch' eren zà al solit trèi Fad. El ciappòn per man la Zizèlla es i fénn tant finèzz, e po la cundússn a vèder la so cà: mo che cà! A i aré pssú abitar un Rè d' curòuna. El i mustròn tútt el stanzi, i ga- binett, e la sala; po la fénn mettr a sedr in di cussein d' vlud a la ren' cún di fiuc d' or. El volsen po ch' la li ptnass. Li ch' aveva una man alzira alzira la' feva cún un garbttein,

ch' a pressi vèder; e l'our i andaven dmandand: cossa i trovav'in-t-la nostra tēsta? La Zizēlla i arspundevea cūn una prudēinza da dunneina; a i trov qualc iendneina, mo a i è bèin tant perl e ingranat ch'veinen zò per la pttneina d'avori ch'l'è un subess. Al Fad a i piase tant st arsposta, ch'el n' la lassonn nianc finir, es la turnonn a cundur a vèdr i mobil: ch'luseven ch'i pareven spècc'. Quand l'av asiâ innanz e indrì el la cundússu in-t-un guardarobba, dov a i era di armari pein d'abit d'ras, d'mora, d'damasc, e ch'sò-ia me: e po di scregn cūn del zoi, di brazzal, di urcein ch' i fumava l'anma, e el i andaven digand: vdiv' fandseina, a si sòuvra alla massa, tulì sù quell che v' piase. Lì ch' era una ragazza sēinza superbia dseva: mo me sòn una puvrēta, en' vèden cmod a vag vsté, ògn strazzol em' basta, e la tols un stanlein d'bu-cassein ch'dsé valèir una svanzica, ch'el Fad purtaven l'our quand el fevn i bugadein. Sti donn a vèder sta gran umiltà n's'in psseven dar pas; el i dmandonn per ch' porta vliv' andar fora, per quella del zardein, o per quella dla stalla? E lì, per quella dla stalla. El Fad la basonn, el la dspuionn da qula stanlazza, es i messu in doss un abit tutt arcamâ d'pūnt indian, el i arrizzonn i cavi, el i messu una scūffia cūn tant i bi fiurein d'brillant ch' la pareva una regeina. El la messen fora dalla porta ch' era d'or massezz cūn el curnis d' maderperla, e po i dessen:

vann Zizuleina, ch' al zil fazza, ch' t' av ün bèll e bòn cavalir per maré, e quand t' i fora dalla porta alza in sú i ucc' ch' te vdrá cossa i è lassú. La tòusa cún di inchein el ringraziò tant, e po appèna la fú fora la guardò in sú, es i cascò una strèlla d'or in mèzz alla frònt ch' feva la piú bèlla vesta che mai. Aqusé aggiustâ l' andò pian pian a cà ch' la pareva iúst un balber quand i al cundusn alla mossa. La prema ch' i vegn in-còntra la fú la madrègna, ch' arstò tant maraviâ d' sta trasformaziòn; mo li sùbit i cuntò ogn cossa cmod l' era stâ. Figurav' cmod arstò qula diavlazza a sintir sta furtòuna tuc-câ a so fiasra, e no a so fiola. La s' fé insignar al lug dov s' pssé truvà sti fad, e po d' long t' m' i amullò so fiola. La Gradezza vest l'Om salvadg, el trèi Fad, e al palazz. El Fad pruvònn a fars' pttnar da li, e po i dmandònn, cmod i aveven fatt a qu' altra; cossa trovav' in-t-la nostra tèsta, mo li, superba e schizzignòusa al solit, i arspòus: ohibò a i è di pducciazz gruss cm' è un fasol, e po.... El Fad àven sùbit dsparèir d' st' arsposta brúscà, es en' vòlsen nianc ch' la seguitass. El la cundússen a vèder tútt quell bèlli coss, es i dessen ch' la tuless quell ch' i piaseva: e li tols sú la piú bèlla vsteina ch' i füss, e una mèzza lòuna d' brillant in-t-la tèsta. El Fad n'psseven padir a vèder st' insulèinza, e per dsfars' sùbit d' sta qutalazza dsubbliganta el-i dmandònn s' la vleva andar

fora per la porta dèl zardein, o dla stalla:
 e li dis: per cossa m'han-i tolta? pr una
 bistia bucina? A m'maravèi anc me; mo per
 la piú bèlla. El Fad mo iüst volsen castigar
 st'arguianta, es la messen fora per quella
 dla stalla. Quand la fú fora la sinté pr aria
 un gran svulazzamèint, e li s'vultò in sú e
 in quell mèinter un'aquila ch'i era sòuvra
 t'm' i fa una bèlla squaquarata in mèzz
 alla frònt, e s'inspurcò tütt al bèll vstiari,
 mo li n's'n'accurzé brisa. Cún st bèll adobb
 la s'avviò vers casa, es en' dess nianc a
 quell donn: a v'instò. L'andava po adasi
 adasi per pora de n's'guastar, ch'a i era
 d'avvis d'far un gran smecco, perchè li
 n'saveva la cossa dla squaquara. Appèna la
 fú a cà, e ch'so mader vest sta bèlla figura,
 la dé in del rabbi ch'la feva pora: a i vegn
 infein la stiúma alla bòcca. La n'pssé sfugars'
 in alter se non che la dspuiò la Zizèlla d'quí
 bi pagn, es i mess sú una vstinzazza, es en'
 la vols piú sòtt ai ucc'. La la mandò a star
 d'fora abbadar a un branc d'purc ch'i ave-
 ven. La lavò po bèin bèin la Gradezza e po
 i mess attòuren tütt quell garganteli ch'l'a-
 veva tolt alla fiasra. Sta povra tòusa po ste-
 va pazièinta, e l'era bèin po pccá a vèder
 quell carnein star all'occ'dèl sòul. Mo in-t-ògn
 mod aqusé randlèinta cmod l'era la fú piású
 a un Cavalir ch'passava spèss per dlé, ch'a-
 veva nom Cosem. La i piásé tant che dòp
 essers' infurmâ a chi l'appartgneva, l'andò

una mattena a bunòura da so madrègna a dmandarila per muier, dsèndi d' sòuvra piú ch' al i aré fatt lú la dota d' mell ducaton. Lì i saltò dèintr a pi par, perchè la fé súbit i su cont d' barattar la ragazza, e apptari so fiola. A v' maraviarì forsi de n' sintir piú numinar Meccantoni. e in fatti a n' al pssèin piú cuntar per nieint, perchè l'è mort lú al puvrètt; al cherpò d'passiòn lú, ch'era bòn, pr avèir tolt una diavla d' qula fatta. Mo turnèin pur a nú. La Cardòuna dess al sgnèr Cosem che qul alter dé i arén conclus ògn cossa, e che intant la mandava a torr súbit la ragazza. La mandò in fatti a torla, mo per cossa? pr ammazzarla. Perchè a n's'avess mai da dscruver la fuffegna, sintì cossa strulgò d' far sta diavla. La cavò una dòuga d' una bòtt in canteina, e po dess alla Zizèlla: vein zò ch' a voi cavar quell tèss ch' è dèintr in-t-una bòtt pr adruvarl' a sgurar al ram d'cuseina. La la cundúss zò, e quand la Zizèlla fú intrá in-t-la bòtt la madrègna i ficcò súbit la dòuga e cún al martèll la striccò i zirc' tant ch' la ragazza arstò lé dèinter. La turnò po sú, es vsté tútta in ghirigaia la fiola, perchè s' al turnava al sgnèr Cosem, ch' al la vdess tútta bèlla. Mo a i vol alter, al grúgn en's' psseva barattar. Di fatti l' arrivò al sgnèr Cosem e lì i mustrò la Gradezza, dsèndi ecco qué la so spòusa, parla nianc qula randlèinta ch' l' era? Lú arstò maraviâ a vèderla aqusé bèin aggiustá, mo a n's'psseva

dar pas a mirar quell brútt mustazz, e al dseva: mo coss' è quèst? Oh puvrètt me. Ela, o n' ela quella ch'a vest là d'fora? Mo al n'era zà d'nott quand a la vest, ch' l'era d' bèll mêzz dé lú. Al feva tútt sti dscurs in-t-al so per d' dèinter, quand la mamma, ch' a i steva in-t-al cor d' far la fazzènda alla Zizèlla, la dess al sgnor Cosem, ch' al tuless la so spòusa sòtt al brazz, e ch' l'andass un poc a spass, ch' li intant andava a invidar del sòu amighi per star un poc alligher la sira. In quell mèinter ch' i spus eren fora d' cà li andò a zercar un facchein ch' i purtass una carga d' fass per brusar po la bòtt dov era dèinter la Zizèlla. Al pover sgnor Cosem aveva un magòn sé fatt a tgnir sòtt al brazz quell brútt spirt, e a n'pssé piú andar innanz dòp avèir fatt n'sò quant pass per la strâ, e al dess d' vlèir turnar a cà pr avèir mal alla tèsta, cùn intenziòn d' arnunziar sta pettma a so mader e pagarla anc del servezi ch' la i aveva fatt d' barattari la muier. L' andò in cà, es lassò la Gradezza in-t-una stanza in quell mèinter ch' l'asiava per cà ciamand: spòusa Cardòuna, ehi spòusa Cardòuna, dov ev'siv' ficcâ? Al girò, al girò, e po andò in cuseina, dov a i era un gatt bis agufflà sù in-t-la zènder dèl fuglar: a n' stà s' n' a sintir che st gatt dscòrr, e quell ch' è piú dscòrr in venezian. *Gnao, gnao, gnao: la botte tien il core tuo serao.* Cosem n' intèis mega dèl tútt cossa vless dir al gatt,

mo sintènd numinar una bòtt, e n'in vdènd lé nssúna, lú cminzò a zercar, e po dis: mo el bòtt stan in canteina; e lú in canteina, e di fatti al seint scussar una bòtt, dari dèinter di túss, e po dal bus dèl biròn a i vgneva fora un lamèint. Lú ciappò camminand al martèll ch'era anc lé vsein alla bòtt, l'allintò i zirc', es l'avèrs dscruvènd lé dèinter la bèlla ragazza. A n' i mancò un nègher d' úngia ch'a n'dess là long dstèis; e quand al fú arvgnù dalla gran maravèia a i dmandò; mo chi t'ha messa qué dèinter? En'dsevia me ch' t'm' ir stâ barattâ? Còntem' bèin, chi è stâ quell razza d' bècc ch' t' ha fatt ste tort. La Zizèlla i vleva po cuntar ògn cossa, mo lú dis: oh l' è mei ch' a z' la famen nú, innanz ch'vegna quì. Prema d'andar vi al s' vols vendicar: al turnò sù es ciamò la Gradezza, in quell mèinter ch' la Zizèlla s'era andâ a arpiattar, es la cundúss in canteina, e un poc cún bèlla maniera, un poc per forza al la fè intrar in-t-la bòtt, e po turnò a striccar i zirc', es scappò vi cún la Zizèlla, mittèndla sù in-t-al so cavall, es andònn a Pscarola, ch' era la so tèrra dov l'abitava. La Cardòna intant turnò a cà, es mess al fug un gran parol d' aqua, cún tútt i su comod, cún pinsand ch' i spus avessen da star a spass un pzzol. Quand l'acqua fú buièinta la mess la salvaveina in-t-al bus dla bòtt, e pinsand d' plar la Zizèlla, la playa so fiola. Cherdènd po ch' la fúss morta,

perchè la n' la sioteva piú zigar, l' avers la bòtt es cgnussé la so cara Gradezza, ch'era zà spanta. La cminzò a stiancars' i cavì, a sbattr i pi, a cuzzunar la têsta in-t-la muraia ch'la fé còrrer tutt i Pancucchis, ch'eren lé per cunsularla: ma a n' i fú nè mod, nè vers. Al perfinid l'era tant in furòur, ch'la dvintò matta, es finé cún al trars' in-t-al pòzz. E questa fú l' ultma conseguèinza d'quell brútt vezi dl' invidia.

Dòp ch' fú finé sta fola, ch' è l'ultma dla terza Giornata, al Rè per divertir tútt quell donn fé cantar una Canzòn o sia Egloga, ch' l' Autòur d' st liber ciama — *la Stufa* — ch' nú alter Bulgnis dirèn *la Stúffa* non zâ *la Stù*, mo *la Noia*. Al dis: ch' l' om sia per natura, sia pr educaziòn l' è sèimpr inclinâ alla novità.

Una cossa per quant bona, bèlla e piasèvla ch' la seppa, la v' vein in fastidi prèst. La Muier, pr esèimpi, fra puc mis (l' Autòur

dis fra tri dé) ev'vein a noia. La so bllézza ne v' pol piú: allòura ch'la n'hâ piú bisogn d' cruvr i su dfêtt la dvèinta ustinâ, s' l'era dozil; s' a l' avevi trovâ mudêsta, adèss l' è superba; sèimper chezza, sèimper bròntla, e va pur là. Aqusé i Maré: quand la donna era mròusa a i eri sèimpr attacc alla stanêlla, quand l' è muier a durâ fadiga a andar a cà all' òura dèl dsnar, e dèl durmir. A murì dalla voia d' avèir un fiol: al vein alla lus, al fa la vostra delezia pr en' sò quant dé, e un zigalein v'inquieta, e a l'avì a noia. Al vein grandsein, e al v' divert cún i su dsnom, mo prèst al v'casca zò dal vall. — L'Udòur al piú delicat ev'dvèinta indifferèint. — El miòuri piattanz v'astomghen, e i puver cug ein dsprâ pr en' savèir cossa s'far che v' piasa. — Al Zug v'cmèinza a seccar dòp un' òura. — La Musica longa, ch' la si pur bèlla quant la sa èsser, la v'fa vgnir sònu. — Al Teater, al Ball, e tútt i alter divertimeint s' i n' ein curt i v' stúffn' anca lòur. A s' vèd che l' om in st mònd eu' pò trovar nieint ch' al fèirma, e infena i Unur, e'l Ricchèzz arrivn a èssri pesant. — L'Autòur finess cún al dir, ch' ògn cossa stúffa a st mònd forchè al Studi, e l'eserzezi dla Virtú: e questi qué ein i ultem vers dl' Egloga.

*Solo una cosa è chella
Che non stufa maie,
Ma sempre te recreia,*

*Sempre te face stare
Contento e concolato,
E questa è lo Sapere e la Bertute.
Perzò chillo Poeta
Grieco deceva a Giove;
Co caude priega da lo core sciute:
Damme, Signore mio della Bertute.
Chi ave agresta e sale
Pe Studio è granne, pe Bertù'mmortale.*

GIORNATA QUARTA.

FOLA PREMA

La Preda dèl Gall.

La muier dèl ladr en' red sèimper. L'ingann casca spèss addoss a quèll ch' vleva ingannar. A n' i è ladrari, briccunata, tradimèint, che prèst o tard en'se dscriva. E dis al pruverbi: fena el murai dscòrren.

Iu-t-la zittà d' Grottanèigra s' trovava un zert om ch'aveva nom Migagnèll, ch'era tant puvrètt, ch'al n'aveva s' pò dir nianc scrauna da sedri sú. Al s' trovava però avèir in cà un Gall, ch' a i vleva al bèin dl' anima, perchè al i era stà lassà pr arcord da un so amig ch'era mort, e po perchè a i serveva

da sviarein per livars' la mattena a bunòura pr andar a ovra: e al stintava piúttost lú per dar da magnar a sta bistia. Mo al purtò al cas ch' al piuvé di dé purassá, e al pover diavl en' pssé buscars' al pan e l' arrivò un dé ch' al n' avé cún ch' zibars'. A i cherpava al cor avèir da ammazzar al Gall, e al vols piúttost vèndrel'. Al le ciappò sú, es andò in piazza. Al trovò du Negromant, ch' nù i dirén Sterion, ch' veinsn a cuntrattar sòuvra a st Gall. Lú i dmandò veint bulgnein e lòur i in pruffren quends, mo ch'a i l'avess da purtar a cà. Sti du Mag andavn innanz, e lú i tgneva drì. I s' messn a dscòrrer in zergo, cún pinsand ch' lú n' intindess una patacca; mo Migagnèll, ch'aveva fatt un pzzol al muradour, capeva ògn cossa. Al sinté ch'ún dseva: mo chi l' arév mai dett Znaròn che sta mattena avessen da trovar in man d' un mimiròn quell Gall, ch' l' era tant ch'a zercaven? N' hât' vest anca te qula preda ch' i trasparess fora dal zervèll? Zanaròn arspòus, dman a la farèin ligar súbit e a n'srèin mai piú puvrett ai nuster dé. Migagnèll, ch'saveva molt bèin dov al diavel tein la cò, dess: mo a sré bèin matt me s' a-i ho la furtouna in cà, ch'a l'avess da dar ai alter. Quand al fú a úna d'quell cà ch' han dòu ussid, l'andò dèinter dalla porta, e po l'assrò pian pian e fora camminand da qu' altra, es andò a cà d'carrira, lassand i Negromant cún un púgn d' mòsc in man. Tant quant al fú in cà al

tirò al coll al Gall, a i trovò la preda in-t-al zervèll, al la purtò súbit a un urèvs, e quì alter dé l' era bèll' e ligà in-t-un auèll, ch'al s'mess súbit in did, e la prema cossa fú quella de dmandari di quattrein per pssèir pagar l'urèvs, zà che lú n'aveva niauc un baiocc. E di fatti al sinté al pèis ch'i era zà vgnú in bisacca, dov a i trovò una massa d'bi zcchein d'or. Tútt alligr al turnò a cà e al dess ch'al sré vlú dvintar un bèll zuvnott d'veint ann. D' long ch' l' av dett sti parol al s'sinté turnar tútt i deint in bòcca, perchè prema l'era vcciott, i cavì gris dvintònn biond, el caren lessi; a i chersé la forza in-t-el gamb, in somma al paré tútt un alter. Quand al vest ch'la cossa andava bèin, al vols tirari dèinter dmandand un bèll palazz cún tútt i su azzessorio bona, s'a n' vlì alter, al s'vest cumparir lé un palazz da prènzip, pein d'pittur, d'arzintari, canapè, cún el sòu purtir ai úss e al fnèster: el-i armèss, stall, cavall, cuccir, servitur, camarir, cug e sguatter, e in-t-una parola, tútt al cumpimèint ch'vol a un gran sgnòur. Al dé tant in-t-l'occ' alla zèint sta gran ricchèzza ch'al Ré al vegn a savèir e al cherdé ch' al fúss un qualc Milord arrivà dall' Inghiltèrra millionari; a i fé uffrir la Nadalezia so fiola per muier, e al fé perchè so fiola avess un bòn parté. Intant Migagnèll la spusò, e fra poc tèimp l' avé una fiola ch' a i mess nom Pintèlla. L' era zà passà zeinq o si ann che sta zèint viveva cuntèinta,

mo qui du Negromant s'eren ligà al nas al tir ch'i aveva fatt Migagnèll, es zercaven per mar e per tèrra d'vendicars'. Finalmèint i ern un dé da un urèvs, dov i sintènn minzunar d'una preda fatta ligar, e dai dscurs' i pssén mettr insèm ch' al fúss quèll prèinzip ch' aveva spusà la fiola dèl Rè, e ch' aveva una furtòuna aqusé strampalâ, ch'i sré dovú tuccar a lòur. I pinsònn dònca d'rèndri la parelia, es fénn una bèlla bambuzzeina ch'i feven ballar e saltar a forza d' sùst, e po andònn sòtt al fnèster d' Migagnèll, e la fandseina ch' veins alla fnèstra vest la figureina, e la i piase tant ch' la la vleva, es i dmandò cossa la custava. Lòur i dessen: oh la mi fandseina a n' i è quattrein ch' la paghen; mo pur a li a i la dunarèin, basta ch' la z' faga un serviziein: nù vrén ch' la z' lassass vèder cmod è fatt qu' anèll ch' porta in did al sognèr pader, ch' a in vrén far ún cumpagn. La Pintèlla ch' sinté st gran partidòn a i pars d'avèiri da saltar dèintr a pi par, perchè, povra tusètta la n' aveva mai pruvâ, ch' al bisògna star lontan dai parté grass, e la i prumess ch' l' aré fatt al pussebil che qu' altra mattena a i fúss l' anèll. Quand vegn a casa so pader la i cminzò a fari di simitou, e in-t-al sfergari el man la i cavò l' anèll dsèndi: ch' al guarda cmod a stag bèin; pa-pein ch' al m' al lassa, che sta nòtt al voi tgnir mig. So pader ch' n' i dseva mai d' no, tant i vlevel' bèin, dis: teinel' pur, mo guarda d'

T. VI.

n'al perder, che t'm'al darâ po dman. La mattena al fú lé i Mag puntual, e li i mostrò l'anèll, mo l'our l'agguantonn camminand, e po s' la fénn a gamb, lassand lé la Pintèlla sèinza l'anèll, e sèinza la bambozza, ch' pianzeva es se strappava i cavi dalla rabbia. Súbit ch' i Negromant avènn l'anèll i dessen ch' i vleven ch' fúss dsfatt tútt quell ch' aveva utgnú Migagnèll. Lú era allòura cún al Rè, ch' i dscurreven d' negozi, e a n' stà s'n'a sentir cascars' i deint, cascari zò el bais, vgniri la termari in-t-el gamb, e quell ch' fú piz al s' vest vsté d' strazz, quand prema l'era lé ch' al pareva un prèinzip. Al Rè ch' s' vest a gallòn sta brúttta figura, a n' sav mai cosa s' pinsar, e al le fé ficcar fora pr un brazz, dsèndi villanì. Migagnèll arcurdands' ch' al n' aveva l'anèll, còurs a cà a torel' per rimediari; mo al trovò la ragazza ch' pianzeva anc, e la i cuntò quell ch' i era suzzèss. Dòp avèirla sculazzâ, per sfugars', al s' i mess a dir: guarda simòuna t'm' há arvinâ per causa d' una bambozza: mo ch' vut' piú bèlla bambozza d' te? Me n' in voi savèir d' piú, me andarò vi pr al mònd, es en' turnarò piú fein ch' a n' ava savú nova d' qui razza d' becc, ch' m' han rubâ l'anèll. Aqusé dess, e aqusé fé. Al s' mess un saccòn, un spallein, un capplazz, cún una corda attravers, e un burdòn in man, es s' avviò pr al mònd, lassand lé arm e bagai. La dsgrazia era ch' al psseva camminar poc, perché al steva mal in gamba; mo a

forza d'zampigar l'arrivò in-t-al règn d'Busfònd, dov stava la Nazione di Pondg. Alla prema i al tolsen pr un spion di gatt, e i i saltonn addoss da tutt el band, es volsn a viva forza ch' l' andass dinanz a Rusgòn, ch' era al rê so d' l'our. A savì zâ ch' all'oura el bi-sti parlaven, sènza ch'a v'al dega; lù donca interrogò Migagnèll chi l'era, d'ond al vgneva, e coss' al zercava. Al vècc' per furtouna aveva una bèlla còdga d' lard in bisacca, e a i la presentò per regal, dsèndi ch'al scusass bèin dl'impertinènza, e po s' mess a cuntari el sòu dsgrazi, e po el sòu furtoun' a ùna a ùna. A Rusgòn a i vegn da pianzr a sentir sti guai, e al ciamò a cunsei i pondg piú vice', perchè i s' interessassen per st om. Rudlòn e Saltarèll ch'eren du pundgon pratic del coss dèl mònd, perchè i eren stâ fena sù ann in-t-un' ustarì dla posta, i i dessen: oh galantom stâ pur alligramèint ch'a sù cascà in pi; el coss andaràn mei ch'a n' pinsâ. Stâ a sentir: a i ern ùna d' sti sir all' ustarì dèl coren, ch' l'è un' ustarì ch' fa del fazzènd di mondi; lé a i era capitâ du umazz da Castell Rampein, ch' s' fenn dar da magnar e da bèver bèin e no mei: dòp ch' i avn alzâ al gòmd, a sinté ch' i dscurreven d' una burla, ch' i aveven fatt a un vècc' da Grottanèigra. I dseven ch' i aveven alzâ un anèll ch' aveva sé gran virtù: anzi a i fú ùn d' l'our, ch' aveva nom Zanaròn, ch' dess ch' a n' s' al sré nianc livâ d' in did per tutt l' or dèl mònd. Migagnèll s' allgrò tutt,

es prumess un saccadèll d' furmai, una panzèta, e un lard, a qui du pondg s' a i bastava l'anem d' accumpagnarel' là, e d' dari man pr avèir iudrà l'anèll. I pondg ch' sintén l'autefona, ch' a i sré stâ únt la man, tolsen lizèinzia dal Rê, es sbittònn vi cún Migagnèll. Dòp avèir camminâ un bòn pzzol i arrivònn a Castèll Rampein la mattina a bunòura, e per tútt i bon rispètt i fénn fermars' Migagnèll sòtt a un alber in-t-un prá, poc lontan, e i pondg intrònn in cà di Mag, sèinza che nssún s'n' accurzess, e i i trovònn tútt stumbazzâ dalla gran cassa dla sira innanz. I vesten che Zanaròn tgueva sèimpr al so anèll strec in did, e ch' a n' i era da far bèin. I tegnen aspttar alla noitt. I Mag ern a lètt cún la lúm asmurzâ, e Zanaròn runfava, quand Rudlòn s' mess a rusgari al did dov era l'anèll. Al se dsdò, e cherdènd ch' al füss l'anèll ch' i fess mal, al s' al cavò es al mess lé sú in-t-una comodeina; Saltarèll, ch' era lé prònt, al ciappò in bòcca camminand, es al purtò a Migagnèll, ch' av a murir dalla cunsolaziòn. I aspttònn ch' vgness dé, e po per prema cosa Migagnèll s' fé cumparrir lé i du Negromant, es i fé dett e fatt dvintar du asen. In-t-ún a i saltò a cavall lù, in quì alter al cargò un sacc d' furmai sù panzètt, e sù lard, ch' al vols èsser piú generòus d' quèll ch' l' aveva prumess, es s' avviònn dal Rê d' Busfònd. Migagnèll i fé un mònd d' cumplimeint, e dòp avèirel' regalâ lù

e tûtta qula pundgari, a i ringraziò es i augurò ch' i n' avessen mai da dar sòtta al greinf di gatt: e ch' i avessen sèimper da scappar s' i cascavn in-t-el trappel. Al vècc' po arturnò sùbit un bèll zuvnètt com l' era prema; s' presentò al Rè, dov al trovò so muier, e so fiola ch' ern andâ lé da lù, e al turnò cùn l'our a cà so, dov a n' saveva piú cossa se vlèir tant erel' cuntèint. Al fé trar zò da un balz i du asen, ch' andònn in mell brisel, es en' fú mai piú baròn d' livars' d' in did l' anèll, e per pora ch' al n' i fúss sgaliâ cùn quale tradimèint al s' al fé ligar bèin bèin in did cùn dèl fil d' or da un urèvs.

*Perchè al can stá scutá dall' aqua calda,
Ha pora anc al puvrein, bèinch' la sî frèdda.*

FOLA SECÒNDA

I du Fradì.

An' i è scud miòur cònta i assalt dla Furtòuna quant sia quèll dla virtù. La Virtù è al còntravlèin del dsgrazi. Quèsta fa superar tutt i dsgúst, fa avèir pazeinzia in-t-el malatti, cunsòula in-t-el miseri, es fa fein èsser manc brútta la vesta dla mort.

Un om dabbèin, ch'aveva du fiù Marcheìn e Palmir, dòp èsser campà sèimper da galautom, la vcciaia i arrivò addoss, e l'era vsein a far fagott. Al ciamò lé dal lètt i su du fiù es i parlò in sta manira: Tùs a vdi ch' me sòn vsein a murir, e siccòm a v' voi bèin, òltra quèll poc ch'a v' lass, a voi anc darev' di documeint, che forsi ne v' par'ran da

nieint, mo s'a farì quèll ch'a v'deg a n'falarì, es srà piú che s' a v' lassass una pusion, che questi n' timpèsten, es n'han pora nè dèl sùtt, nè dèl moi. Siâ bein nmig zurâ dla pultrunari. L'ozi è al pader d'tùtt i vezi. Al mònd è fatt per i omen svelt. A far i fatt su a n' s' insporca el man. L'occ' dèl padron gverna al cavall. — Siâ econom per quant a pssì, sèinza èssr avar. Chi sparagna, guadagna; dis al venezian. Tù sù e mètt là, ch'la so vgnarà. Tant pucctein fan al purassâ. La cuseina grassa fa al tstamèint magher. — N' siâ brisa ciaccaron e arcurdav': ch' la lèingua n' ha oss, mo la fa ròmpr al doss. Od, vèd, e tas, s' t' vù vivr in pas. Chi ciaccara sèimper, sbaglia spèss. In bòcca ciusa a n' i èintra mòsc. — Cuntintav'd'quèll ch'la furtòuna v'ha dà. Dèl poc a s'in god, dèl purassâ s' in fa nozz. Chi n' pò avèir la pòulpa, plúcca el-i oss. L' è mei dla pulèint tùtt i dé, che di maccaron un dé sòul. — Praticâ sèimper cùn i da piú d'vù. Guardav'dai cumpagn. Demm' cùn chi t' vâ, e a t' sarò dir cuss' t' i. Chi pratica al zopp, tein zuppgar. Chi dorem cùn i can, s' liva cùn del pùls. La tresta cumpagnì, mèina sèimpr alla strapi. — Pèinsa e po fa, dis l'om prudèint. L'è un mal assrar la stalla, quand è scappâ i bu. Chi va pian, va san. La gatta per la troppa frèzza, fa i gattein urb. — Stâ luntan dal lit, e dal questìon. — N'siâ superb, nè persintus. — N'v' intrigâ in-t-i fatt di alter. — E in ultem avâ

sèimper sta massima in tèsta: D' far ai alter quell ch' a vressi ch' füss fatt a vù. L' arev forsi seguitâ chi sa quant, es è pccâ ch' avamen pers di alter insegnameint; mo a i veins una sústa, ch' al purtò vi. Mort ch' al fú, Marcheïn ch' s'era bèin bèin imprêss tútti sti bon' massem in-t-al so per d'dèinter s'incaminò per la bona strâ, s' mess a studiar, ch' a n' s' deva nianc tèimp d' magnar. Al dvintò duttòur in poc tèimp e l'era l' om al piú virtuòus d' quell paëis; ma tútt quèst n'al feva brisa recc. Palmir mo n' vleva tanta fadiga in corp, al buffunava Marcheïn, e s' dava bon tèimp, es la cavava bèin zugand, e magnand in-t-el-i ustari, dov al trovava sèimper da star d' svaglia. Al vinzeva e l' aveva mess insêm di quattrinett. So fradèll aveva spèis ogn cossa in-t-i liber, e s' trovava a pecc, in maniera ch' un dé a n' saveva cmod s' far, e l' andò dal fradèll a dmandari cvèll, dsèndi: a vèd ch' la furtòuna em' scappa, e la vein piüttost da vù, arcurdav' dèl voster sangu e aiutâm'. Palmir i arspòus: n' it' stâ te ch' t' hà vlú studiar? T' arcorda ch' t' em' fev tant curreziòn, perchè a vleva vivr alligramèint? Magna mo adèss i tu liber. S' t' n' hà dinar, e te zuga còpp. Cossa vut' ch' a t' faga me? E in-t-al diri quèst al t' m' i vultò i garet. Marcheïn ch' vest sta cagnitâ dèl fradèll, dé in tanta dspraziòn ch' a i vegu sùbit pinsir d' andars' a accuppar. L' andò vers una muntagna alta alta, e l'era tant dretta, ch' al

s' arrampgò cún i pi e cún el man pr arri-
 var in zema. Quand al fú là sú al s' mess a
 pinsar ai cas su, e po a pianzr a piú non
 poss, e cm' al fú stúff al ciappò una carrira
 per ruzzlar zò a ròmpicoll. In s'quèlla mo,
 ch' l'era lé s'pò dir in aria, a i cumpars la
 piú bèlla zòuvna ch's'psess mai vèder. L'era
 biònda cm' è l' or, vsté d' sèida vèirda cún
 una grillanda d'mlor in tèsta. Quèsta al ciap-
 pò pr un brazz dsòndi: mo t' n' i zà alluià
 nò? Cossa è sti mattiri? Mo, cossa stât' a far
 d'quèll to giudezi, ch't'n'al mett un poc in
 ovra? T'i stâ sú tant nòtt a brusar la lúm;
 cossa serveva ch't'strassinass tant oli, sèinza
 un pro immaginabil? Te ch' t' aress da dar
 la lèz ai alter, far d'sti strampalari! Me ch'sò
 ch' t' m' hà sèimper vlú bèin a sòn stâ quèlla
 ch' t' ha cunsiâ a vgnir qué sú pr aiutart'.
 Sât' mo chi a sòn me, guardem' bèin? A
 sòn mo qula Virtú, ch' t' hà sèimper zercâ
 e ch' è stâ la to guida. Intant a t' dag al
 mèzz d' fart' unòur, e dvintar recc. Tù sta
 cartseina d' pòlver, e va al règn d' Camp
 larg. Là t' truarâ la fiola d'quèll Rè, ch'stà
 per quant la pèisa. Nssùn Duttur l'han pssú
 guarir, e te t' l'arsanarâ e t' arâ tant unur
 e ricchèzz, quant t'pù desiderar. Al zòuven
 sté a sintir ògn cossa, al la ringraziò e po
 fé quèll ch' la i aveva suggeré. L' andò alla
 zittâ d' Camp larg, e al fé dir al Rè ch'l'aré
 guaré so fiola. Al Rè al fé intrar in-t-la stan-
 zia dla sgnureina, e al vest ch' a n' i era

tèimp da perder, ch' al pareva ch' l' arcuieess al fiâ. Al s' fé purtar camminand un ov frèsc d'galleina nèigra, al le mess a scaldar, e quand al sudava a i mesdò dèinter qula pulvreina; mo a i vols i savì e i matt a fariel' torr, perchè la n' avé piú fiâ da succiar. Al la fé po cruver cùn una cverta zibâ e un pann dôppi, perchè la sudass bèin. Dòp trèi òur la sgnòura ciamò el dunzèll, perchè i i mudassn ògn cossa, ch' al sudòur era passâ fena i tamarazz. Mudâ e arstâ ch' la fú la dess ch' l' aveva voia d' magnar una pulpèta, ch' la s' sinteva apptit. Sta cossa che n' i era mai intravgnù in sètt ann d' malattì, moss tanta la gran algrèzza, ch' tutt pareven matt, tant erni cunteint. A poc a poc l' andò guadagnand tant che fra tri dé l' era zà per cà, e dòp una sttimana l' era in tunarein tant, ch' al pareva ch' la n' avess mai avú un mal al mònd. Al Rè n' saveva da ch' lâ cminzar per beneficiar Marcheìn. D' prem sbalz a i donò la Cunté d' Colfiuré, e po al fé prem Cunsier d'còurt. A i dé po dòp una gran Sgnurazza per muier, ch' al dvintò recc magn in puc dé. Intant Palmir so fradèll era ardùtt a qula Sgnòura, perchè i quattrein di zugadur cmod i veinen, i van, e aqusé quand al s' cminzò a vèder randlèint, al s'arsols d' andar vi, dsènd: chi muda paèis, muda furtouna. L' andò giranduland, mo siccom al n' aveva mstir, al n' aveva studi, es n' aveva nssúna abilitâ, al stintava a campar dmandand la limosna.

L'arrivò avsein a Camp larg, sèinza savèir che lé i era so fradèll, mo l'era tant strazzâ ch' a n' s' attintò a intrar in zittâ, e fora a n' trovava chi i dess un panètt. Una nòtt per star a cvert al s' ficcò in-t-una casuplèttà dsabitâ, perchè la cascava a pizz; e la mattena al se dsdò cùn una fam ch' al n' i vdeva lùm, al s' dé alla dspraziòn, es arsols d' finir so veta. Al tols i ligazz es fé un lazz, e po l' attaccò a un trav, a i mess dèinter la tèsta, dòp essers' mess sù pr una múccia d' perdezz, e po s' dé l'ònda. Mo d' bona furtouna al trav era tant marz ch' al s' scavzzò a travers e lù cascò là in mèzz tramurté, perchè al s' era inzuccâ in-t-un sass. Quand al fù arvgnù al s' vest lé dai pi di anì, del cadèin, e di manelli d' or, e una bursa d' pèll, dov a i era di flepp ch' saltaven fora; alla prema al pinsava d' insuniars', mo quand al cminzò a tastar sta robba al vest ch' al n' era un insoni, al vest ch' al trav s' era scavzzâ, e ch' a i dseva èsser sòuvra qula ricchèzza. E lù ch' pòc innanz cherdeva d' avèirs' da impiccar per la miseria, vest ch' al turnava in gargam cùn poca fadiga. A n' vdeva po l' òura d' cavars' la fam, ch' i batteva i fianc, e l' andò a sgannappar alla prema ustari ch' al trovò, es s' fé purtar del piattanz e dèl bòn vein, ch' al s' era impé la panza per quant i in steva. Al ciamò l'ost, al fé i cont, e po tirò fora la bursa dai flepp per pagarel'. L'Ost che cgnusé qula bursa per quèlla ch' i era stâ rubâ

un mèis fa, cún del galantari d' or, sèinza dars' da cgnosser fé feinta d' andar a barat-
tar ún d' qui flepp, mo in scambi l' andò a
ciamar i sberr, ch' i parsen lé ammanvâ, ch' i
t' m' al cuccònn sú cald cald, dsèndi: ch' al
fess pur grazia d' andar cún lòur, ch' al sgnèr
Giúdziz aveva bisògn d' diri dòu parulein'. I
al cundússen dinanz, e lú i fé tastar súbit
in bisacca, es i truvònn addoss tútt quell
ch' l' ost aveva dà in nota. Cunveint sèinza
bisògn ch' al cunfsass, al fú sentenziâ ch' al
s' impiccass lé in s' la botta. Al pover diavl
avé l' asi d' dir ch' l' era innuzèint, ch' nianc
per quèst i n' i cressen, es al cundússn alla
fòurca in piazza. Là a i era di Sgnòuri a as-
sester la funziòn tra i qual Marchein, ch' sin-
teva Palmir zigar cmod fa el-i anm adannâ:
a sòn innuzèint; quèsta è un ingiustezia bèll'
e bona; a s' fa mo la giustezia a sta manira
sé in st paèis? A voi appellarem'; mo nssùn
i badava: ma Marchein ch' era sèimper stâ
un om giúst, vols sentir el rasòn d' qulú. Lú
i cuntò l' istoria dl' impiccadura ch' l' aveva
tintâ, la furtòuna d' avèir trovâ i quattrein,
e tútt quell-i alter coss. Marchein ch' era av-
viâ a sentir che tútt i zaltron disen ch' i ein
innuzeint, e sintènd ch' i aveven trovâ addoss
al corp dèl delett, tols pr una fola tútt quell
ch' i dseva Palmir, e cherdèndel' veramèint
un guett, s' al mess a minciunar, dsèndi:
mo coss' hât' mai pora del fòurc? En' t' i it'
zà avviâ? E se una volta el t' han regalâ di

flepp, chi sa che qust' altra en' te dòunen di zcchein, va pur là alligramèint. Allòura, vdènds' dsprâ d' bòn, Palmir s' mess a pianzr e a zigar: ah s' avess abbadâ ai insegnameint dèl pâ, e al curreziòn d' mi fradèll Marchein, adèss a n' srev a sti cavì tirâ! Al fradèll ch' s' sinté numinar, s' mess a fissar l' occ' sòuvra a Palmir, e allòura al le arcuussé. Marchein po steva suspèis tra la cumpassiòn d' vèder andar a da mal al so sangu, e tra la riputaziòn d' fars' cgnosser per fradèll d' un lader. In quell mèinter ch' l' era cumbattú dalla vergògna, e dalla pietâ, es era intrigâ n' savènd cossa s' far, l' arrivò un lacchè da part dèl giúdz ch' ansava dalla gran fadiga dèl còrrer, es zigava: alto alto, fermav', n' impiccâ piú nssún. Marchein dmandò cossa l' era stâ. Mo catt, cossa l' è stâ, dess al lacché: l' è la furtouna d' st zòuven. La pò savèir ch' du ladr ein andâ in qula casúpla per torr vi i quattrein e l' or, ch' i aveven arpiattâ tra un trav, e quand i han vest che sta robba en' i era piú, ún deva la còulpa a qu' alter d' avèr la purtâ vi: tant ch' i ein vgnú al man, e i s' ein dâ aqusé mattamèint, ch' i stàn per murir, e i han cunfssâ ògn cossa. Al Giúdz ch' ha cgnúsú l' innuzèinza d' st pover ragazz m' ha mandâ camminaud a suspènder l' esecuziòn. Allòura Marchein en' s' vergugnò piú d' abbrazar Palmir e d' fars' cgnosser per so fradèll. Al le fé dsligar e po l' cundúss sig, dsèndi: andèin fradèll, vguin a star mig, ch' a stari

sèimper bèin, e a sper che dòp avèir pruvà a quant prezipezi porta al vezi, a vri viver da galantom, es cgnussrì. *Ch'a n'è è che la virtú ch' fazza feliz l' om.*

FOLA TERZA

I tri Preinzip bisti.

A i era una volta al Rè d' Vèird Coll ch' aveva trèi fioli da maré, ch'eren propri trèi zoi, tant er nel bèlli, e galant. Al Rè d' Bèll Prâ so cunfinant aveva anca lú tri fiù, ch' s'innammurònn d'sti ragazzi: mo a i era sòul una peccola difficultà ch' feva ch' so pader n' i el vleva dar per muier. E i eren mo trèi bisti lòur, tolé; e al dseva ch' a n' vleva brisa dar al so sangu in man a del bisti. Mo lòur ch' en' n' aveven còulpa, perchè l' era una steriarì ch' i era stâ fatt, s' la ligònn al

nas, ch' i tolsen la negativa pr un affrònt. Al piú grand ch' era un bellessem Falcòn ciamò tútt i usi dèl so règn es i dess ch' i andassn a far crudar tútt i fiur di alber dèl règn d'Veird Coll, e questi andònn a dzipar tútt mai i fiur ch' i pssénn. Al mzzan era un Zerv, ch' fé vgnir tútt el cavr, i purc zignal, el livr, i cunein, es i cmandò ch' i andassn a pìstar i sumnâ, i prâ, ch' a n' i armas nianc un sfilacc' d' erba. Al Delsein, piú pznein di tri fiù n' pssé far alter ch' al s' mess in cum-pagni di alter delsein, del balèin' e di alter pess gruss, e tútt insèm sbattén tant l' aqua dèl mar ch' tútt, el barc dèl pover Rè d'Veird Coll s' n' andònn in tec-tac. Lú ch' vest ch' l'era un cattiv cuzzar cún del bisti, al s'arsols d' dari el fioli, tant ch' a n' andass alla maloura ògu cossa. So mader ch' aveva nom Garzola prema ch' el-i andassen vi la i dé un anèll cumpagn a tútti, dsèndi: tulé, tousi, siccòm andari dspersi pr al mònd, chi sa mai dov, e s' a v' avessi mai da turnar a vèder, o ch' un qualcdún di vuster ev' trovass, a v' dag sti anì, perchè cún questi a v' arcgnussadi. Sèinza cumplimeint Falcòn ciappò cún el greinf Gabèlla, ch' era la piú granda, es vulò sú in-t-una muntagna tant alta, ch' l'era d' sòuvra dal núvel, mo dov s' trovava un gran palazz magnèfic tútt adubbâ, es fé trattar so muier veramèint da regeina. Zerv tols sú in grop-pa Basta la mzzana, e dòp avèir traversâ un bosc bur bur la mess in-t-un gran fabbricat

cùn di zardein e di ort, e anc quèsta fù trattâ da sgnurazza. Delfein s' mess in-t-la scheina la Rita, piú pzneina del trèi surèll, e a forza d' nudar in mèzz al mar l' arrivò a un gran scoi, dov l' aveva fatt fabbricar anca lù un palazzòn da imperatòur, e lì era trattâ iúst da imperatriz. In st mèinter mo la Regeina Garzola fé un bèll mastiein, es i mes-sen nom Titòn. A st ragazzol i andaven po cuntand l' istoria del sòu surèll, e di su cugnâ bisti, tant ch' i i fénn vgnir voia d' vèderli, e quand l' avé quends ann al tols lizènzia dal sgnèr pader, e dalla sgnera mader pr andar vi pr al mònd a zèrcarli. Lì i dé un anèll cumpagn d' qui ch' l' aveva dà al sòu surèll, e po i dénn di quattrein e di servitur; e lù vi pr al mònd. Dòp èsser stâ in tutt i bus d' Italia e po in Spagna, in Franza, in Inghiltèrra, al s' fermò in Pulonia, perchè l' aveva lassâ in zà in là i servitur chi ammalâ, chi stracc, e po a i cminzó a mancar i quattrein. Un dé ch' l' era a pé d' una montagna alta alta, a i vegn voia d' vèder cosa i era in zema. L' andò là sù e l' armas maraviâ d' truar lé una bllèzza d' un palazz, e d' una gran ricchèzza, perchè el murai eren d' lapislazzoli, tutt el srrai d' arzèint, e i curnisameint d' or. L' era vers sira e la Sgnòura dèl palazz era lé fora dla porta cùn la so ròcca, in mèzz al sòu dunzèll, a godr al frèsc. La vest ste zòuven, e la l' fé ciamar; la i dmandò chi l' era, e dònd al vgneva. Lù

i dess ch' l' era Titòn fiol dèl rè d' Vèird Coll. Qula sgnòura mo era la Fabèlla lì, ch' i dess: veh veh, ch' l' aspètta mo ch' a vèda, ch' a n' füss mai mi fradèll, e la vest che qu' anèll ch' l' aveva in did era cumpagn dèl so. I s' arcgnussènn, i s' abbrazzònn e s' fénn tant zerimoni; mo la fé ogn cossa in frèzza, perché s' al i arrivava adoss Falcòn so maré, ch' a n' fess mai del chimir, ch' a n' l' acgnusseva. La 'l cundúss po in cà, es l' arpiattò in-t-un salvarobba, per dscalzar prema cmod l' arév arzví so maré. Da lé a poc al vegu a cà al Falcòn e i s' messu a zèna; e ciaccarand la Fabèlla vegn fora cún al discòurs, dis: oh quánt a vdré vluntira el mi cheriat-ur! So maré i arspòus: oh s' la v' è vgnú la voia, la v' passarà bèin anc: cún che curagg' vliv' ch' a vaga da voster pader? E lì replicò: mo almanc mandèin a vèder s' al vless vgnir qué da me, tant ch' a n' dscherdess un poc. — Chi vliv' mai ch' vegna qué sú d' cò? — E pur s' al vgness qualcùn i aré' dsgúst? — Mo no, anzi arev a car d' vèdr i nuster pareint. — La Fabèlla sintènd aquesé l' andò a torr fora so fradèll es i al presentò. Al Falcòn i fé del gran curtsi, al i aslungò la zampa digandi: zeinqu e zeinqu dis, e quell ch' i va dri; al le fé mettr a seder, e po ci- mò i servitur ch' i purtassen da zèna, e po ch' i al mittessn a lét, servèndel' cmod s' al füss al padròn. Titòn quand al fù stà lé quènds dé al dess ch' al vleva andar a zercar quell-i

alter surèll. Al Falcòn i dmandò s' l' aveva bisògn d' quattrein, e lù n' fé cumplimeint es tols n' sò quant flepp, e po so cugnâ i dess: ch' al s'arcorda bèin d' turnar, e d' cmandarem' s' a sòn bòn da cvèll: intant, ch' al tuga, e s' cavò una pènna dla cò, es i la dé, digandi: ch' a in fazza bèin cònt, che seb- bèin la i parrà una ferdura, tant e tant al pò ésser ch' al s' trova in-t-al bisògn, pr una qualc dsgrazia, ch' i suzdess. Gh' al la traga allòura in tèrra, e ch' al dega: *o mi cugnâ Falcòn, vgnim' aiutar ch' a sòn in-t-l' ucca- sion*. Titòn andò vi fagandi mell ringraziameint, e mittènd la pènna in-t-al so taccuein. Cm' l' avé fatt qualc zjutunara d' meia al capitò in quell bosc dov steva al Zerv cùn la Basta so surèlla. Titòn s' mess a coier dla frutta ch' al trovò in-t-un zardein, e in quell mèinter la sgnòura, ch' era dòp a una zada, arvisò l' anèll, es l' ar- cgnussé per so fradèll, cmod aveva fatt qu' altra. La vols ch' l' andass in-t-al so palazz, e ch' so maré al vdess e ch' a i dess la zam- pa. L' arzé un mònd d' finèzz e d' bon trat- tameint pr alter quends dé ch' al sté lé; mo al mureva dalla voia d' trovar la terza surèl- la, zà ch' l' era stâ qusé fortunâ d' trovar el premi. Inanz ch' l' andass vi al cugnâ i du- nò ún di su pil, es i dess el parol istèssi ch' i aveva dett so fradèll Falcòn, e ch' al l' adruvass in tèimp d' so gran bisògn. Titòn mess al pèil cùn la pènna, e po truttò fora del bosc; mo l' arrivò prèst alla riva d' un

gran mar, e qué al capé ch'a n's'psseva far d' ún d' manc de n' s' imbarcar a chi vleva andar innanz. Al vest da luntan una barca, e cún di zegn al la fé vgnir lé, e lú s' imbarcò cammiuand. L'andava po dmandand a qui barcarù s'a i era nssún palazz lé avsein, mo lòur n' i saveven dir ngòtta; basta dòp avèir girandulâ purassâ dé al vest da luntan una bêlla torr, e lú s' fé cundur là, dov al trovò un' isola granda sú in-t-la qual s' i trovava un gran palazzòn, e l'era mo iúst quell dov steva al Delsein cún la so sgnòura. Titòn vols smuntar, e per furtòuna la Rita so surèlla spasszava in-t-la riva dèl mar e la n' stintò brisa a arcgnússer l' anèll cumpagn dèl so, e qué pur s' abbrazzò i du fradì, e al cugnâ, ch'era lé a spass per l'aqua, ch'al vest tant vluntira che mai. Al vols po ch'al stess lé da lú dèl tèimp, e Titòn i sté un pzzol, perchè in-t-ògn mod l' aveva zà trovâ tût e trèi el surèll. Mo finalmèint siccòm l' era un gran tèimp ch' al mancava da casa, e ch' i su psseven star in pèna, al vols andar vi. Al cugnâ Delsein i vols lassar un arcord, cmod aveva fatt qui alter su fradì, e a i dé úna del sòu scai, cún diri l' istèssa pertantèigula. Titòn mess sta chimira eún quell'-i alter, es s'avviò vers cà so. Dòp ch' l'avé passâ al mar al s'mess a cavall, al passò di gran prá, e po di camp, e po di alter prá fein ch' al capitò in-t-un bosc, dov a-i era di stradlein aqusé strett ch' a i passava

arrisg arrisg: pur al vols andar innanz, e sebbèin a s'i vdess poc, al stiussé da lontan una tòrr alta alta, e lú s' avviò vers qula tòrr, e dòp avèir girandulâ per qui sentir al i arrivò, mo l'era piantâ in mêzz a un lag. Per prema cossa al tré l'occ'a una fnêstra dla tòrr ch'era là sù in alt e al vest la piú bêlla zòuvna ch' a vlessi vèder, mo avsein a li a-i era un Drag aqusé urrènd, ch'l'arev fatt scappar dalla pora s'a n'durmeva. La zòuvna dess; mo ch' miraqul è quèst, ch' si capitâ qué una cheriatura, s' a n' s' vèd mai anma vivèinta, mo cmod hâl' fatt? Ah! ch' l'apa cumpassiòn d' una povra qutâ, ch'a m' tuga d' in man d' ste diavel ch' m' ha rubâ d' in cà mi. A sòn fiola dèl Rè d' Ciaravall, e s'a m'lebera da sta bstiazza tant me quant i mè a i srèin tant ubbligâ. Titòn arspòus: mo la i dis una búscà li, mo a torla d' in-t-el greinf d'qulú el n'èin mega pèir da mundar. Cmod vol-la ch' a fazza a passar l' aqua, e po arrampigarem' lassú? E se anc ariussess a far sti sforz, la i dis una tridla li accustars'a qula bstiazza che m' stragualzarev' in-t-un bccòn. Oh la mi ragazza, quèst è un cas dsprâ. L' asiava po innanz e indrì pinsand cmod l'aré pssú far a passar al lag e po arrampgars' lassù, e la pora dèl dragon al feva termar. Tútt in-t-una volta a i vegn in pinsir d'pruvar a ciamar ún di su cugnâ ch' l' aiutass, e l'avèrs al taccuein per trar in tèrra la pèna dèl Falcòn, e po dis, mo a m' par po

mei ch' a i ciama tútt e tri me: e passete al trà in tèrra la pènna, al pèil, e la scaia, e s' mett a zigar a gòula averta, ch'al cherdeva ch' i n' pssessen sentir perchè i eren lontan. *O mi cugná Delfein, Zerv e Falcòn, s' a m' vli aiutar, a i è adéss l'uccasiòn.* Al n' av appèna dett sti parol, ch' al s' vest arrivar lé pront i tri cugná: a sèin qué, cossa vol'-el? Titòn saltava dall'allgrèzza, dis: mo me vrev torr qula bèlla sgnureina dal greinf d' qula bstiazza, e po purtarla a casa mi, e farla mi muier, perchè la m' pias purassâ. Adéss a pruvarèin, dess Falcòn, e po tré un vers e l' arrivò lé n' sò quant aquil, che cún gran delicatèzza sulivònn cún el-i ali la Sgnureina, es la messn a i pi d' Titòn, ch' fú tútt cunsolâ, ch' la trovò anc piú bèlla d' quell ch' la i era parsa da star lassú. A i vleva far del zerimoni, mo i vesten ch' al drag s' muveva, ch' al s' era dsdâ cún tútt ste smanèzz, e al s' tré zò dalla fnèstra ch' al cminzava zà a nudar per vgnir da Titòn e strangularel'; e Titòn era zà dvintâ smort dalla pora, e la povra tòusa s' era messa a scappar pr al bosc; mo al Zerv tré un festi ch' fé cumparir le sì lion, ch' fénn tuneina dèl Drag quand al veins fora dal lag, ch' a n' s' accattò nianc piú el brisel. Finé sta fazzènda al Delfein era lé po cún el man in man, es dseva: ho-ia mo me sòul da arstar qué cmod è un stival sèinza far nieint? Es saltò dèintr in-t-al lag a saquaiar tante fort qu' aqua, ch' a forza d' undon la

tré zò la tòrr, perchè n'i arstass nianc la memoria d' st lug dsgraziâ. Titòn po e qula sgnureina, ch'era turnâ lé quand la vest asfritlâ al Drag, vleven ringraziar i cuguâ, mo lòur i asmurzòn el parol in bòcca digandi; a sèin nú ch' i sèin ubbligâ a li, perchè la staga a vèder: i se scrulòn tutt e tri e in-t-una volta i dvintòn i piú garbat, e bi zuvnett: e Titòn era po armas lé inuccâ a vèder ste spell. Lòur po i cuntòn ch' i eren dvintâ aqusé bisti pr una steriari ch' i aveva fatt una maga, e che quèsta n' psseva finir s' i n' aveven liberâ una fiola d' un Rê da un gran priguel, e ch' l' era stâ quèst ch' i aveva fatt turnar in-t-la so prema fòurma. I s'abbrazzòn po tutt cùn la piú gran allgrèzza. In quèll mèinter ch' i feven sti dscurs el bisti mo, ch' eren anc fedèil ai su padron, aveven fatt arrivar lé el sòu spòusi, che n' s' psseven dar pas d' vèdr aqusé bi zuvnett, e che n' steven in-t-al búst dalla cuntintèzza. I andòn tutt insèm a Vèird Coll, e al Rê, dov l'aspttava d' vèder al fiol da per lú, av a murir dalla cunsolaziòn d' vèder tutt al so parintâ arrivar in-t-una volta. I mandòn a torr al Rê d' Bèll Prâ, e quèll d' Ciaravall, ch'cundússen po sig di alter fiù dèl Rê, d' maniera tal ch' a n' crèd ch' s' seppa dà un' epidemì d' Rê cmod fú quèlla. I fénn po tant fèst e tant allgrèzz, ch' duròn di mis, es vegn vèira anc sta volta al pruverbi: *Ch'al basta un'òura sòul d' cuntèint; per faren dscurdar mell d' turmèint.*

FOLA QUARTA

El sêtt Còdg.

Al dis pur vèira al pruverbi: che chi filò avé una camisa; e chi n' filò a i in tuccò dòu.

Una povra vèccia miserabil s' guadagnava al pan a forza d'filar dla stòppa, mo perchè sòul cún la ròcca la n' psseva campar li e una fiola ch' l'aveva, l'andava po dmmandand la limosna per la strâ. Mo nianc per quèst la sguazzava. La vleva pur un dé far tulliana, e per quèst l'andava dagand ad intènder ch' l'aveva bisògn dé n' sò quant còdg per guarir so fiola dal mal lusertein, tant che tudnand el sòu vseini la mess insèm sêtt còdg d'lard bèlli e grassi. L'andò a cà tútt'alligra cún una grimalâ d' stecc, e po dé sti còdg

alla Savurida so fiola digandi: tù, metli a boier in-t-una pgnatta d' aqua, tant ch'a famen' un po' d' brod, ch' me in st mèinter a voi andar a vèder qué dalla trèqula s'a poss avèir dòu foi d' coll, tant ch' a z' famn una bona mnèstra. La ragazza mess sti còdg in-t-la pgnatta, el budèll i buievn in-t-la panza a li dal gran udòur ch' el mnaven. Alla prema l'andò fora dall' úss per livars' la tentaziòn, mo l' udòur i andò a trovar al nas anc là, e tra ch' l'aveva fam, e ch' l'era po anc gulòusa, la n' pssé star ai segn, ch' la in vols sentir un bccunzein, dis: mi mader s' hâla mo d'accorzer d'una mèzza còdga ch' i manca? Mo la i pars tant bona, e po a s' i aguzzò sèimper piú l'apptit, es la finé tûtta, digand: coss' éla po maí una còdga? N' ho-ia zà d'avèir la mi part? A la magn mo adèss. Aqusé alla prema a i andò dri la secònda sòuvra pinsir. Dòp ch' l' av magnâ quèsta la dess: mo a i vol alter ch' a seppa alla metâ: a in poss magnar anc úna, e in-t-al tirarla fora per dsgrazia a i n' era attaccâ sig un' altra, ch' a i savé d' mal d' turnarla a mettr in-t-la pgnatta, e la li tré zò per gòula anc quèsti. So mader po, ch' s' era persa a cmarar cún la trèqula, steva un pèzz a vgnir, e qué quell-i alter còdg eren zà in pappa, e la Savurida a i in saveva d' mal, e per pora ch' el se dsfessen dèl tûtta la t' me'l sgufflò tûtta, digand: cossa m' prà mai suzzeder, alter che dòu sbaccadèlli, e bèin a i pinsarà el mi spall. Mo

la pora del sbacctâ i fénn strulgar la maniera d' trugar rimedi al mal, ch' l' aveva fatt. La tols una zavatta vèccia, es fé sètt fètt, es li mess in-t-la pgnatta a boier bèin bèin. El cminzaven zà anca lòur a mmar un udòur d'paradis, quand arrivò la vèccia cùn el foi d' coll: la li mess lé dèintr in-t-la pgnatta cùn una gròsta d' furmai, e un púgn d' sal ch' i avén dunâ, ch'a n' i era mai d'avis d' metters'lé a magnar quell bccòn. La dstindé un strazzulètt sú pr al tulir, po andò a trar un poc d'sburgiol da un barilètt, es s' mess a sedr in-t-una banzola. La cminzò po a tirar fora sti col e sti còdg, e s' in tols ùna per magnarla, mo tira che te tira, l'avé l'asi d' dars'al diavel, ch'a n' i fú vers d'pssèiri attac-car un dèint, tra ch'la n'aveva puc. La s' i mess a guardar bèin bèin d' avsein, e la s' n' adé ch' l' era un pèzz d' sola. A ne v' sò dir la rabbia ch' i vegn, li ch' pinsava d' sguazzar tant; la s' vultò alla ragazza: ah brúttta briccòuna, coss'hât' fatt? Còntem'súbit, lòuya dèl boia, cmod l'è. Savurida alla pre-ma vols pruvar d' negar, ma la vest ch' so mader vleva pur savèir, la i deßs ch' la còulpa era tütta dl udòur ch'aveva tratt fora quell còdg, ch' a i sré vgnú fastidi s' la n' el ma-gnava. Ah brúttta streia, adèss a te darò me al fastidi; e qué so mader ciappò un stan-ghètt, es cminzò a tirar zò a zil dscvert, es i mnava quant mai la psseva. Un mercant da tèil, ch'andava a vèndr un tursèll d'tèila,

passava fortunatamèint per d' lé, e l' intrò déintr a vèder coss' era st gran batbúi. Quand al vest la cagnità d' qula vèccia ch' tirava zò da bistia, a i tols d' in man al stanghètt, es i dess: mo ch' diavl hât', vèccia dèl boia? Te n' sà castigar i tu fiù in altra manira? Fâ-la la ladra? Coss' hâ-la mai fatt? sta povra ragazza? La vèccia mo i parò sù una sfrappla lì, cùn pinsand de dscavarsel' dall'ort piú prèst. La dis: mo cossa l' hâ fatt? La n' hâ nieint d' carità per so mader; la vèd ch' a sòn qué randlèinta, e la m'vré far spènder di quattrein in-t-el medsein' lì, per guarirla quand la srà animalâ. Sta mattena cm' a sòn andâ vi a m' i sòn arcmandâ, ch' la n' s' affadiga tant, adèss ch' è cald, e lì sta simòuna n' s' è vergugnâ d' filar tant garzol, ch' l' hâ impé sètt fusa, a priguel d' metters' in-t-un fònd d' un lètt per del sttman'. Quand al mercant sinté sta gaiardisia al fé sùbit i su cont, ch' la fúss una brava donna da cà, e d' torla per muier. Al dess alla vèccia: oh sù, madonna, lassav' mo passar la stezza, perdunâ alla ragazza, e perchè un' altra volta la n' v' apa da dsubbidir a la spusarò me, es la cundurò à cà mi, dov la starà da prinzipèssa; perchè me fazz al pan in cà; a-i ho i mi fass in-t-al granar; a mett al purzlein tûtt i ann; a-i ho n' sò quant gallein'; in sòm-ma la n' starà mal. Alla vèccia a n' i pars vèira de dsfars' d' una tindulòna infingarda, ch' a n' i era la cumpagna, es t' m' i l' ammulò.

A s' fé al spusalezi, lú la cundúss a cà, es en'vdeva l'òura ch' vguess al dé del marcâ pr andar e cumprar del cvèll da farla filar. Arrivâ al sabet l' andò in piazzola, es cumprò veint lir d' garzol, es i el purtò a cà: dis, tulé Savurida, filâ mo sti n' sò quant ramdì d' garzol, e n' avâ pora ch' a v' bastòuna, cmod feva qula matta d'vostra mader, s' a m' in filari zeinqu lir al dé, ch'a n' i è dúbbi ch'a v'ammaladi, ch'al sò po me. Me intant dman l'alter a vag alla fira, e a n'tòuren chë fra dis dé; cm'a vegn a voi ch' seppa finè d' filar al garzol, e in vez d' bastunarev' a v' regalarò anzi un grimbalein nov nuvèint. Lì po dseva aqusé tra i deint: oh tant fiâ avest', s' t' n' há alter camis da cruvert' al dedri, che quèlli ch' a-i ho da filar me, t' al mustrarâ bêin po a chi n' al vol vèder te. Basta al maré andò vi, e lì ch'era zà una pultròune, e una lòuva, cmod avèin dett, in scambi d' lavurar, la n' feva alter che sdazzar dla fareina, e frezer del frittèll, e dla chersèint, ch' la vudava di ulsein' d' grass, es andava dri d' st gúst dalla mattena alla sira. Mo arrivònn prèst ai ultem dé, e Savurida ch' saveva ch' so maré era per turnar, la cminzò a grattars' perchè l'aré trovâ vud al sacc dalla fareina, e vud i ulsein d' grass, e al garzol tútt lé sèinz' èsser filâ. La s' mess attòurn a filar camminand e per far piú prèst la tols una perdghèlla, es i arrudlinò dintòuren tútt el

veint lir d'garzol in zema, po tols un gran mattarèll per fus, e un pzzol d'masègna per fusarol. L'andò po sú in-t-l' antana es mess sta ròcca ligâ fora da un fenstròn ch'era sòuvra alla strâ, perchè el-i agucciâ vgnessen bèin longhi, e per far bèin prèst la zercò ch'al fil n'avess invidia alla corda. Al vgneva po sú e zò al padr abbâ d'tútt i fus, cún dintòuren st fil aqusé fein ch' l'al bagnava cún dl' aqua d' maccaron, ch' l'aveva in-t-un parol lé vsein, ch'a i aré vlú alter che spudacc'; e la i tirava dèinter e la s' astudiava pr aguzinar bèin prèst st garzol. Tútta la zèint ch' passava arstava incantâ a vèder st urdègn d' nova data, es rideven ch' al pareva propri un carenval. Al vegn mo a passar per d' lé dòu Fad, ch' s' diverténn tant a vèder sta mattiria, ch' el-i avénn un gran gúst, e in ricompèinsa a i vegn in piusir d' dar la fadaziòn a qula donna matta per sta volta sòula però, es volsen ch' l' avess la baza, invez d' trovar quand l'av finé dla lazza filâ, ch' la vdess al so garzol suttil suttil, bèll' e sbianczâ, e d' piú fatt la tèila da camis e tútt. La Savurida era matta dall'allgrèzza vdènd vgnir zò dal Zil sta gran furtòuna. La n' vols po ch' so maré s' i avviass, e che vdènd sta baza, n' i vgness mai al caprezi d' farla lavurar dell' i alter volt, e per quèst prema ch' l' arrivass l' andò a lét, mo la s' mess sòtta un quartirol d' nus. Appèna intrâ dèintr al maré al tré súbit l' occ' alla tèila, mo quand

al vest la Savurida a lètt; a i dmandò cossa vleva dir qula nuvitâ. Mo a i dsì una tridla vù, a n'vdi lé al garzol bèll e filâ, imbiancâ, e la tèila fatta? Al le sà bèin sti quattr oss; sinti cmod el ciocchen, es s'andava pril-land sù pr el nus. Oh a n'vri zà piú ch' a in fazza d'quèsti, se no s'a turnâ un'altra volta a m'truvâ in-t-la busa. Lú po la cun-solava, digandi: aspètta pur povra' quâtâ ch'a vaga a torr al duttòur. In quell mèinter ch' l'era vî la se sgufflò anc quell poc d' nus e po tré el gúss zò dalla fnêstra. Al veins al Duttòur che cminzò a interrogarla e po a tastarla dapertútt per sentir s'un quale oss avess mai paté, mo al n'i trovò nieint d'mal arpost, es vest ch' l'era intòn bianca e ròssa ch'la feva voia: e dòp ch' l'av vest e vest al dess, ch'a i pareva ch'al mal d'so muier pruvgness dal magnar tropp, e star in scat-tla, e ch'a si psseva cavar dòu o trèi lir d' sangu per vèder s'a i calava al murbein. Al maré ch'la i pars una mattiria dòp êsser per-suas ch'la Savurida avess lavurâ tant, mandò vî quell duttòur, es in vleva andar a torr un alter, mo li n'vols brisa, digand ch'a i pa-reva d' star mei. Mo lú n' lassò brisa d' fari una gran rumanzeina, e d'proibiri bèin d'la-vurar mai piú a qula manira. Quèst era mo quell ch' li zercava, e so maré eu' sté gran fatt a pintirs' d'avèiri dà sta proibiziòn, ma bisugnò avèir pazeinzia, e tguirs'anc la muier sèimper lóuva e pultróna.

FOLA QUEINTA .

Al Dragòn .

Una volta al Rè d'Alta-mareina era tant al gran cagnazz cùn i su súddit, che nssún al psseva suffrir. Un ann ch' l' era andâ a un so Castèll luntan luntan, una Maga s'impadrone del Règn; e lù arstò al bur, perchè a n' trovò nssún di su súddit ch' al vlessen aiutar. A v' pssì immazinar s'al s'la ligass al nas, e s'a i vgness bèin bèin sú i ciù. Allòura l'era anc al tèmp di Oracol, e lù fé cunsultar una so bambozza d'lègn, ch' dess: *ch' lù turnarev a regnar quand la maga fúss dvin-tâ orba*. Al Rè cguussé ch' a i sré stâ dla lquna, perchè qula donna cgnusseva la zèint luntan del meia, e po era peina d'guardi, e d'fèisa da tütte qula zèint ch' i ayeva ciappâ

a vlèir bèin. Vdènd dònca al cas dsprâ al ciappò tant odi a el donn, ch'tùtt quèlli ch' al psseva mai far agguantar a i feva tùtt mai i ultragg' pussebil. Tra quèlli ch' i capitònn tra'l greinf a i fù una bellessima zòuvna, ch'aveva nom Purzèlla, mo l' era mo giúst un bccunzein da Rê. A n' vals nianc quèst, anzi al la vleva ammazzar cmod l'aveva fatt tùtt el-i alter, e in-t-l'alzar al brazz cún al curtèll una passareina ch' era intrâ dèinter per la fnêstra, e ch' al Rê n' aveva nianc vest, lassò cascar in-t-al brazz una cagadureina, ch'moss una termari aqusé granda in tùtt al brazz, ch' a i cascò in tèrra l' arma. Al Rê che n' saveva ngòtta pinsò ch' la termari i fúss vgnú pr avêir guardâ trop d'fess a qula bêlla ragazza, e al dess: zà ch'a ved ch'a n'sòn bòn d'ammazzar qustì, a la lassarò murir da per lì. Al dé òurden ch' la fúss assrà in-t-una stanza, e ch' fúss murâ l'úss, sèinza che là dèinter i fúss nè da magnar, nè da bèver. L'uslein ch'vest una cossa sé fatta s'inzgnò d'intrar in-t-la stanza pr un fenstrein ch'i era, rumpènd una lastra cún al bècc: e po cminzò a cunsular la Purzèlla digandi ch'a n' l'arev mai abbandunâ. La Purzèlla i sté tant dri per savèir chi l'era e chi al n'era, e ch' a i dsess perchè a i vleva tant bèin, mo lú sté sèimper sod. Avì mo da savèir, aqusé in cunfidèinza, che st uslein era una Fada lì, e ch'la Purzèlla puc dé innanz ch'la dess in-t-el man dèl Rê, la

L'aveva salvâ, quand li durmeva in-t-un bosc, e ch' la Purzêlla la dsdò in quell mèinter ch' un satir la vleva purtar vi, e da quell mu-mèint aveva tolt a prutêzerla. St uslein dònca vest ch' sta povra fiola arev avú bisògn d' magnar, l' andò a torr un fruzzètt, e po i dess: tulé, Purzleina, inzgnav' mo d' andar fagand a poc a poc un bus in tèrra qué tra'l terlis, ch' a si iúst sòuvra alla cuseina dèl Rè, ch' me po zercarò d' sgranffgnar cvèll d' arpiatt dèl cug, es andarò vgnagand in-nauz e indri per st bus a purtarvel', tant ch' a campadi. Qusé fé la Purzêlla, e l'uslein passava per st bus, e un dé al sgamuffava un pullastrein al cug, un alter dé un pzzol d' vidèll, e aqusé al feva star in pi quela povra donna. N' savènd po cmòd s' far per purtari da bèver, l'aveva aducciâ dl' u ch' era in dspèinsa, e quella n' i mancava mai. Al seguitò sta veta n' sò quant dé ch' alla Purzêlla n' i mancava nianc el galantari, perchè l' uslein i el purtava. Bisogna mo ch' a savadi un'altra cossa; che la Purzêlla era vèdva, e l'aveva lassà a easa so un bèll fandsinein ch'aveva nom Miúzz, e la mamma era alla dsprazion pr en' pssèir avèir nova d' st ragazzol ch' l'aveva lassà in man a una serva vèccia. Un dé ch' veins l' uslein e ch' vest pianzer la Purzêlla a i dmandò cossa l'aveva, e li i cuntò el sòu dsgrazi d' en' pssèir avèir lé al so ragazzol: lù i dess: a n' vli alter, mo a stag tantòn me a cundurvel'. La

Purzèlla i insgnò al lug dov l'era, e qu'alter dé la s' vest cumparir al tusètt sòtt al fenstrein, ch' i tirònna sú cún un sfurzein ch' l'usèll dé alla Purzèlla. A pssi crèder la cunsulaziòn d' sta mamma, la n' steva in-t-al búst dall'allgrèzza. Mo adèss ch' i ern in du al cherseva al bisògn dèl magnar, e l'uslein en' feva la parâ da per lú a mantgniri tútt e du. La Fada dess alla Purzèlla: zà ch' a vèd che st fandsein cammeina pulid, e ch' al dscòrr auc bnein, a voi ch' a fadi al bus piú grand tant ch' a i passa lú, e po l' andarein mandand sú e zò, ch' aqusé l' andarâ sgara-vland cvèll, ch' al fa piú quatter man che dòu. La Purzèlla po i insgnava, in cas ch' fúss arrivâ al cug all' impruvvis de n' dir mai d' chi al fúss fiol, e pr in dov al vgneva. I l' andaven mandand zò quand al cug en' i era, mo bèin prèst al vegn un dé, ch' l' arrivò lé in cuseina al cug, ch' vest st bèll fandsein, e a i piasé tant, dis: mo cmod siv' vgnú qué? Cossa siv' vgnú a far? Miúzz arspòus: a sòn un fandsein ch' ha pers la mamma, es vad zercand qualcdún ch' m' arcoia: in st mèinter l' era arrivâ lé un scalc dèl Rè, ch' s' maraviò tant a vèder qusé bèll nid, e a sintirel' dscòrrer cún tant garbtein, ch' al pinsò ch' al sré stâ bòn per pagg' d' so Maestâ; al le ciappò sú, es i al purtò d' long. Al Rè ch' al vest aqusé graziusein a i piasé, es i ciappò a vlèir un gran bèin, a i fé insgnar tútt quell ch' ha da savèir un cavalir, e in

poc tèimp al d'vintò al zòuven piú virtuos, eh'fúss in còurt. Mo al mal fú ch'al Rê vleva piú bèin a st zuvnètt, ch'a n' vleva a un so fiaster, a sègn ch'la Regeina cminzò a torr in urta Miúzz, es zercava tútt el strâ d' mettriel' in-t-i rúzzel. Una sira in quell mèinter ch' i andavn a létta la dess al Rê. Mo a n'sà cossa s' è vantâ d' far Miúzz; mo al s' è dà al vant, al dé dla so fésta, d' far tri casti, ch' staghn' in aria da per lòur. Al Rê s' maraviò; dis: oh bèin a la vdrèin. La matteina al fé súbit ciamar Miúzz digandi: zà ch'a si aqusé persintòus, preparav' a far i tri casti ch' avì pruness, sin chi no la mi còurt n' fa piú per vù, e a imparari a tgnir la lèingua tra i deint, e sèinza aspttar l' arsposta al t' m' i vultò i garet. Al pover fiol armas incucalé, l' andò in-t-la so stanza e s' mess a pianzer, ch'a i vgneva zò i laghermon pr al mustazz. Al tgné dett: oh tu, e la zèint crèd, ch' in Còurt a s' si qusé fortunâ, e ch'a s' i liga i can cùn la sussezza, quèsti ein el-i allgrèzz ch'a prov me. In st mèinter ch' al feva sti dspraziòn a i arrivò lé l' uslein, dis: coss'è sti smani? N'sòn-ia qué me. Fein ch'a m' vdì, fiol mi, n' avâ pora d' ngotta. Mandâ a pruvèder súbit una massa d' cartòn, e una risma d' carta, e po fâ far un parol d' colla, e po n' ve dubitâ. Qu' altra matteina ogn cossa era preparâ, e l' Uslein ch' era zà la Fada, s' a v' al fússi mai dscurdâ, i dé al dsègn di tri Casti ún piú bèll dl' alter,

e qué taionn, cusénn, incullònn tútt al dé, es finénn i castì in quell dé, e i erén zà in òurden pr al dé dla fésta. La Fada fé cumparir lé tri gran Grifon, ch'sustintaven ognún d' lòur ún d'sti castì, ch' i i aveven ligá al zamp, e po i ammullònn pr aria. E al Rê cún tútt qui dla Còurt sbattevn el man es zigavn: evviva, evviva, e Miúzz era sèimper piú vlú bèin dal Rê, e stimá pr al so gran inzègn. Ma la Regeina n' psseva piú dalla rabbia, perchè so fiol era un tamplòn, es pinsava la nòtt quell ch'l'aré pssú far al dé per tors' dinanz ai ucc' st pover ragazz. Per quèst l'inventò una sfrappla. La dess a so maré: oh si ludá al zil; arèin pur finé d'star a cà a pison, a turnarèin pur una volta a seder sott'al baldacchein, es cmandarèin comod a feven un ann fa! Al Rê i dmandò: mo perchè mo?— Oh mo a n'sa? Miúzz n' s' è dònca vantá ch'l'andarà a urbir la maga, e al sà zà ch' al règn tòurna súbit in cà nostra. Al Rê ch' s' sinté tuccar dov i duleva, fé allòura ciamar Miúzz, es i dess: mo a deg me cusslein; me armagn d' stòppa a pinsar ch' t' m' hà tant ubbligaziòn, e ch' t' press dònca, s't'vu, farm'arstituir al mi règn (ch' al t'è iúst comod è a spudar in tèrra) e ch' t'stá lé cún el man in man, e ch' t'en'conclud ngòtta: eh! mo te n't'vergògn? T'vi in ch'angústia ch' a sòn, e te t'sà dònca comod s'pò far a urbir quì, e t'en'la specc'? Oss dònca s' t'en'mantein quell ch' t'hà prumess

guai a te. Miúzz vleva scusars' ch' al n' era veira, mo al Rè n' i dé mèint es i vultò el spall. Miúzz ch' vest ch' a n' i è da cuntrar cùn chi ha i deint piú long', s' dè alla solita malincuni e a pianzer pr en'savèir da ch'cò cminzar. E lé i cumpars al solit uslein, ch' s' mess a reder. Mo dov son-ia me, dis? N' t' ho-ia dett ch' fein ch' a sòn viv, t' m' harà sèimpr in to aiut? Hat' mo d' èsser séimpr aqusé dspradezz? Sú finess i simitou e teinem' dri, e n' dubitar. Al s' avviò vers un bosc ch' era poc lontan dalla zittà dov steva la maga, e s' mess a spiplar tant ch' al cumparé lé un núvel d' usi d' tutt el fatta. La dmandò chi srev stà d' l'our ch' i füss bastà l' anem d' urbir qula streia, ch' li i prumteva ch' a n' i sré stà greinf d' falchett, stiupp d' cazzadur, rèid d' usladur ch' l' avessen pssù molestar. A-i era mo iúst fra sti usi una rundaneina ch' aveva al so nid in-t-la stanza dla maga lú; la dis; mo me turò l' impègn; quli m' vein tant in stúffa cùn qui fumeint ch' la fa contenvamèint, ch' a tegn scappar vi ogn volta, s' a n' voi èssr affugâ dal fúm, ch' a t' mi farò me la pèira. Dett e fatt la rundaneina andò al palazz real, e la trovò qula streia ch' era iúst in-t-la stanza svultâ sú pr un létta ch' la s' feva far vèint da dòu dunzèll, perchè l' era un gran cald, la s' andò a pusar sòuvra al zil dèl létta propri a piomb di ucc' dla maga, e po i amullò d' posta una bella squaquarata sú pr ogni occ', ch' la fé dyintar

orba dfatt. Stâ povra diavla capé che cùn la vesta s'in era andâ anc al règn, la dé in del furi, la scappò vi es s'andò a intanar in-t-una grotta dov l'era stâ prema. I Cunsiiir dèl Règn mandonn di imbassadur al Rê a invidarl'a turnar in trono. Miúzz ch'era zà turnâ in còurt in quell mèinter ch' la runda-
 neina feva la fattura, s' trovò lé presèint al cumplimèint, e al s' fé curagg' fagand ste dscòurs al Rê, ch'i era stâ insguâ dalla Fada. Oh me, sacra curòuna a l'ho servé; la maga è orba, al règn è al so; me vré sòul per pagamèint dèl servezi ch'a-i ho fatt, ch' al s'cuntintass d' lassarm' andar vi, e a vivrò alla mei, sèinza piú mettrem' a sti imprèis cùn priguel d' armettri la pèll: piúttost pan e zivòlla, e la mi quiet. Al Rê dess: coss' è sti mattiri? Tùtt quell bèin ch'a-i ho a l'ar-
 cgnúss da vù. Al le tols sig, es fé l' intrada in zittâ cùn Miúzz a gallòn, es al tgneva sèimper avsein. La Regeina sgranava un ai, es cherpava dalla rabbia per vèder sèimper triunfar st zuvnett, es l'aré pur vlú perder, sebbèin ch' la i avess tant ubbligaziòn. Per quèst la in strulgò un' altra per vèder s' la s'al psseva torr d'attòuren. A-i era poc luntan dalla zittâ un Dragunazz ch' arvinava tùtt el cheriatur d'qui cunturen. Bisògna pre-
 ma ch'a savadi che st bagai era nad in-t-un istèssa purtâ cùn la Regeina, e al pader so d'li, quand i nassènn, fé ciamar i strulg, perchè i strulgassen sta nuyità, e ch'i i savessen

dir cossa in srev intravgnú. Lóur conclusen ch' la veta d' ún era tant attaccá alla veta d' qu' alter, che quand sré mort al prem, murirev anc al secònd. S'al mureva dónca prema la ragazza l'era frett anc al Dragòn: mo s'al mureva prema al Dragòn a i sré stá un remedi per far arsussitar la fèmmna. Al pader po aveva cuntá ste strulgamèint alla fiola, e li al saveva, mo la saveva, anc ch' al fradèll era tant impussebil ch' al fúss ammazzá perchè l'era aqusé fort, e ch' l'arev bèin ammazzá piúttost i alter. Al Rè po odiava a mort sta bstiazza ch' feva tant arveina in-t-al so règn, ch' l'aré pagá me n'sò dir cossa a chi l'avess ammazzá. La Regeina ch' saveva quant psava so fradèll, e ch' tótt qui ch' i capitaven tra'l greinf n' turnaven piú indri, pinsò d' far una trappla sicura a Miúzz cuntand al Rè che Miúzz aveva dett piú volt ch' lú arev stragualzá in-t-un bccòn qula bistia. Al Rè s'ingalluzzé, mo a n's'attintava a dmandar piú nieint a Miúzz, ma la Regeina l'andò tant stuzigand, ch'un dé dòp ch' i aveven dsná l'era da per lú cún Miúzz, e al vègn in-t-al discòurs d' ste Dragòn, digand ch' l'era una vergògna, che qula bstiazza tgness súdsouvra tótt al so règn. Al Rè dis: mo cossa t'srev Miúzz d' liberarem' da qustú? Zà mo ch' t' há fatt tant fa mo anc quèsta. Miúzz dis, mo a-i dis una tridla lú, mo a vié savèir ch' spass i han d' andarem' mittènd tótt al dé in priguel? Cm'a

sòn mort me nssùn m'arsussitarà: al pò bein
 dir ch'a m'vol ammazzar in ricòmpeinsa d'
 quell ch'a-i ho fatt. Al Rè s'mess ingrugné,
 e Miúzz, chn'i vleva dspiasèir, andò vi cùn
 al mal in-t-l corp. Al dseva po: guardá mo
 vù! Òura a m' lècca, òura a m' morsga. L'
 andò assrar' in-t-la stanza a suspìrar e a
 pianzer, e in-t-l' istèss tèimp al vest cumpar-
 rir l'uslein ú in-t-la fnèstra, ch'batteva cùn
 al bècc in-t-na lastra. Miúzz avers la fnèstra,
 e lú i aslung una ramadeina d'erba, ch'l'a-
 veva in-t-al boc. E po i dess: anem, Miuz-
 zein, livet' st, n' te dubitar; fein ch' la va
 l'è viva: stà pr alligher, perchè qui ch'han
 pinsá d'farla ste, s'l'èin fatta per lòur. Tù
 in man st' erb, va alla grotta dov stà al
 dragòn, trà l'èa in-t-la grotta ch'a i vgnarà
 una sònn qusé putèinta, ch'al cascarà
 là a pi livá: te doura cùn al to sablètt salti
 alla veta e dai l pacc. Tòurna po alla còurt
 ch'te vdrá coss'suzzèss. Miúzz fé súbit tutt
 quell ch' i avev insgná la Fada, e dòp ch'
 l' av tridá al dragòn in mell pizz al s'avviò
 alla zittá. In-t-l'istèss tèimp ch' mureva al
 Dragòn, la Regea cminzava a far nona, e
 li quand la s' lacminzò a vèder mal pará
 la s'accurzé dla inciunari ch' l' aveva fatt
 a mandari Miúzzontra. La ciamò so Maré
 lé dal lét, es i cuò tútta l'istoria dèl stolg.
 Al Rè i teins dirlla matta, perchè la save-
 va cossa i avé c'intravgnir cgnussènd la
 bravura d' quell razz. Li po cunfssò al so

pccâ, cherdènd ch'al i avess da arstar lù, e
 nou so fradèll. Prema d' murir a i dmandò
 la grazia ch' al la fess bagnar cùn al sangu
 d' quell dragòn innanz 'ch' i la supplessen,
 e lù i prumess d' sé. Appèna arrivâ Miúzz
 dinanz al Rè, lù dòp avèirel' udâ te m' i
 apptò dri st alter taquel diganli ch'l'andass
 a torr al sangu dèl dragòn. Miúzz i dess ch'
 l' era impussebil, perchè al sanu s'era tutt
 sparguiâ per la pòlver e qui po tridamuri
 dèl Dragòn ch' i ern'arstâ, al aveva purtà
 vi sùbit una farragin d' furmion piú gross
 del lusert. In-t-l' istèss tèimp a Fada cum-
 paré lé in fòurma d' una bèll Zuvnèta, es
 cuntò al Rè tutt el furbari, tutt el barun-
 nat ch'la Regeina aveva fatt a pover Miúzz,
 ch's'srev andâ a far dar l'ase s'li n' l'avess
 assisté. La i fé po cgnússer l' tort ch'l'ave-
 va d' avèir tgnú assrà tant tèimp la povra
 Purzèlla, ch' era mader d' Miúzz. Al Rè,
 era pinté ch' fúss nad tutt sti malann per causa
 so, es vleva dars' alla dspraziòn. La Fada i
 dess: mo ch' al staga pur aligher ch' la Pur-
 zèlla è anc viva, e me sòn là quella ch' l'ha
 cunservâ. Al Rè dé burda ch' fúss sùbit
 dsmurâ la stanza dov l' ea, e ch' la i fúss
 cundotta dinanz. Al s' miraviò d' vèderla
 aqusé grassa e in tòn ch' n' s' psseva saziar
 d' mirarla, e d' abbrazzaròura la mamma,
 òura al fiol, es i dmandava perdunanza di
 mal trattameint ch' al i aveva fatt. Al la fé
 po sùbit vstir cùn ún d' piú bi patanlér

ch' avess la Regeina morta, e po la spusò. Quand po al sav ch' l'era stà l'usèll ch' avé fatt tútt sti smanez, perchè Miúzz arstass vitturiòus, al i esebé al règn, la so veta, è ògn cossa. La Fada dess; mo me n'voi altra ricompèinsa d' tútt i servezi ch' a-i ho fatt, sen' Miúzz, ch' a voi per maré. Al Rè e Miúzz avn un gúst strampalâ. E in qu'istèss dé a s' fé du nozz in-t-una volta, del fêst e dell'-i allgrèzz quant a s'vols, e dal fein d' tútt sti coss a s' capé sicuramèint che :

Chi fa dèl bèin, n's'pò aspttar che bèin.

FOLA SÊSTA

El trèi Curòun'.

La verità stà sèimpr a galla, cmod fa l'oli, e la busi è un fug avlà, ch' prèst o tard se dscriv. E dis al pruverbi: chi è busader, è lader.

A i era una volta al Rè d'Vall Vattscossa, ch' aré fatt al diavel pr avèir un ragazzol, o pur una ragazza, e cm a vlevi al s'udeva zigar per cà: oh a vré pur un fiol me, ch' fúss ered dèl mi stat, tant ch' la mi stirpa n' andass in squezz. Òura fra 'l-i alter volt ch'al dseva sta pertantèigula, al la fé un dé in-t-al zardein, es sinté una vòus ch'vgneva fora da un vas d' mlaranz, ch' i dmandò: *Ré, vut'piüttost un fiol che t'dstrúzza, o una*

fiola che t' fúzza? Al Rè armas inspuré a sentir sta vòus, es en'sav cossa s' i arspònder. Al pinsò po d' cuntar sta cossa ai Savi dla Còurt, e sentir al parèir so d' l'òur. Al fé ciamar súbit i su Cunsiiir, es i dess: la cossa stà da qué fein qué: a m' è stà dmandà s' a turév masti o fèmna: quâ srév al voster sentiment? Chi dseva ch' a s' aveva da far piú cònt dl unòur che dla veta: un alter, ch' era da stimar piú la veta, ch' è una cossa soda, che l'unòur prév èssr una cossa inzerta. Un sustintava ch' la veta è un soffi, al perderla l'è un affar d' poc, ma l' unòur ch' s' cunserva anc dòp mort, e ch' mantein la gloria del famèi è da avèirs' piú in consideraziòn. Di alter sustintaven che sebbèin al perdess una fiola, l'unòur dèl pader n' in patiré brisa, e ch' l'era in oblig d' conservar la veta, e la robba, perchè la n' era so, e ch' l' aveva da cunservar ògn cossa pr al bèin di su súddit. St ultem parté dé in-t-al dèint anc al Rè, e aqusé d' long al turnò là, e dòp avèir dett la filastroca, e sintú la dmanda, l' arspòus camminand cún una gran vòus: *fèmna, fèmna*. Da lé a nov mis la Regeina fé una bèlla fandseina. Súbit ch' la fú nada al Rè la fé purtar in-t-un palazzòn cún la so balia, e una massa d' donn, e d' guardi ch' la custodessen, perchè a sta maniera la n' i scappass. A i fé po insgnar tútt el virtù ch' merita una razza d' Rè, e l'era zà vgnú sù da maré, e al sgnèr Pader la prumess al

Rê d' Pradsein. La mattena ch' era destinâ pr al spusalezi i l'andonn a torr d' in quell palazz, da dov la n' s' era mai mossa, per cundurla a maré. Appèna ch' i fúnn fora a s' livò un veint aqusé furiòus, in sòmma un turbin, ch'purtò in aria la Sgnoreina es la spinzé fena in-t-un bosc luntan luntan, e po la mess in tèrra a pi d' una cà, dov i steva una donna salvadga, o sì una streia, o maga, o fada, cmod a vli, perchè i ein tútt nom cumpagn. A i era iúst sú in-t-l'úss una vceina, ch'era la serva d'qula maga, e vdènd sta bèlla ragazza la i dess: oh fiola mi, mo cmod éla mai vgnú qué in sti band? Mo la stà frèscà, mal guai s'l'arriva a cà la Fada, e ch' la vèda qué un' altra; me n' faré la sigurtâ alla so veta nianc per tri quattrein: oh la v' magna sicuramèint, perchè la campa d'carn umana, quand la in pò avèir. Me n'ho pora, perchè a sò ch'a n'i pias la splèdga, e po l' hà d' grazia ch' a la serva. Túttavi me voi vèder s'a la poss salvar, la mi fiuleina, ch' l' hà tant al bèll garbtein! Fèin aqusé, ch' la vegna dèinter e ch' la vaga in-t-la stanza dla Fada, ch'è là in drett, ch' la cmèinza a dar alla pòlver cún la spazzareina, e cún al strazz, e ch' la sgura ògn cossa, ch' l' è un pèzz ch' me n' ho fatt sta fazzènda, perchè a m'cala al fiâ a dé per dé; e quand la seint arrivar la Fada ch' la s' arpiatta sòtt a sta fuga, ch' al srà mi pinsir, ch' la n' patessa in-t-al magnar. Intant chi pol savèir?

cún al tèimp e la paia a s'madura el nêspel. La ragazza ch'aveva nom Marchètta s' mess a spazzar non sòul la stanza dla Fada, ma tútta la cà, e a sfergar cún una còdga tútt el cass, el banzol, e i tavlein d' nus, ch' a s' i inspcciava. Da lé a un poc vegn la Maga a dsnar e la Marchètta s'arpiattò. A i dé súbit in-t-l'occ' sta gran pulizi, la i av gúst, es dmandò alla vèccia chi era stá, ch'aveva aggiustà sé bèin la cà. La vèccia dess: mo a n' sòn stá me? Chi vliv' ch' seppa stá? E la patròuna dis: *oh chi t' fa piú zira d' quell ch' al sol; o ch' al t' inganna, o ingannar al t' vol*: quèst è un gran miraquel, l'è pur una volta sgurâ al mi bicchir, ch' a i sol êsser sú la crecca grossa dòu dida. Dòp la s' mess a dsnar, e po turnò vi. Allòura la Marchètta dé fora, e vdènd ch' la fazzènda piava bona piga, la s' mess a sgurar tútt al ram d'cuseina, e po al turnò attaccar sú, ch' l' era dvintâ ch' al pareva tolt dal battram allòura. La fé po un bugadein a tútta la roba sporca, e quand vegn a cà la fada, e ch' la vest aqusé, la n'steva in-t-al búst dal l' allgrèzza, e la vèccia sguazzava anca lì a spall dla Marchètta, e per quèst la la gvernavva bèin e no mei. El-i andaven tirand innanz a sta manira, mo la Marchètta stava sèimpr in suddiziòn, e la vèccia termava sèimper ch' la Fada n' s' accurzess mai d'sti arpiatton. Un dé dòncia la vèccia dess alla ragazza: saviv'cossa a voi ch'a famen', a-i ho

voia ch' a pruvamen d' finirla, e d' tintar la furtouna. Siccom alla Fada a i pias d' magnar bèin, avi da pruvar d' fari un magnarein appetitòus, ch' allòura l' andarà in gloria, e la vrà vèder chi l' ha fatt, cminzand a trar di sconzur, perchè quell ch' è stà n' ava pora d' li: e po farà del Zerudèll, e di alter zuraimeint, mo al n' è mai da fidars', fen' a tant ch' la n' zura pr *El trèi Curoun'*, ch' l' è quèst al bòn. Súbit ch' al sintì saltà fora e ne v' dubità, ch' a quèst la n' i manca mai, perchè la i ha el sòu rasòn. La Marchètta la ringraziò, e fortunatamèint ch' l' aveva lètt al *Cug franzèis* la pssé far un bòn dsnarein. La tirò al coll a un' oca; mèzza la la mess in-t-al spèid d'òp avèirla bèin bèin sfergà cùn l' ai, e inlardà; qu' altra mèzza la la pistò es mess insèm del pulpètt cùn l' ai e al prassol: la teins da banda al feghet da frezer; e po fé una mnèstra d' fasù cùn i lunghett. L' andò zò in-t-l'ort a coier di fiur d' mlaranz e del ros, es infiurò tütte la tavla. Arrivà la Fada la s' mess a tavla, e vdènd st bèll ammanv la s' maraviò, e la s' cunsulò tütte. Mo dis: chi ha fatt tütte sti zerimoni? Magnà e n' stà a zercar alter, i dess la vèccia, n' siv' cuntèinta dèl servezi? La Maga magnava cùn gúst e la cminzò súbit a zerudlar;

Zé Rudèlla, oh quèst è mnêster
 A s'cgnoss bèin ch' l'è fatt da un mêster.
 Sé, alla fè, per Diana stèlla,
 Tòcc e dai la Zé Rudèlla.

La stragualzò po al seghet e'l pulpètt, ch'la
 guardava fein lòsca dal gran gúst: e po se-
 guitava a lavurar d' zerudèll.

Zé Rudèlla oh ch' bon' pulpètt,
 S' a t' poss vèdr a t' imprumètt
 D' fart' un búst e una stanèlla;
 Tòcc e dai la Zé Rudèlla.

E po, per vèder s' al saltava fora quèll ch'
 aveva fatt st bòn dsnar, la cminzò cùn dí
 zurameint: Vein fora bèll al mi tsor, ch' a
 n' t' farò nieint. Al zur pr i tri C ch' voln
 a un mercant, *Ciaccara*, *Crèdit*, e *Curagg'*:
 pr i tri F ch' fan scappar un om fora d' cà
Fam, *Fúm*, e *Fèmna*: pr i tri S ch' ha d'
 avèir un inamurâ *Sòul*, *Sollèzit*, e *Secret*.—
 Mo la Marchètta steva soda.—La Fada s'mess
 a maguar l'arrost, e allòura sé ch'la sguaz-
 zava, e dis:

Zé Rudèlla; catt ed' dis,
 Oh ch' arrostit! En-el pernis?
 Quèst m' ha tòcc la curadèlla,
 Tocc e dai la Zé Rudèlla.

Po seguitò a zurar: Salta fora pr el trèi qualitâ ch' ha da avèir un lader *Bon occ'*, *Bon' man*, e *Bon' gamb*. Pr el trèi coss ch' uccòrren' a una ragazza per maridars' prèst: *Bona dota*; *Bòn stòm*; *Bòn cunsei*; pr el trèi coss ch'arveineu la zúventú, *Zug*, *Fèmmen*, e *Vstiar*; pr i tri F ch'voln a un *Curtsan Finziòn*, *Flémma*, *Furtouna*. — E la Marchètta salda, ch' al paré ch' la n' sintess nianc. Basta la in dess tanti ch' a n' finirev dman, s' a li vless dir tútti, e alla perfinid la s'era tant arscaldâ tra'l magnar e al bêver, ch' la tré al sconzur piú putèint ch' la füss solita a dir: *A te zur pr el trèi Curòun'*, e po i azuntò sta Zerudâlla:

Salta fora; sé a t' al zur
 N' avèir pora, t' srâ in secur.
 A t' arcgross per mi surèlla:
 Tocc e dai la Zé Rudèlla.

La vèccia batté un pê in tèrra, perchè la ragazza capess bèin, e la Marchètta allòura dé fora digand: a sòn stâ me vèdla ch' ha fatt quèll poc d' scazzo da dsnar, la scusa mo s' a n' ho fatt pulid. La Fada dess; ahn a deg ch'una ragazzola m' i ha fatt star, va pur là, ch' t' hâ savú far e invece d' incuntrar mal, t' em' pias e t' m' hâ dà tant al gran gúst, ch' a t' tegn per fiola. Tù, la mi ragazza, quèsti ein el ciav del stanzi, del guardarobba, e dla canteina; a m' voi sòul

salvar st patt, ch'a n' avradi mai e po mai l' ultma stanza là d'cò, dov s'i affà sta ciaveina piú pzneina, sin chi no a m' faressi saltar la sèn'va al nas. Dèl rêst po a v' lass padròuna d'ògn cossa, purchè a in fadi cònt, e a v'prumètt d'maridarev'e d'darv'una dota cmod va. La Marchètta i basò la man; la la ringraziò, es i prumess d'cuntintarla sèimper in tútt quell ch' la i cmandass. E la psseva mo veramèint star quieta, perchè l'aveva trovà so lola in gufflon; mo sgner nò: tant quant la Fada av vultà i garet a i vegn la voia d'vèder cossa dseva mo êssr in qula stanza, che n's'avé da savèir; e a i chersé tant al rusghein, ch' la n'pssé star, e a pssi crèder ch'sta voia la s'la vols cavar. L'avèrs la stanza, es vest a sedr in di bi scrannein trèi bèlli zòuvni vsté d' tocca d' or, ch'durmeven. Mo vliv'mo savèir chi el-i ern? Aspt-tà un poc, a si tropp curius. In-t-al farsì avsein la Marchètta era tant maravià ch' la dé dèintr in-t-una banzola ch'era lé dinanz, e la l'arbaltò. St armòur fé dsdar quel ragazzi. Lòur i dmandònn súbit da magnar; chi sà ch'fam el-i aveven; e la ragazza andò currènd in cuseina a cuser dell'-i ov sòtt alla zènder, es i in purtò trèi pr ún. Dòp el vegnen fora, e s'messn a girar per cà in s'quella ch'arrivò la Fada, ch'av tanta la gran stezza, e s'av tant per mal d' êsser stà dsubbidé, ch'la t'lassò andar un smasslòn alla Marchètta, digandi: aqusé t'cmèinz a far a mi

mod? Sav mo che quèsti ein mi fioli, ch'eren stâ incantâ da me apposta per salvarel'da un priguel, ch'm'aveva dett un strolg ch'el-aveven da passar fein ch'en'fússen stâ dsdâ da una fiola d'un Rè, guarda mo te cossa t'hâ fatt. La Marchètta allòura dess; mo a sòn mo iúst me quèlla, fiola dèl Rè d'Vall Vattscossa. La Fada ch'sinté sta tridla la vleva po scusars' d'avèiri fatt dèl mal, mo la ragazza ch'aveva zà in tèsta la grandèzza dèl so parintà, la i pars tant la gran uffèisa ch'la s'tols lizèinzia, es dess d'vlèir andar vi in s' du pi. La Fada ch'in fònd i aveva tant ubbligaziòn vleva pur seguitar a dir, ch'la n'l'aveva fatt a posta, e ch'l'aveva burlâ, e ch'la n'al faré mai piú, e ch'tecc e tocc e ch'mai du. Ma li oibò: a n'i fú dúbbi: la dess ch'la vleva andar pr al mònd a zercar so furtouna, e ch'in qula cà la n'si sré pssú vèder piú. La Fada s'ardúss a lassarla andar vi. La i fé far un bèll abitein da om, e po i dunò un anèll: dis, tulé cussleina, tgnil' sèimpr in did cún la preda vultâ in dèinter, e n'i guardâ mai se n'quand a srì in-t-un gran priguel: allòura a sintirì pr aria replicar al mi nom dall'eco, e a v'zuarà: e po l'abbrazzò pianzènd. La Marchètta s'mess a camminar fein ch'l'arrivò, al solit, in-t-un gran bosc, dov a i era un Rè a cazza: lú ch'vest st' bèll zuvnètt, a n'pssé far a mane d'n'i dmandar da dov al vgneva, dov l'andava, e chi l'era. Li arspòus cún

franchèzza: a sòn un pover fiol ch' scappa vi da so pader per causa di cattiv trattameint d'una madrègna. Al Rè a i piase purassâ al garb d' st ragazz, a i dess d' torel' per pagg'; e aqusé al le cundúsé sig a palazz. Appèna la Regeina al vest la s' i innamorò dett e fatt, e per quant l' avess l' asi d' cavars' sta mattiria d'in-t-la tèsta a n'fú pussebil. Li po n'vleva èsser la prema un poc per superbia, un poc perchè la n's'attintava; mo chersènd al rusghein la n'psse star, e un dé la'l ciamò es i cminzò a fari di ziricucchein, e vdènd ch' al pareva ch' al pagg'n' capess, la i spiegò la so passìon. La Marchèta cgnusseva ch' la cossa s'intrigava, la piò al parté piú savi fagandi cumprènder la mattiria so d' lì, e al mancar al dvèir d' servitour fedèil, s' al i avess dà mèint. La Regeina, che n' se sré mai crett d' sintir di pinsir d' sta fatta in-t-un paggètt, a i vegn la rabbia, es t' m' i vultò cùn un zuffazz, digandi: al mi bambuzzazz, a m' pareva ch' t' avess da lccar el dida sòul ch' una para mi t' avess fatt bòcca da reder, che di pissutt par tù a i n' è a tútt i ùss, mo del Regein' a n' i n' è tanta abbondanza. Tùtem' bèin dinanz piú prèst che d' frèzza, ch' a n' te dess me di pi in-t-al dedri. La povra Marchèta armagné piú morta che viva, e la Regeina, vultand tútt l' amòur in rabbia, pinsò súbit d' vlèiri far tútt i mal pussebil per vendicars' dèl tort ch' li s' cherdeva ch' i vguess fatt. L' andò dal Rè es i

dess: Ch' al s'immazeina mo? Quèll pagg' nov, quèll ragazzèll, ch' a i vol tant bèin, e ch' a i dà tanta cunfidèinza, sâl' mo cossa l' è stâ capaz d' far? Sèinza vergognars' l' ha avú l'ardimèint d'vgnirm' a far al cascamort, es aré pretèis d' fil ch' a i abbadass. Oh ch' al sèinta vèdel', o ch' a i pruvèda lú, o ch' andarò a cà d' mi pader, perchè me n' i voi piú star tra i pi, dòp un' impertinèinza d' sta fatta. Al Rê sintènd sta gnaccara, sèinza zercar alter cress súbit a so muier, e dett e fatt dè òurda a i sberr ch' ligassen al pagg' e ch' i al cundusessen alla fòurca. La Marchètta a i saveva d' mal d' èssr impiccâ sèinza pruzèss, e la pianzeva es zigava: ah chi m' aiuta; chi liberará sta povra siagurada? Al lòura a s' sinté l' Eco arspònder; *Fada, Fada*. La ragazza s' arcurdò súbit dèl regal dl' anèll ch' l' aveva avú, la vultò la preda es i guardò, e in-t-l' istèss tèimp a s' sinté pr aria una gran vòus, ch' pronunziò trèi volt sti parol.

Dsligâl' bèin, sù canaiazza,
Ch' al n' è un om, l' è una ragazza.

Sta vòus fú aqusé terrebil, ch' la s' fèl sentir in tútt i bus, fena in-t-al gabinètt dèl Rê, dov al s' era artirà pr al dsgúst dèl pagg' ch' a i vleva bèin; e al termò tútt al palazz, ch' al pareva ch' l' avess d' arbaltars'. Al Rê dé fora cúa una gran termarì, es dè súbit òurden

ch' i fúss cundott lé al pagg'. La Marchèta cm' la i vegn dinanz fú ubbligá da lú a diri chi l' era, e chi la n' era, e tútt quell ch' i era suzzêss. Lì vest la nezessità dé dscruvers', e la cminzò dalla so nassita, e po i cuntò al strulgamèint, cmod la fú rubâ dal vèint ch' la purtò a cà dla Fada, e po i dess el bèlli galantari ch' i proponeva la so sgnera muier, e a causa d' quèsti dis, a sòn quasi stá impicâ me. Al Rè ch' saveva zà l'istoria, perchè al Rè d' Vall Vattscossa l'aveva fatta mettr in-t-el gazêtt, aragnussé la Marchèta per quella ch' l'era, es i vegn tanta la gran rabbia pr al mal tratt d' so muier, ch' dal gran magòn al la fé anngar. Al mandò po a torr al padr e la mader dla Marchèta, ch' al vols ch' i fússen presèint al spusalezi ch' al fé cún lì, e sta ragazza tútta cuntèinta, quand manc la s' al pinsava vest verificâ quell pruverbi, ch' dis:

Cún piú l' è ròtta la s' conza mei.

FOLA SÈTTIMA

El dòu Chersèint.

A-i ho sèimper sintú dir, che *chi fa servezi, aspétta servezi*: la campana d'Manferdonia dis: *dam', ch'a t'darò*.

Luserta e Troqula eren dòu surèll vèdvi. La Luserta aveva un fiol per nom Ciòm, e una fiola ch'aveva nom Marzèlla. La Troqula n'aveva che una fèmna ch's'ciamava Púzzla. Al ragazz andò per pagg'in còurt da cein, e sti quatter donn sténn insèm pr un pzzulètt; mo bèin prèst el cminzònn a catta-gnar, figurav' quatter donn; es finénn cún l'andar úna in-t-una cà, e úna in-t-un altra, ch'eren però poc lontan. La Marzèlla era bèlla e bona, ch'la s'arvisava tútta alla mamma, e tútt i vleven bèin per la so bona

manira. La Púzzla era l' arvers dla mdaia, brúttta e dspttòusa. Una mattena ch' la Luserta vleva cuser del lumag cún l' ai e al prassol la dess alla Marzèlla: vam' un poc a torr un calzèider d' aqua alla funtaneina, ch' a i cusamen' dèinter sti lumag. Sé bèin mamma, dess la fiola, mo s' a m' dá úna d' quell chersèint, ch' ha purtâ al furnar a la turò vluntira, ch' aqusé a la magn in quell mèinter ch' s' impress al calzèider. Mo tù pur, dess so mader, basta ch' t' fazz prèst, es i dé la chersèint. La Ragazza andò vi tütta alligra, e in quell mèinter ch' l' impeva al calzèider, la vleva taccar dèintr in-t-la chersèint iúst quand arrivò lé una vceina, ch' i dess: o bèlla pütta dâmn un pucttein d' qula chersèint, ch' a pregarò po al zil, che t' daga bona furtòuna. La ragazzola ch' era tant d' bòn cor, ch' la s' sré cavà infena la camisa: mo vluntira dis, nunneina, tulila pur anc tütta, a m' dspias sòul ch' la n' è pasta d' zuccarein, ch' a v' la daré piú vluntira. La véccia ch' vest tant amorevlèzza; oh, dis: sept' bendètta, la mi coca, a t' augùr ch' t' poss èsser sèimper cuntèinta: quand t' arfiad a t' vegna fora d' in bòcca un udòur d' ros, e d' zesmein; quand te t' pèttèn, ch' a t' casca d' in tèsta del perel, e dell'-i ingranat; e quand t' cammein a t' nassa sòtt' ai pì del viol zoppi, e di margaritein. La Marzèlla la ringraziò, e la n' vdeva l'òura d' turnar a cà per cuntar sta cossa alla mamma.

Innanz d'metters'a lavurar l'andava pinsand, e la n's'attintava a dir nieint, cherdènd ch'el fússen mattiri; ma pur la vols tintar, e la tols un pèttèn, es pruvò a dstrigars' i cavì, es piò una pttneina, cmod la suleva far, e la cminzò a tirar zò; mo bona, a i vgneva zò el perel e'l-i ingranat a tirundèlla, iúst cmod i aveva augurá la Fada, ch'l'era qula vcceina, ch'a v'al sri zà immaziná. La ciamò la mamma cún un' allgrèzza che mai, es arcuiènn insèm una bèlla múccia d' sti perel, es el messn'in-t-una scattla per furmar la dota cún una part, e dell'-i alter la mamma andò a vènderli a un urèvs per cumprar del coss ch'i bisugnaven. Intant ch'era vi la Luserta arrivò la zé Troquila, ch'truvò la Marzèlla tútta affazzindá a mettr in òurden sti perel; l'arstò maraviá, es i dmandò dov e cmod la li aveva avú. La Marzèlla, che quell ch' l'aveva in-t-al cor la l'aveva in-t-la lèingua, la i squaquarò ògn cossa, perchè la n'aveva mai sintú dir al pruverbi: *N' far tútt quell ch' t' pù: N' magnar tútt quell, ch' t' vù; N' spènder tútt quell ch' t' há; e N' dir tútt quell ch' t' sá.* Mo però la n' i dess tútt tal e qual, e per spicciars' la i cuntò, ch' in quell mèinter ch' la cuieva dl'acqua alla fontaneina, e ch' la magnava dla chersèint a i cumpars le sta vccèta, ch' i aveva fatt sti bon auguri. La Zé andò camminand a cà, e sèinza perder gran tèimp la fé una chersèint, e po la dé a so fiola, digandi ch' l'andass a

torr dl' aqua alla fontaneina, sèinza diri al-
 ter. Quand la Púzzla fú là a i era zà lé la
 veceina, ch' i dmandò un po'd'che rsèint mo
 lì ch' era una rustgòuna dspttòusa, oh, dis:
 sé s' a n' avì d' avèir altra chersèint, che la
 mi, a in fari bèin la voia vù; a n' savì ch'
 al prêm piú la camisa, che n' è al zibòn, e
 ch' l'è piú vsein al dèint, che nssún parèint,
 e digand aqusé s' la sgufflò tútta. La vèccia,
 ch' vest sé gran dscurtsì, a i vegn la tegna,
 es i dess: oh avarazza, che qula chersèint
 t'ava da far sù e zò, e ch' t'ava da mandar
 fora al fià, ch' ammorba da qué e là: che
 quand te t' pèttèn ch' al vegna zò a zintu-
 nara qui animalazz, ch' fan schiv sòul a nu-
 minari: e ch' t'ava da puzzar al fià, e i pi
 ch' a n' s' possa start' avsein. Súbit ch' la i
 av fatt sti augurazz la vultò vi tútta instiz-
 zé. Appèna fú arrivà a cà la Púzzla, a n'
 pars vèira a so mader d' pttnarla súbit per
 pssèir coier el perel, mo a pssì bèin crèder
 ch' la teins dsmètter prèst, perchè la n' feva
 la parà a ammazzar quell brútti bstiazzi, ch'
 vgneven zò a fagutt, ch' i fevn ingòssa. Me
 ne v' starò a dir che rabbia vgness alla Tro-
 gula, basta ch' a savadi, che la sté per stiu-
 par dalla passìon e dall' invidia. Intant mo
 Ciòm era dvintà grand anca lù, e so mader
 i scriveva ogn tant, es i cuntava tutt el cun-
 tintèzz ch' l'aveva per so surèlla la Marzèlla,
 ch' era dvintà garbata, e ch' l'era un anzel
 d' bellèzza, e d' piú la i dseva la furtòuna

ch' l' aveva avú d' èsser prutètta da quela
 vceina sé fatta. Lú era po vlú bèin purassá
 dal Rè d' Stionza so padròn, ch' al vleva
 sèimpr avsein. Un dé dòp ch' al Rè aveva
 finé de dsnar, es era lé dal fug cún i su cur-
 tsan, i cmiuzòn a truvà da dscòrrer sòuvra
 la bellèzza del dam d' còurt, e al Rè dseva
 ch' al vleva spusar la piú bèlla. Al saltò sú
 Ciòm digand; oh a-i ho bèin pora me, che
 se Vostra Maestà in vdess úna ch' a sò po
 me, ch' l' arstaré bèin maravià lú, e che
 tútt quell-i alter s'prén andar arpònder lòur.
 Al Rè i vegn voia súbit d' savèir chi l' era,
 e Ciòm i dess; mo l'è mi surèlla lì, a n'fazz
 per dir, mo del cumpagni in-t-al so Règn al
 n' in truvàrà brisa. Lì è bèlla quant al vol,
 lì mèina udòur da tútt i cù, e po l' há la
 furtouna in-t-i cavì. A sintir tútti sti bèlli
 qualitá al Rè s'ingalluzé, es urdnò a Ciòm d'
 farla vgnir, ch' al l' aré spusá s' l' aveva tútt
 quell virtú ch' al dseva. Ciòm n' fú nè mútt, nè
 sòurd, al mandò una barca cún di servitur ch'
 andassn a torr la Marzèlla. Al scriveva una let-
 tra a so mader ch' la i mandass pur cammi-
 nand so surèlla, ch' a i era aqusé e qusé in vol-
 ta la tal uccasiòn per maridarla. La Luserta
 era mo allòura drì a smuiar un bugadein, e
 la n'psseva lassar la cà; la dess alla Troqula
 so surèlla: d'grazia fám'vú al servezi d'cun-
 dur vi sta ragazza fena da so fradèll, perchè,
 a dirvla in cunfidèinza, a-i ho pora ch' al
 Rè la voia spusar. La Troqula ch' vest ch'a

i cascava iúst al furmai in-t-el lasagn, la i arspòus ch'la l'aré cundotta fein dov l'aveva da andær. La preparò al fagott e s' imbarcò cún la Marzèlla, mo la tols sig anc la Púz-zla so fiola. La nott quand i fúnn in mézz al mar, in quèll mèinter ch' i marinar durmeven, ste diavel d'sta vèccia ciappò la Marzèlla, e cún un spintòn te m' la cazzò in-t-l' aqua. Mèinter ch' sta povra tòusa era in pruzeint d'affugars', al vegn una bèlla Sirèina, ch' la tols sú in brazz es la purtò in-t-una grotta. Intant la Troquila seguitò al so viaz, es arrivò a Stionza, e s' avviònn vers còurt. Giòm i vegn incònta, es arstò maraviâ a vèder ch' so surèlla n'era po tútta sta bllèzza ch' i aveven dett, mo al vest ch' l'era tútta castrunâ d' varù, al pinsò che sta mallattì l' avess fatta dvintar aqusé; in-t-l' abbrazzarla po al sinté ch' a i puzzava tant al fiâ, ch' al s' teins bèin tirar indrì súbit vé; mo anc a quèst a i trovava la scusa, dis: l'arà magnâ l'insalâ cún l'ai aiir sira: in-t-l' andar po sú pr i scalon dèl palazz a i deva sòtt al nas la púzza di pi, ch' ammurbava, mo l' era zà in anticamera dov s' trovava al Ré impazièint d' vèder sta rarità, e a n' fú piú a tèimp a turnar indrì. Al Ré sebbèin al s' accurzess súbit, ch' a n' i era tútta qula rarità d' bllèzza ch' i aveva dà ad intènder al pagg'in so surèlla, tant e tant al pruvò s' l' aveva almanc qu' altra di cavi, e l' urdnò ch' i la ptnassen; mo appèna i i cminzònn a

dstrigar i cavi, in scambi d' perel, e d' ingranat, a s'mess a saltar fora una massa d'qui pisuneint ch' a savi mo vù, tútt instizzé pr ésser ficcâ fora d' cà d' strattèimp, ch' al Rê e i curtsan scappaven chi d' zà chi d' là, perchè i n' i saltassu addoss; e tra quèst e tra la púzza ch' aveva sparguià quì in vez d' udòur, al Rê tútt infuriâ fé metter fora súbit el donn, e po dé òurden che Ciòm, in pèna d' avèirel' minciunâ, fúss cúndannâ a cundur, e gvernar el-i occ dla Còurt per tri ann. Al pover Ciòm andava po aqusé dri a sti occ pianzènd, perchè a n'n'aveva una còulpa al mònd, ma l' era tant d' mala voia che in lug d' andari sèimper dri, al li metteva fora la matteina a bunòura, e po li lassava andar dov el vleven; e lú se svultava in-t-un paiar a pianzer la so dsgrazia. El-i occ andaven zà fena al mar vers qula grotta dov era la Sirèina cún la Marzèlla, e sta ragazza vgneva fora tútt i dé, es deva a sti bisti da magnar dla pasta d' marzapan, e da bèver dl' aqua rosa, ch' el-i eren dvintâ grassi tònfi, e grandi e grossi, cmod srev uu vidèll; e la sira cm' el turnavn a cà el passaven pr un urtsein ch' era sott' al fnèster dèl Rê, e po dòp avèir fatt n' sò quant volt *crà crà*, el dseven:

*Vdiv' la Louna, vdiv' el stréll?
Vdiv' al Sòul quant l' è mai béll?
E pur s' bèin l' ha tant splendòur,
Quèlla ch' z' guerna ha piú lusòur.*

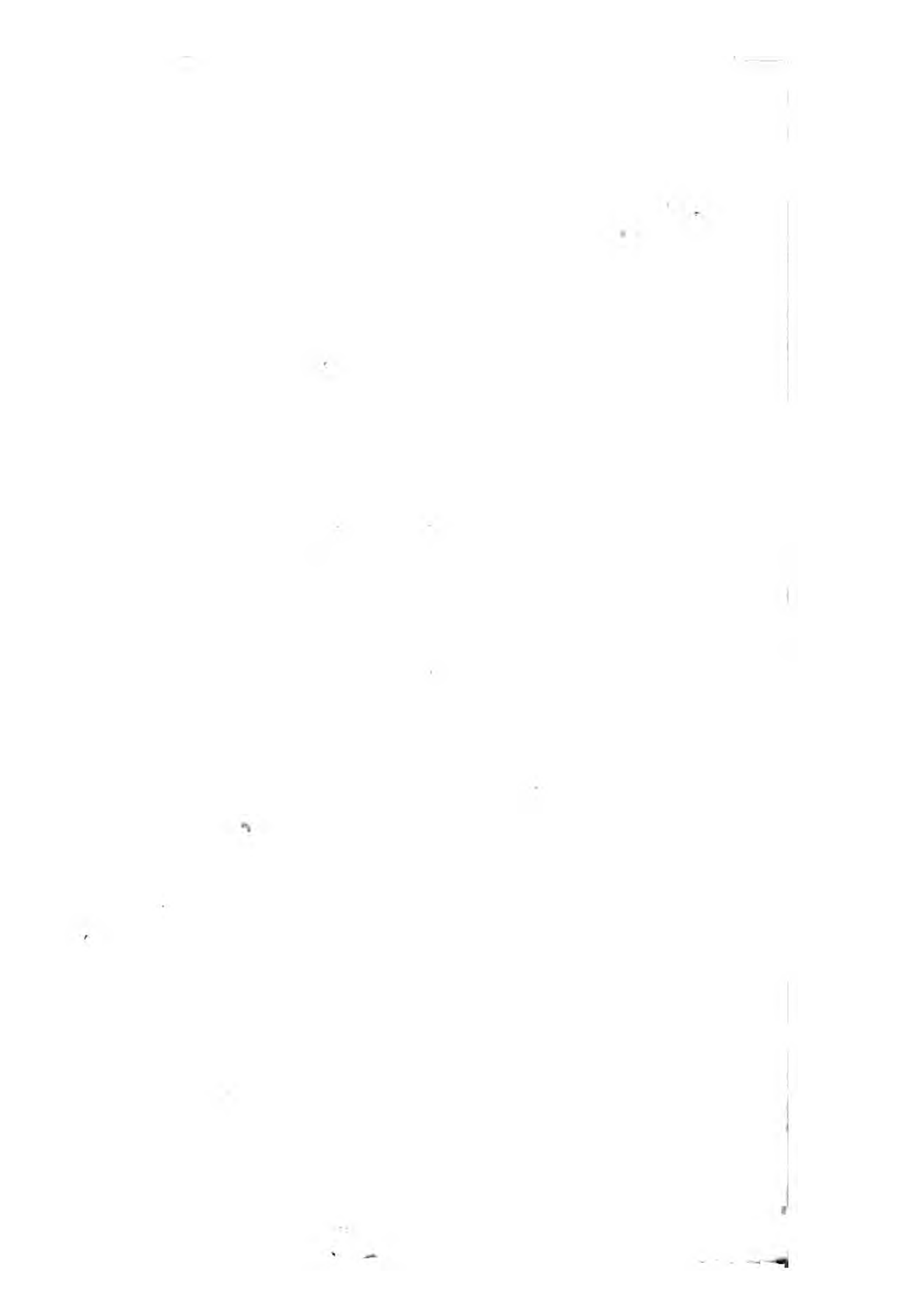
Al Rè, ch'sinteva ògn sira sta musica, a s'i moss la curiosità; al mandò a ciamar Ciòm, es i dmandò chi gvernava quell-i occ, e cossa i i daven da magnar. Ciòm i arspòus tútt ingrugné: Chi volel'ch'i daga da magnar, a n'sòn me quell pover diavel ch'el cundus? El magnen dl'erba dèl prá, e fors qualc pssètt in-t-l' andar dri al mar, ch'el fan. Al Rè n' fú brisa cuntèint d'st'arsposta sùtta sùtta, e al dé òurden a un servitòur ch'tgness dri a Ciòm, e all'-i occ dalla luntana, e ch'a i savess dir ògn cossa. Qul'altra mattena al servitòur fé al so dvèir, es turnò indrì a dir: o Sacra Curòuna ch'al vegna pur vi; in quant a Ciòm al le vdrà dstrúzers' dal lagrem, mo el-i occ po, oh! al n'ha mai vest la piú bèlla cossa lú. Al Rè andò súbit cún al servitèur, e al trovò el-i occ in riva dèl mar, che bccaven dèl marzapan, o po bveven in-t-una caldareina peina d'aquarosa, ch'mnava un udòur, ch'innamurava: mo quèst n'è nieint, al vest lé vsein a seder sù in-t-un sass la piú bèlla cheriatura ch's'pssess vèder cún du ucc', l'aveva di cavì ch'pareven fil d'or, e l'era iúst dri a dstrigars' i rezz, e in s'quella ch'al pèttten pttava al cascava zò del perel, e dell'ingranat tant e fatti: una massa d'erba d'udòur era nada sòtta ai pi d' sta bèlla ragazza, e d'ògn lá la mnava un udòur d'paradis. Al Rè fé ciamar Ciòm, es i dmandò s'al cgnusseva qula ragazza. Ciòm arstò lé incantá, mo la zuynetta i dess:

mo a n' cgnussi vostra surèlla, a n'sòn forsi la Marzleina? Ciòm allòura còurs a abbrazzarla digand: oh quèst'è la mi surleina; l'è mo quèlla ch'a i dseva; n'er-ia mo da cumpatir? La Marzèlla s' mess po a cuntar tutt al tradimèint, ch' i avé fatt la Troqula. Al Rê arstò maraviâ, es tegn cunvgnir che Ciòm aveva tutt el rasòn d' stimar so surèlla per la piú bèlla e garbata ragazza, ch' s' pssess trovar, e al l' invidò súbit a andar sig a còurt, dov al l' aré spusâ e trattâ da para so. La Marzèlla dess: mo pian pur a n' vèd che piva è quèsta ch' a-i ho ai pi, l' è una cadèina; l' è bèin vèira ch' l' è d' or, alzira, e dèbla, ch' anc un tusètt la pré spzzar, ma l' è altertant vèira, ch' la n' è quèsta che m' liga, es em' tein suggètta a una sgnòura, mo l' è la gratitudin' pr avèirem' salvâ dalla mort, e pr avèirem' trattâ tant bèin, e piú che s' a fúss so fiola; oh a n' i è mega po dúbbi ch' a l' abbandòuna; a i voi tropp bèin. La Sirèina a sintir sti parol, e sti bon sentimeint la saltò fora cún el lagherm ai ucc', la s' i tré al coll, es en' fineva mai piú d' basarla, ch' l' era zà qula vcceina, zioè qula fada ch' aveva avú la chersèint da li, cmod a sintessi, s' a v' arcurdâ, in prinzepi d' la fola; e po s' vultò al Rê, es i cunsgnò la ragazza cún el sòu man digandi ch' l' era bèin cuntèinta ch' l' andass sig, ch' la n' desiderava che la so furtouna, e ch' a in fess bèin cònt, perchè la l meritava in tutt el manir. Al Rê la ringraziò

bèin tant, e po mess in groppa dèl so cavall la Marzèlla, es la cundúss in còurt, dov la fú arcgnussú per Regeina da tútta la nobiltâ. Al fé po scuvar per tútt quattr i quartir la Troqula, e so fiola, e po li mandò a cà so tútti scurnâ. Al fé vgnir la Luserta, mader dla spòusa, es i fé un assègn a li e a Ciòm, d' pan, vein, pison, e un tant al mèis, fein ch' i campaven. E anc sta volta al pruverbi en sbaliò:

Che chi n' ha pietâ, pietâ n' trova.

FEIN DÈL TOM SECÒND DÈL PENTAMERÒN.

ENDIZ

DEL CUMPOSIZIÒN CUNTGÑÙ IN ST SÈST TOM.

FOLA	VII. La Clumbeina	pag.	5
	VIII. La Stiava	»	19
	IX. Al Cadnazz	»	28
	X. Al Cumpar	»	35
	Egloga secònda	»	40

GIORNATA TERZA.

FOLA	I. LA Tèsta d'or	»	42
	II. La Plèinta dal man smuzgâ	»	55
	III. Al Rumett.	»	70
	IV. La Saba Lccarda	»	80
	V. Al Burdigòn, al Pòndg, e al Grell	»	89
	VI. El sètt Surèll.	»	102
	VII. Curvètt.	»	109
	VIII. L'Ignurant.	»	114
	IX. Al Grau Turc	»	123

FOLA	X. El trèi Fad	pag. 130
	Egloga terza	» 139

GIORNATA QUARTA.

FOLA	I. La Preda dèl Gall	» 142
	II. I du Fradì.	» 150
	III. I tri Preinzip bisti	» 158
	IV. El sètt Còdg	» 167
	V. Al Dragòn.	» 174
	VI. El trèi Curòun'	» 186
	VII. El dòu Chersèint	» 198

Die 13. Martii 1840.

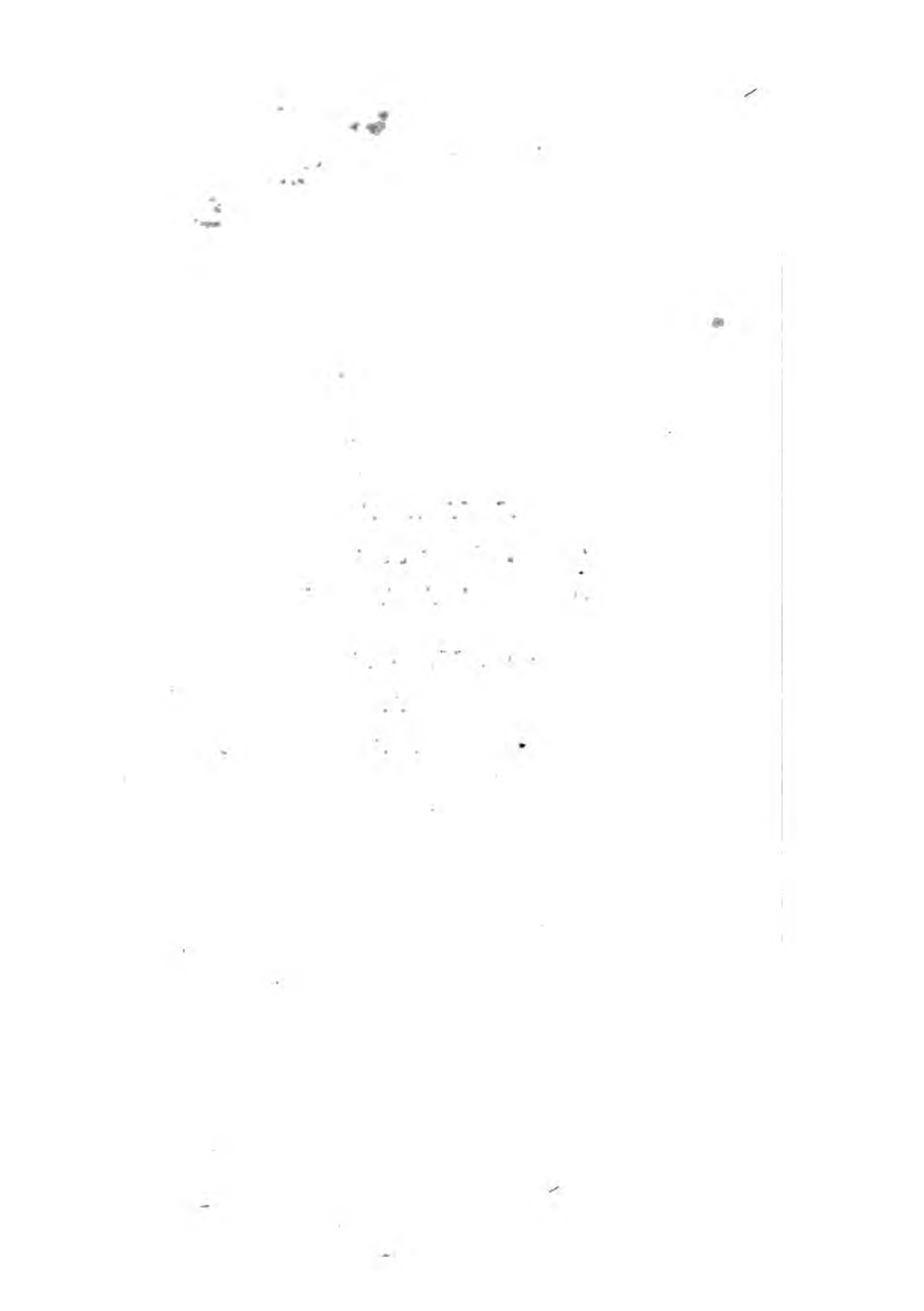
IMPRIMATUR

DOM. ROSAGUTI O. P. S. Th. Lec. V. G. S. O.

Die 19. Martii 1840.

IMPRIMATUR

JOSEPH A. PASSAPONTI Pro-Vic. Gen.

8

1

2

